

AUDUN GLEINSVIK OG GUDMUND HERNES

FORDELINGSVIRKNINGER AV OFFENTLIGE TILTAK
EN ANNOTERT BIBLIOGRAFI

OKTOBER 1983

FAFO

Fagbevegelsens senter for forskning, utredning og dokumentasjon
Lilletorget 1 Oslo 1 Telefon 02/40 10 50
Bankgironr. 9001 06 01702 Postgironr. 2069441

INNHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Forord	1
Innledning: Fordelingsvirkninger av offentlige tiltak	6
Bibliografien	
Bibliografier	44
Metode, teori, generelle verker	49
Skatter, avgifter, subsidier	58
Sosialpolitikk	74
Lov og rett	85
Forvaltning	94
Kreditt, bolig	102
Andre offentlige utgifter	107
Region, kommune, næring (generelle verker)	121
Lokalisering	125
Kommunaløkonomi	138
Distriktspolitkk	144
Næring, handel, arbeidsmarked	151

F O R O R D

I 1982 bevilget RSFP midler til prosjekter om fordelingsvirkninger av offentlig virksomhet. For den første fasen var målsettingen "dels å samle de resultater som allerede finnes om fordelingsvirkninger av offentlig virksomhet, dels å få en oversikt og vurdering av det teoretiske grunnlaget for forskning på dette området."

Når det gjaldt det teoretiske grunnlaget, ble det gitt et oppdrag til professor Trygve Haavelmo, der mandatet han fikk kan sammenfattes i følgende punkter:

- rapporten skal utrede det teoretiske grunnlag for fordelingsstudier med særlig vekt på inntektsfordelingen;
- rapporten skal klargjøre den informasjon myndighetene trenger i sin planlegging og for å vurdere fordelingsvirkningene av ulike tiltak;
- rapporten skal vurdere metoder for å bedømme hva overføringer koster av administrasjon og effektiv ressursbruk;
- rapporten skal gi en oversikt over teorier om årsaker til ulikhet.

I tillegg ble det tatt kontakt med professor Tor Rødseth for å lage et notat om tilgrensende tema. I sitt arbeid gjengir og utdyper han synspunkter fra sin rapport for Levekårsundersøkelsen om Inntektsfordeling i Norge (NOU 1977:44), særlig om inntektsutjevning som politisk målsetting, mål-middelproblemer ved inntektsutjevning, virkninger av ulike virkemidler særlig i tilknytning til skatter, avgifter, stønader, subsidier og andre utgifter, samt om inntektsvirkninger utenom budsjettet.

Det prosjekt som rapporteres her, var fra RSFPs side forutsatt å gi en kunnskapsoversikt som skulle være

"komplementær til de oversikter som framkommer gjennom utredningene fra Haavelmo og Rødseth. Spesielt er det viktig å få fram sosiologiske innfallsvinkler i tillegg til de mer økonomiske som disse dekker."

I prosjektopplegget ble det lagt vekt på å gjøre to ting. For det første å utarbeide en annotert bibliografi - altså en kommentert oversikt over innholdet i norske arbeider om fordelingsvirkninger av offentlige tiltak, både forskningsbidrag og offentlige utredninger.

For det andre del var på dette grunnlag å utarbeide en analytisk fremstilling av problemstillinger som er tatt med i litteraturen om fordelingsvirkninger av offentlige tiltak.

Arbeidsmåten som ble fulgt for å løse den første del var for det første systematisk å gjennomgå de sentrale norske samfunnsvitenskapelige tidsskrifter med særlig vekt på perioden etter 1970. For det andre å gjennomgå Norges Offentlige Utredninger i samme periode. På tilsvarende vis er også publikasjoner fra Statistisk Sentralbyrå vurdert. Og endel tidsskrifter på tilgrensende områder (eksempelvis Tidsskrift for Den Norske Lægeforening) er gjennomgått på tilsvarende vis. Sentrale henvisninger i disse publikasjonene er også fulgt opp.

Men det er et viktig trekk ved norsk samfunnsforskning at mange arbeider ikke kommer ut over stensilstadiet eller arbeidsnotatformen. For å fange opp en vesentlig del av disse, ble det sendt et brev til samfunnsvitenskapelige institutter og forskningsinstitusjoner, samt et større utvalg av forskere. Dette ga viktige tilfang, men endel av henvendelsene forble også ubesvart. Vi vil derfor på ingen måte pretendere at den annoterte bibliografien er fullstendig. Men vi vil tro at det faktum at det foreligger en bibliografi som denne, kan få de som har skrevet arbeider som burde vært omtalt

til å sende inn sine forslag til tillegg. Vi mener derfor også at denne bibliografien bør ajourføres, gjerne på årlig basis.

For et av formålene med en slik bibliografi er å reducere søkekostnadene for forskere, i den forstand at de lett kan få oversikt over sentrale arbeider av relevans for egne prosjekter innenfor området fordelingsvirkninger av offentlige tiltak. De henvisninger man finner i forskningsrapportene selv, er gjerne sterkere selektert enn det som finnes i en annotert bibliografi, fordi man gjerne bare tar med det som er av umiddelbar relevans for det problem som behandles. For en bredere oversikt over feltet, er det derfor gunstig å ha en oppdatert kilde der i allfall de mest sentrale referanser er med.

Dette gjelder i enda høyere grad for myndigheter og planleggere, fordi disse gjerne må skaffe seg et overblikk over et felt under korte tidsfrister. Og formålet med en annotert bibliografi er nettopp at en skal kunne danne seg et inntrykk av innholdet i et arbeid uten selv å ha direkte tilgang til det.

Dermed står en annotert bibliografi også sentralt i en formidlingssammenheng: det gjelder ikke bare å gjøre problemstillinger og resultater lett tilgjengelig for forskere - de akkumulerer gjerne slik kunnskap gjennom sitt daglige arbeid - men også for de som selv ikke har sitt virke i forskningsmiljøene, men som allikevel kan ha et akutt behov for raskt å få et overblikk over et felt.

Denne bibliografien er delt opp i avsnitt. Innen hvert er titlene ordnet etter forfatterens navn, eller seriens eller institusjonens navn der forfatteren ikke er oppgitt.

Avsnittene er også ordnet etter emne. De to første er henholdsvis teoretiske verker, inklusive metode-drøftinger samt generelle verker og bibliografier.

Det neste settet har til felles at de handler om fordeling på individnivå. Avsnittene er:

- beskatning og subsidiering
- sosialpolitikk
- lov og rett
- forvaltning
- kreditt og bolig
- andre offentlige utgifter

Det neste hovedavsnitt tar for seg fordeling på regioner, kommuner og næringer. Emneinndelingen er:

- generelle verker
- lokaliseringer
- kommunaløkonomi
- distriktspolitikk (hovedsakelig DUF)
- næringspolitikk, handelspolitikk, arbeidsmarkedspolitikk.

Som ved alle inndelinger, står man overfor grenseproblemer - endel av arbeidene kunne vært plassert under flere avsnitt.

Flere relevante titler som vi har ønsket å omtale nærmere i bibliografien, har det ikke vært mulig å skaffe tilveie. Dessuten har vi fått erfaring for at den del institusjoner har et dårlig distribusjonssystem. Dette har ført til at endel av de titler vi har bestilt, ikke er kommet oss i hende innen den tidsfrist vi har hatt, og til tross for purringer.

Vi har valgt å konsentrere oss om å få en representativ bredde i forskningen på hvert område. Det betyr at innslaget av titler ikke er representativt for antallet titler på et felt. For eksempel finnes det mange studier av lokalisering, uten at alle er med her. På andre områder er litteraturen for en stor del teoretisk. Her har vi vektet opp de mer empirisk orienterte arbeider. Vi har derfor ingen pretensjon om fullstendighet, men har gjort et forsøk på å vise bredde og hovedresultater.

En grunn til dette er også at det foreligger en omfattende (ikke annotert) bibliografi av Øverbye og Petersen om "Konsekvenser av levekårsrelevante tiltak". Den inneholder ca. 600 titler, og de fleste av dem berører fordelingsvirkninger direkte eller indirekte. Vi har imidlertid konsentrert oss om de som eksplisitt tar opp fordelingsvirkninger.

Bak i bibliografien finnes en bidragsblankett. Vi håper at lesere og brukere vil nytte den til å sende oss informasjon om titler de mener burde vært med.

Oslo, juni 1983

Audun Gleinsvik

Gudmund Hernes

FORDELINGSVIRKNINGER AV OFFENTLIGE TILTAK

Det klassiske stridstema for offentlig virksomhet er hvor omfattende den skal være, og hvordan byrdene og godene ved dem skal fordeles.

De opprinnelige statsoppgaver var å sikre mot ytre fiender utad og å garantere rettigheter og ro mellom borgerne innad. Men selv om denne minimumsstaten sto det strid: hvor store utredsler skulle det offentlige ta, hvordan skulle byrdene fordeles, hvem skulle være stridsmenn (det var menn som skulle være det), hvilken opplæring ulike samfunnsgrupper skulle få, hvilke forskjeller det skulle være mellom kjønn eller aldersgrupper. Slike spørsmål stilte ikke bare myndighetene overfor valg av politikk - inklusive valg av hvilken innvirkning borgerne skulle ha på politikkenes utforming og av hvem som skulle være fullborgere. De stilte også den enkelte overfor eksistensielle valg, for eksempel mellom forpliktelsene overfor det større fellesskapet og den nære familie:

Jeg mindes godt for mange herrens år
en morgen; der blev holdt session på Lunde.
Det var i krigens tid. I alles munde
var landets trængsler og dets fremtids kår.

Jeg var tilstede. Midt for bordet sad
kaptejnen mellem lensmand og sergentar;
og gut for gut blev målt på alle kanter
og skreven ind og tagen til soldat.
Fuld stuen var, og udenfor på trækken
lød højmålt latter mellem ungdomsflokken.

Da råbtes op et navn. En ny kom frem,
en, der var bleg, som sne på bræns bræm.
Han kaldtes nærmere; han nåede bordet; -
den højre hånd var hyllet i en klud; -
han gispede, svælgede, snapped efter ordet, -
men fandt ej mæle, trods kaptejnens bud.
Dog jo, tilsidst; og da, med brand på kindet,
med tungen svigtende og atter rap,
han mumlet noget om en sigd, som glap
og skar i våde fingren af til skindet.

Der blev i stuen stilhed samme stund.
Man skifted øjekast; man trak på mund;
man stened gurtten med de stumme blikke.
Han kendte haglen, men han så den ikke.
Da stod kaptejnen op, den gamle, grå; -

han spytted, pegte ud og sagde: gå! -
 Og gutten gik. Man veg til begge sider,
 så der i midten blev en spidsrodsgang; -
 han vandt tildørs; der satte han på sprang; -
 op bar det nu, - op gennem lund og lider,
 op gennem røsen, styrrende og hældende.
 Han havde hjemme borte mellem fjeldene. -

Mange offentlige tiltak gir udelelige, men motstridende virkninger, i den forstand at en gruppe kan høste fordeler av dem mens en annen rammes av ulempene. Dermed vil også den offentlige politikken kunne definere politiske grupperinger ved sine virkninger - den kan fremdrive tilhengere eller motstandere alt etter om en påvirkes positivt eller negativt. Økning i rentesatsene innebærer kostnader for kreditorer og gevinster for debitorerne, og den vil derfor både kunne tydeliggjøre interesseforskjeller og utløse motstridende politiske reaksjoner fra disse gruppene. Fra norsk politisk historie er skolebokeksemplet Søren Jaabaks sparepolitikk: den tok sikte på å holde de offentlige utgifter nede i alminnelighet og bøndernes utgifter til det offentlige nede i særdeleshet. Det innebar at det offentlige engasjement på felter som ikke kom bønderne tilgode skulle holdes nede, og at de utgifter som statlig engasjement innebar for en stor del skulle finansieres ved toll snarere enn ved matrikkelskyld siden bønderne på den tid nyttet få innførte kjøpevarer, men altså eide jord. Men det finnes også andre gamle eksempler på at fordeler og ulemper av den offentlige politikk kunne fordeles ulikt. Det som for en gruppe var rettigheter, kunne for en annen være forpliktelser. For eksempel innebar legdeordningen at en krets av gårder måtte utrede en viss mengde matvarer til de fattige eller selv for en viss tid forsørge et fattiglem ved etter tur å motta det til underhold. Sagt mer alment: offentlig politikk er ikke bare fordelingspolitikk, men også omfordelingspolitikk, og kan derfor fremdrive fordelingskonflikter.

Dette springer en i øynene også når man ser på po-

litiske konflikter i dag. Det finnes en rekke eksempler på at offentlige kommisjoner er nedsatt for å foreslå endringer i den sosiale fordeling av goder og byrder. For eksempel har skattekommisjonen av 1981 som mandat å se på bl.a. eiendomsskatt, marginalsatt og rentefradrag, og alle slike endringer vil berøre forskjellige grupper ulikt. Subsidieordninger vil også slå ulikt ut: subsidiene til kollektivtransport vil særlig være til fordel for billøse pensjonister.

En rekke offentlige tiltak - subsidier, progressiv skatt, fri rettshjelp, borteboerstipend, bostøtte osv. - tar bevisst sikte på å oppnå bestemte fordelingsvirkninger. Målsettingen er i de fleste tilfeller å skape større likhet i levekår enn det en ville ha uten tiltakene. Sagt på en annen måte: tiltakenes formål er å skape større resultatlikhet. Det finnes imidlertid også offentlige ordninger som forsterker forskjeller. For eksempel har en innen utdanningssystemet ordninger som lukkede studier, der virkningene er at det satses mer på dem som er best - altså slik at de som har vist de største personlige evner er de som får mest av offentlige ressurser.

Imidlertid har også mange offentlige ordninger viktige fordelingsmessige virkninger uten at dette er tilrettelagt eller en sentral del av målsettingene. Reglene for militærnektning er de samme for alle, men benyttes i ulik grad av forskjellige sosiale grupper. Ordningen med rentefradrag er lik for alle, men betyr mest for de som har høy inntekt og høy marginalsatt.

De ikke planlagte fordelingsmessige virkningene kan også være indirekte. For eksempel kan lik lønn for unge utrente arbeidstakere redusere etterspørselen etter dem, fordi de i opplæringsperioden gir dårligere ytelser for samme pris. Det er et uttrykk for det Aron Wildavsky har kalt "ulikhetenes jernlov": at utjevning på et felt (i dette tilfelle lønn) kan føre til større ulikhet på et annet (i dette tilfelle adgang til arbeidsmarkedet).

De senere år har ikke bare fordelingsvirkningene, men også motivasjonsvirkningene av offentlige tiltak fått ny interesse. Man har for eksempel gjort gjeldende at det ikke er tilstrekkelig å se på hva den enkelte blir sittende igjen med av inntekt - det er også nødvendig å se på hvordan han av det anspores til innsats. Eller når det gjelder overføringer til for eksempel kommunene, er det ikke nok å se på de utjevningsmål som søkes oppnådd - man må også se på de spill de innbyr til. For eksempel førte refusjonsordningen for sykehus, som omfattet sykehjem men ikke gamlehjem, til at kommunene i en periode praktisk talt sluttet å bygge gamlehjem. Eller avskrivningsregler kan føre til overinvesteringer i fast kapital og dermed redusert avkastning på investeringer. Eller distriktskatteloven har ikke bare den virkning å omfordele ressurser mellom ulike landsdeler og kommuner, den kan også føre til pengeplasseringer som kan vise seg å være tvilsomme både fra et samfunnsmessig og et individuelt synspunkt. I enkelte områder har veibygging fått private entreprenører til å anskaffe en stor maskinpark fordi avskrivningsordningene er så gunstige, samtidig som utnyttelsen av den er blitt meget liten etter at veibyggingsperioden er over. Slike illustrasjoner viser at det ikke er tilstrekkelig å se på "sluttleveringene" eller fordelingsvirkningene for individer - man må også se på hvordan ulike offentlige ordninger eller tiltak kan dreie innsats eller vri ressurser fra et felt til et annet.

Fordelingsvirkninger og styringsteori

Det er et slående trekk ved den klassiske økonomiske teori, at den offentlige virksomhet ses som et supplement til private transaksjoner på markedet. Den mest effektive utnyttelse av ressursene ville man få om den enkelte gjorde det beste for seg: det felles beste ville da komme som et utilsiktet, men ønskelig resultat. Etterspurte varer ville fremstilles på de best egnede steder med de mest tilpassete metoder. Dette var i korthet Adam Smiths teori om den "usynlige hånd".

Men også Adam Smith så at markedet alene ikke kunne løse hverken alle allokeringproblemer eller alle fordelingsproblemer.

For det første ville markedet i endel sammenhenger svikte. Det vil si, hvis folk opptrådte fornuftig, ville endel goder som alle ønsket allikevel ikke bli fremstilt. Forsvaret ville komme alle tilgode, også de som ikke betalte for det, og det måtte følgelig være en statsoppgave å sørge for at alle ydet sin skjerv. Problemet er senere kalt "gratispassasjerproblemet": at fellesgoder - goder som ingen kan utelukkes fra når de først tilveiebringes, som frisk luft - ikke kan individualbetales fordi det innbyr til spill. Alle vil forsøke å høste gevinsten uten å betale kostnaden, eller med andre ord: forsøke å få godet gratis. Her står en dels overfor et allokeringprobleme fordi det er goder som ikke ville foreligge dersom fremskaffelsen av dem ble overlatt markedet. Og dels står man overfor et fordelingsprobleme, både i den forstand at det er et spørsmål om godet blir tilveiebrakt og i den betydning at fordelingen av kostnadene ikke er gitt i utgangspunktet. Skal for eksempel kostnadene stå i forhold til bruken eller til nytten av godet, og hvordan skal dette i så fall måles? Eller skal folk yte sine bidrag etter sin økonomiske evne? Skal betalingen av fellesgoder følge andre prinsipper enn betalingen av individualgoder? Slike spørsmål har opptatt både økonomer og filosofer siden Adam Smiths tid. En hovedkonklusjon er at dersom de som betaler for et gode ikke faller sam-

Figur 1: Ulike kombinasjoner av typer av goder og organiseringen av betalingen for dem

	Individual-goder	Felles-goder
Individual-betalte	Markeder	Fare for underinvestering
Felles-betalte	Fare for overforbruk	Kollektive beslutninger

men med de som nyter godt av det, kan man enten få underinvestering eller overforbruk. Dette resultatet er sammenfattet i Figur 1. Hovedpoenget her er at man kan få effektiv ressursbruk dersom folk selv betaler for det de ønsker. Men dersom et fellesskap skal betale for det hver enkelt nyter, kan det føre til sløsing eller overforbruk målt i forhold til hva den enkelte selv ville nytte om han alene betalte for sitt konsum: hvis varmeutgiftene bæres av hele blokka, kan hver enkelt komme til å sette termostaten høyere eller fyre mer for kråkene enn om hver enkelt betalte for seg. Men man kan også få underinvestering som nevnt ved "gratispassasjerproblemet": fellesgoder som ikke blir tilveiebrakt fordi alle venter på at de andre skal bære kostnadene ved det. Langs hoveddiagonalen finner vi så de tilfeller der enten markeder er egnet til å styre økonomiske beslutninger, eller der offentlige organer med kollektive beslutninger er det. Det bør understrekes at de problemer som her er påpekt ikke bare har å gjøre med effektiv ressursbruk: de dreier seg også om fordelingsproblemer i den forstand at selve organiseringen av samfunnet kan avgjøre om et gode blir tilveiebrakt eller kan fordeles, og om dette kan gjøres optimalt.

Men Adam Smith pekte også på et annet fordelingspolitisk problem knyttet til markedet: visse typer av offentlige tjenester måtte ikke kunne kjøpes. Hverken lover eller domsbeslutninger kunne gjøres til gjenstand for omsetning på et marked, fordi dette kunne føre til markedets oppløsning: den som hadde råd kunne da f.eks. kjøpe en bestemmelse om å bli enerådende på markedet som dermed ville avskaffes. Eller hvis domsavgjørelser kunne kjøpes, ville kontrakter bli umulige fordi brudd på dem ikke kunne håndheves. Kort sagt: en betingelse for at markedet skal opprettholdes er at visse beslutninger ikke er markedsbeslutninger. Offentlige regler avskjermet fra markedet er en eksistensbetingelse for det. Og fordelingsvirkningene av offentlige beslutninger

ville kollidere med rettferdighetsnormer dersom de ble gjenstand for bud, kjøp eller salg.

En tredje grunn til at markedet overlatt til seg selv kunne gi dårlig ressursutnyttelse og uheldige fordelingsvirkninger, er monopolisering. Som Adam Smith formulerte det: "Bransjefolk møtes sjelden, selv i selskapslivet, uten at samtalen ender i en konspirasjon mot fellesskapet eller i tiltak for å heve prisene." Monopoldannelser har på den ene side som konsekvens at ressursene blir dårligere utnyttet - og Smith la i den forbindelse også vekt på at monopolbedrifter lett ville bli dårlig styrt, eller at de kunne bli "late" som det heter i en nyere terminologi. Siden de er sikret avsetning i alle fall, kan de senke kvaliteten på goder eller tjenester. På den annen side har også monopoldannelser uheldige fordelingsvirkninger, fordi konsumentene må bruke en større andel av sin inntekt for å få færre goder enn de ellers ville gjort. Som Smith formulerte det: En monopolpris vil være den høyeste som kan oppnås - en frikonkurranspris vil være den laveste som kan tas; den første er den høyeste som kan klemmes ut av forbrukerne, den andre er den laveste selgeren har råd til. (Økonomer ville si det annerledes i dag.)

Innen økonomisk teori er det også vanlig å peke på en fjerde grunn til at det offentlige bør tre til både for å få en mer effektiv utnyttelse av ressursene og for å påvirke deres fordeling. Dette kalles vanligvis markedsimperfeksjoner. Et standardeksempel er at beslutningstakerne er utilstrekkelig informert til å treffe fornuftige disposisjoner. Dels kan det dreie seg om manglende kunnskap om andre som har komplementære interesser. Et uttrykk for dette har man ved krysspendling: folk som hver dag reiser forbi hverandre til sine jobber i hverandres boområder. Noen av dem kunne kanskje tenke seg å bytte bolig for å få kortere arbeidsreise, men de har altså vansker med å komme i kontakt slik at de gjensidige interesser avdekkes. En annen variant har man i situasjoner der alle har samme forventninger, men de

planer de iverksetter kan være uforenlige slik at de handlinger de går til samlet sett blir selvmotsigende. Det klassiske eksempel er svinesyklusene som først ble observert i dansk landbruk: de høye fleskepriser fikk bøndene til å bedekke purkene for å få større fortjeneste. Men når alle gjorde det samme i uvitenhet om hverandres tiltak, ble resultatet overproduksjon og prisfall, som førte til den motsatte reaksjon i neste runde. Poenget er at prisene ikke registrerte endringene i betingelsene tidsnok til at bøndene kunne danne seg korrekte forventninger. Markedets prismekanisme fungerer ikke effektivt som informasjonssystem: en plan som kunne gjennomføres under konstante vilkår umuliggjøres fordi alle søker å realisere planen og dermed endrer vilkårene. Den praktiske konsekvens som trekkes av dette er at det offentlige bør tre til for å frembringe den informasjon som markedet ikke gir før det er for sent. Men igjen ser man at selv om formålet er mer effektiv ressursutnyttelse, er det også klart at offentlige tiltak vil ha klare fordelingsvirkninger.

I økonomisk litteratur er det ikke uvanlig å se på "immobilitetspreferanse" - tilbøyeligheten til å bli der en er - som en art markedssvikt. Det kan for eksempel dreie seg om arbeidsløse som er uvillegge mot å flytte for å ta arbeid på steder der det er mer tilgjengelig. Når en slik forkjærlighet for å bli gjør seg gjeldende, skyldes det ofte private investeringer som ville forringes ved flytting. For eksempel kan det være vanskelig å få avsatt boligen til rimelig pris eller oppnå en av tilsvarende kvalitet på det nye sted. Eller det kan være barnas bindinger til venner og naboskap, osv. Her vil en da argumentere for at det offentlige bør tre til for å dekke opp de kostnader ved mobilitet som den enkelte pådrar seg for å få bedre utnyttelse av samfunnets samlede arbeidskraft.

Den siste grunn som anføres for at det offentlige bør tre til for å supplere markedet, er den som direkte

går på fordelingsvirkninger. Begrunnelsen for slike omfordelinger er gjerne tosidig. Den ene går på rettferdighetsbetraktninger: det politiske demokrati forutsetter en grunnleggende likhet - i rettigheter såvel som ressurser. Men markedet kan i beste fall bare gi den samme sluttfordeling av ressurser som aktørene har i utgangspunktet, og i en markedsøkonomi er det vel så sannsynlig at sluttfordelingen blir ulik. Følgelig er det nødvendig at det offentlige trer til for å utjevne de forskjeller som fremdrives eller befestes på markedet, gjennom en rekke ulike ordninger som spenner fra fri grunnutdanning over barnetrygd til minstepensjon. Slike utjevningstiltak kan også angjelde kollektive enheter, som kommuner gjennom skattefordelingsfondet. Den vanlige forutsetningen i standard økonomisk teori, er at markedet først skal fordele ressursene på ulike anvendelser for å oppnå effektiv ressursbruk. Så skal det offentlige tre til med ulike former for omfordelinger for å få en mer rettferdig fordeling.

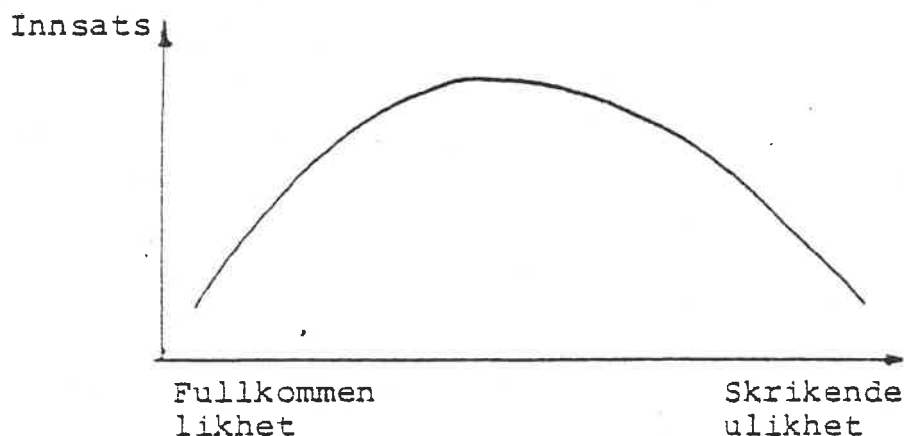
Når det legges vekt på en rettferdig fordeling, kan dette også avledes av en effektivitetsmålsetting. Det hovedprinsipp som benyttes i markedsøkonomier for å motivere til innsats er ulikhet: det formentlige prinsipp som legges til grunn er at utbyttet skal være noenlunde proporsjonal med innsatsen, slik at større utbytte ansporer til større innsats. Men dersom ulikhetene som følger blir for skrikende, kan det redusere oppslutningen om systemet - altså svekke dets legitimitet og dermed innsatsviljen. Som det heter i Langtidsprogrammet for 1982-85:

Det er gjensidig avhengighet mellom økonomisk politikk og velferdspolitik. Økonomien gir arbeid og inntekt for den enkelte, og det materielle grunnlaget for velferden. Velferdsordningene sikrer likeverd og utkomme og støtte under sykdom og i andre vanskelige situasjoner. Dermed gir fellesskapet den enkelte trygghet, og det styrker viljen til å bidra med de nødvendige ressurser. Uten tillit og samarbeid, svekkes økonomien av konflikter og liten innsatsvilje. Samfunnssystemet må ha

oppslutning fra de fleste. Velferd og rettferdig fordeling er derfor et grunnlag for de holdningene som må til om økonomien skal virke godt, mens utvikling av velferden krever en godt virkende økonomi. (St.meld. nr. 79 (1980-81), s. 103).

Om man på økonomers vis stiller opp dette i et diagram, kan man tenke seg en kurve som viser sammenhengen mellom ulikhet som spore til innsats på grunn av rettferdighetsbetraktninger. Med en kurve som vist i Figur 2, kan man i prinsippet tenke seg en optimal ulikhet. På det ene ytterpunkt, fullkommen likhet, synker innsatsen fordi utbyttet blir frikoplet fra hva en gjør - vi står igjen overfor et gratispassasjerproblem fordi tildelingen blir et offentlig gode. På den annen side har man "skrikende

Figur 2: Teoretisk sammenheng mellom innsats og grad av ulikhet

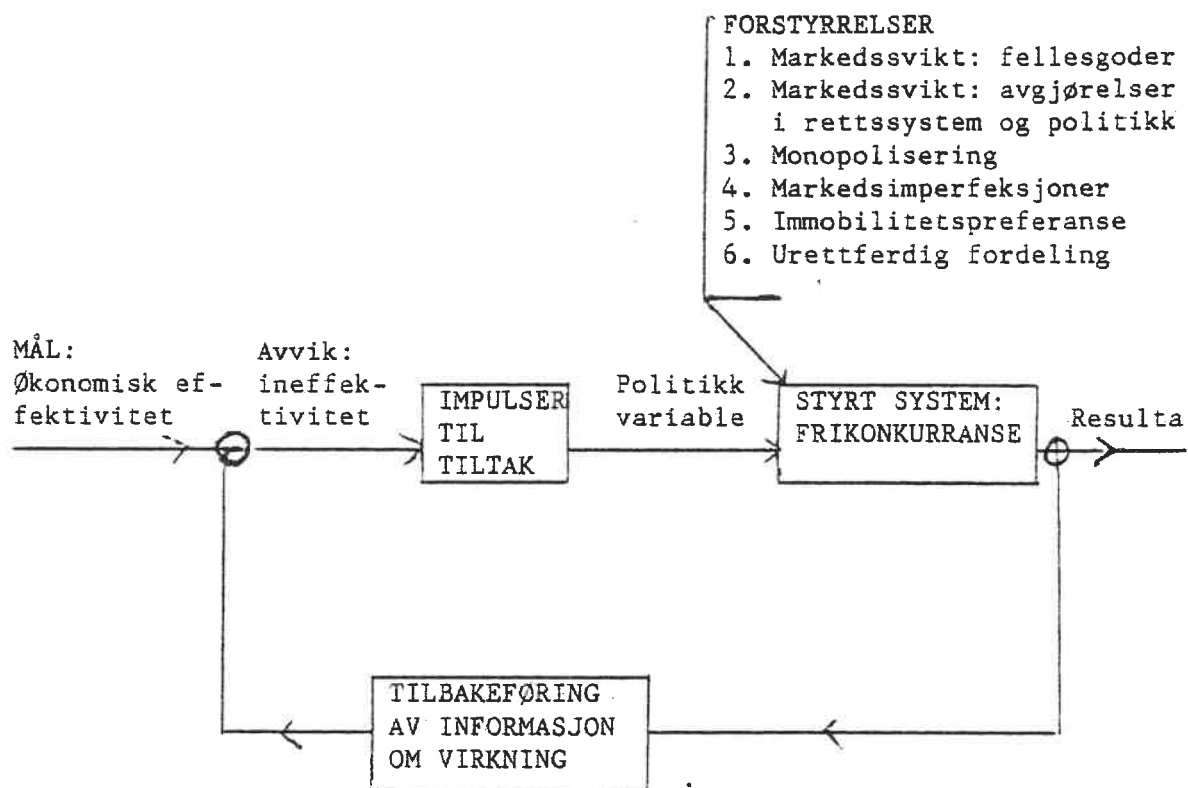
ulikhet", der mange trekker innsats tilbake fra markedet og den offisielle økonomien fordi de finner systemet urettferdig. Hva man skulle mene med "maksimal ulikhet" er ikke gitt. Men i fall man benyttet en Gini-indeks, ville det være tilfelle: når én fikk alt utbytte og resten ingenting. Igjen ville da situasjonen være at ingen på én nær kunne påvirke sine livsforhold ved sin innsats. Mellom disse ytterpunkter ville man da etter denne betraktningmåten kunne finne en "optimal ulikhet" - et toppunkt for innsats der man ble ansporet av det man selv hadde igjen og lite dempet av at andre ikke opp-

når det samme. Akkurat hvor en slik kurve ville ligge, er et empirisk spørsmål. Men vi finner ganske sikkert variasjoner både over tid, mellom land og mellom ulike politiske grupperinger.

Som nevnt foran, er begrunnelsen for omfordeling to-sidig. Den andre begrunnelsen går på at visse grupper kan ha behov som ikke kommer til uttrykk på markedet. For eksempel kan fattige fordi de har liten inntekt være avskåret fra lån, f.eks. til utdanning, som kunne gitt dem større inntekt. En annen variant har man ved såkalt "opsjonsetterspørsel". Jeg kan ønske å ha et bredt avis-spektrum i landet. Men den eneste måte dette ønsket kan uttrykke seg gjennom markedet, er ved å kjøre mange aviser. Ønsket om å kunne kjøpe flere aviser er imidlertid forskjellig fra ønsket om faktisk å kjøpe dem. Dermed blir markedet en institusjon for registrering av ønskemål som fungerer imperfekt. Eller: Man kan ønske å ha muligheten til å reise med tog uten stadig å måtte løse billett. Men i så fall registreres ikke ønsket på markedet. Kort sagt: når behov ikke kan gi seg pengemessige uttrykk registreres de ikke på markedet som etterspørsel, og opsjoner kan det være vanskelig å gi en markedspris.

Teorien om hvordan markedet burde fungere har altså vært en styringsteori for samfunnet. Fri konkurranse er blitt holdt frem som et kontrafaktisk ideal: en form for utopi som de politiske myndigheter burde tilstrebe å virkeliggjøre i praksis. Dermed ville man få den mest effektive utnyttelse av ressursene. Men som nevnt kan ulike forhold komme inn og forstyrre markedets funksjonsmåte, og dels kan det svikte når det gjelder tilveiebringelsen av goder som folk ønsker - det siste er selve kriteriet på økonomisk effektivitet. Selv om det kan synes paradoksalt, betyr også det at hvis det økonomiske system ikke fremskaffer en grad av likhet som folk finner rimelig, er det økonomiske system ikke effektivt i denne henseende.

Figur 3: Markedsmodellen for samfunnsstyring

I Figur 3 er det økonomiske system betraktet som et styringssystem utsatt for visse former for forstyrrelser vist. Målsettingen som søkes realisert er økonomisk effektivitet. I den grad det oppstår avvik i forhold til denne målsettingen, kan det offentlige tre til med ulike tiltak, tilpasset arten av forstyrrelser: anti-trustlovgivning eller nasjonalisering som mottrekk mot monopolisering, beskatning for å finansiere fellesgoder, subsidier eller overføringer for å redusere ulikhet, flyttebidrag ved immobilitetspreferanse, osv.

Når vi har lagt såpass stor vekt på disse argumentene for når det offentlige bør gripe inn for å modifisere markedsmechanismen, er det fordi denne tenkemåten har et slags ideologisk hegemoni når det gjelder å begrunne offentlige tiltak. I lærebøkene i økonomisk teori kunne første setning lyde: "I begynnelsen var markedet...", og det er når det svikter, gir ineffektivitet, urettferdighet eller uakseptabel ulikhet, at det offentlige bør tre til for å korrigere dets funksjonsmåte. For markedet er den beste

måte å allokere ressurser på

- hvis det er fullkommen konkurranse på alle delmarkeder;
- hvis produksjon eller forbruk ikke har eksterne effekter;
- hvis det ikke foreligger fellesgoder;
- hvis alle er fullt informert før sine økonomiske beslutninger;
- hvis alle produksjonsfaktorer er fullt mobile;
- hvis det ikke er transaksjonskostnader;
- hvis man har en optimal fordeling av inntekt og formue.

En eller flere av disse forutsetninger kan være fraværende, og det skal i så fall begrunne offentlig intervensjon. Sagt på en annen måte: det politiske system skal i økonomien brukes for to formål; på den ene side å etablere de konstitusjonelle betingelser for økonomiske transaksjoner (f.eks. eieendomsrett til goder som dermed legalt kan utveksles), på den annen side kan det nyttes til å forbedre markedenes funksjonsmåte eller overta der de svikter- Virkemidlene kan spenne fra statlig overtakelse, over lover og regler til subsidier, beskatning og overføringer.

Til tross for det som nå er standarddrøftinger av betingelsene for offentlig intervensjon, sies det i lærebøkene lite om hvor store avvikene må være før det berettiger slik intervensjoner. Når dette spørsmålet de senere år er reist, er det fordi det i økende grad er blitt påpekt at også offentlige inngrep har kostnader. Dels kan det være tale om administrasjonskostnader i betydning utgifter til personell og drift av offentlige institusjoner, dels kan det være kostnader i form av redusert motivasjon til økonomisk innsats, osv. Et norsk uttrykk for denne nyorienteringen, finnes også i Langtidsprogrammet:

Reglene og bestemmelsene tar hver for seg vare på viktige hensyn for samfunnet som helhet eller for enkelte grupper. De gjelder arbeidsmiljøet, brannforskrifter, kontroll med tilsetningsstoffer i matvarer, forbud mot salg av våpen eller sikkerhetsforskrifter i Nordsjøen. Det dreier seg også om slike forhold som transport av sprengstoff, økonomiske problemer i enkelte næringer, utslipp av olje, innkreving av underholdsbidrag, likestilling mellom

kjønnene eller vern av naturen, Hver for seg er de fleste reglene eller bestemmelsene støttet av brede private interesser, enten det er bedrifter, organisasjoner eller enkeltpersoner.

Omfanget som regelverket etter hvert har fått, tilsier likevel en kritisk vurdering av om resultatene står i forhold til innsatsen og kostnadene:

- Selve antallet regler medfører en ekstrakostnad for bedrifter, offentlige etater og enkeltpersoner. Disse er ikke alltid lette å anslå når den enkelte loven eller forskriften innføres.
- Antallet regler gjør det vanskelig å holde oversikten over deres samlede virkninger, også for de politiske og administrative myndighetene. Styringen av de vesentlige trekkene i samfunnsutviklingen kan bli vanskeliggjort på grunn av omfanget av bestemmelser og detaljer. Regler og vedtak kan komme i motstrid med eller motvirke hverandre.
- Fastlegging av regler i lovs form kan skape unødig stivhet, men må veies mot de problemer som delegering av myndigheten kan medføre.
- Også ved delegering til underordnede myndigheter kan det være vanskelig å utvikle beslutningsrutiner som sikrer at kostnadene ved bestemmelsene holdes innenfor rimelige rammer.
- Enkelte regelverk setter opp krav og mål uten at det anvises hvordan avveiningen skal skje i forhold til de økonomiske kostnadene. Det fører i enkelte tilfeller til at andre, og kanskje høyere prioriterte formål, må skyves tilside.

...

Regler som bidrar til å oppnå viktige samfunnsmessige mål kan få uønskede bivirkninger

...

Regjeringen legger særlig vekt på at uoversiktelige regler kan virke til ugunst for de svake i samfunnet (St.meld.nr. 79 (1980-81) s. 183 f.)

Det interessante er at en her peker på ulike former for kostnader ved offentlige inngrep: de samlede kostnadene ved hele regelverket, stivhet mot forandring, manglende informasjon og oversikt, utilsiktede bivirkninger, uheldige fordelingsvirkninger. Langt på vei svarer de argumentene som fremføres til en liste som den amerikanske økonomen W. Lee Hansen har laget for å sammenholde markedssvikt og det som kunne kalles "styringssvikt" (jfr. Figur 4).

Ikke bare private, men også offentlige monopoler kan bli late: fraværet av konsument- eller klientkontroll kan

Figur 4: Kilder til markedssvikt og styringssvikt

<u>Privat markedssvikt</u>	<u>Offentlig styringssvikt</u>
1. Monopolisering	1. Offentlige monopoler - fravær av insentiver gir økte kostnader
2. Eksterne effekter	2. Utilsiktete bivirkninger
3. Fellesgoder	3. Privatgoder
4. Utilstrekkelig informasjon til å veilede produsenter, forbrukere og arbeidstakere	4. Utilstrekkelig informasjon til å veilede offentlige organers beslutninger
5. Utilstrekkelig arbeidskraftsmobilitet og omstillingsevne	5. Utilstrekkelig programfleksibilitet til å tilpasse seg endringer
6. Ulik fordeling av inntekt og formue	6. Ulik fordeling av inntekt, formue og makt.

Kilde: W. Lee Hansen, "The Role of Government in a Capitalist Market Economy," Paper presented at the Business-Academic Seminar Session, University of Wisconsin, Milwaukee, November 18, 1980, p. 12.

gi økte kostnader. Til de eksterne virkninger som kan gjøre seg gjeldende på private markeder, svarer de util-siktede bivirkninger som kan følge av offentlige tiltak, ikke bare for ulike grupper av borgere, men også for andre offentlige program. Motstykket til fellesgoder er at det offentlige tilveiebringer goder som grunnleggende sett er individualgoder fordi de går direkte til bestemte individer eller grupper. På samme vis som individer kan ønske å unndra seg betalingen av fellesgoder, bør ikke fellesskapet bære kostnadene ved individualgoder. Markedsimperfeksjoner i form av informasjonsmangel har også et motstykke: offentlige organers manglende informasjon for hva de gjør, enten det dreier seg om manglende kunnskap om folks ønskemål, ufullstendig viten om hvordan tilsiktede virkninger skal oppnås, dårlig tilbakeføring om faktiske effekter, etc. Og i den utstrekning det brukes fler midler på kartlegging av slike forhold, blir det mindre som kan brukes på programmets substans. Sidestykket til immobilitet har man i offentlige programers infleksibilitet: de kan fortsette i samme spor lenge etter at omstendighetene har endret seg, bl.a. på grunn av interessene til de som er satt til

å iverksette dem. Og endelig er parallellen til ulikhet i formue og inntekt som kan oppstå og befestes på markedet, de ulikheter som offentlige ordninger kan fremdrive eller forsterke - eller med Langtidsprogrammets ord: "som kan virke til ugunst for de svake i samfunnet".

Sammenfatningsvis kan man si at markedsteori er begrunnelse for offentlige inngrep i den utstrekning markedet ikke løser problemene med effektiv utnyttelse av ressursene eller rettferdig fordeling av dem, og dermed ikke gir et samsvar med de ønsker som borgerne har. Poenget er imidlertid at ikke bare kan markedet svikte eller ha imperfeksjoner: de siste par tiårene er også den styringssvikt som kan opptre ved offentlige inngrep kommet høyere på dagsordenen.

Fordelingsvirkninger av offentlige tiltak

Bedømmelsen av utbredelsen og kostnadene ved henholdsvis markedssvikt og styringssvikt vil farges av politiske orienteringer og ideologisk grunnsyn.

Samtidig vil det være bred enighet om at det er viktig å vite hvordan situasjonen faktisk er - det kan redusere rommet for reell uenighet og gjøre samfunnsdebatten mer rasjonell.

Derfor er begrunnelsen for å studere fordelingsvirkninger av offentlige tiltak tosidig. Dels er formålet å skaffe bedre rede på i hvilken grad de programmer som iverksettes faktisk når de mål som er oppstilt, om de nås med effektiv ressursbruk, og om andre målsettinger motvirkes, osv. Slik betraktet er studier av fordelingsvirkninger en del av samfunnets læring om sin egen funksjonsmåte: informasjon om virkninger kan bli premisser for beslutninger i neste runde. Men formålet er også å gi et bedre underlag for den offentlige debatt, slik at en større del av den kan bygges på kunnskap om hva som faktisk søkes og hva som oppnås.

Læringen kan skje på ulike nivå. For det første om de mål som søkes realisert. Offentlige tiltak har gjerne som formål å påvirke et eller flere av fire forhold. For det første det en kunne kalle hovedtendenser - det vil si gjennomsnittsverdier for hele befolkningen. Et eksempel er forventet levealder, som det er en målsetting å heve. For det andre spredningsmålsettinger. Her kan oppgaven enten være å redusere forskjeller - f.eks. å søke å gjøre dødeligheten lik i alle grupper eller forventet levealder den samme i alle regioner - eller den kan være å øke forskjeller - f. eks. å øke variasjonsbredden i de kulturuttrykk som samfunnsmedlemmene kan velge. En tredje målsetting kan være å øke eller redusere sammenhengen mellom et sett variable. Innen de enkelte nasjoner er det gjerne et mål å bedre verdiene på et bredt sett av levekårskomponenter samtidig - levealder og livsinntekt og helsetilstand og boligstandard, osv - og dette har lyktes i en grad slik at i hvilken verdensdel en fødes i stor grad er den viktigste enkeltopplysning for å forutsi folks livssjanser: "si meg hvor du er statsborger, skal jeg si deg hva slags liv du får". Men det kan også være en målsetting å oppløse sammenhengen mellom disse variable, særlig negative hopningseffekter som når dårlige skårer på noen levekårskomponenter går sammen med dårlige skårer på andre, som svak helse og dårlig inntekt. Dette bærer over til det fjerde forhold som offentlige tiltak kan sikte mot å påvirke, nemlig effektene av en variabel på en annen. Igjen kan målet enten være å forsterke en sammenheng - f.eks. mellom motivering og utdanningsmuligheter slik det kommer til uttrykk i adgang til å skaffe seg ekstrapoeng for lukkede studier, eller å svekke en sammenheng, f.eks. mellom høy nominell og høy disponibel inntekt som søkes begrenset gjennom progressiv skatt.

Nå vil i mange tilfelle de mål som søkes nådd ikke være tilstrekkelig tydeliggjort. I en av de klassiske studier av norsk offentlig politikk, Auberts, Eckhoffs og Sveris studie av hushjelploven*) er nettopp et av hovedpoengene at den maskerte motsetninger i mål: de som bar loven fram

*) Aubert, V, Eckhoff, T og Sveri, K, En lov i søkelyset. Sosialpsykologisk undersøkelse av den norske hushjelploven (Oslo, 1952).

oppnådde en symbolsk seier ved at den ble vedtatt uten at den førte til særlig endring av praksis. Et hovedpoeng for studier av målsettingene for offentlige tiltak vil derfor være å avdekke slike mer eller mindre skjulte målkonflikter, for deretter å kunne stille spørsmålet: fordelingsvirkninger for hvem. Så lenge ikke målene er presisert, kan man heller ikke fastslå hvilke virkninger som gjør seg gjeldende.

La oss så vende oss til noen av de erfaringer som kan høstes på grunnlag av de studier av fordelingsvirkninger av offentlig politikk vi har gjennomgått.

Et første inntrykk av litteraturen er bredde. En rekke ulikeartede fenomener er beskrevet og analysert. Eksempler kan være:

- * ca. 1/3 av de statsansatte arbeider i Oslo, og nær ni av ti av sysselsettingen i de etater som har hele landet som virkeområde arbeider i Oslo og Akershus;
- * utdanningsstønad til ugifte mødre når dem som er unge og som hadde relativt høy utdanning da de ble ugift mor, og dette har klart bedret deres evne til å skaffe seg inntektsgivende arbeid;
- * kortbaneflyplasser brukes i større utstrekning av høyinntektsgrupper;
- * å få barnehageplass kan være av like stor betydning for familieinntekten som en dobling av den enes bruttoinntekt;
- * egenandeler ved helsetjenester rammer flere grupper urimelig hardt;
- * korttidspasienter får det beste behandlingstilbud i psykiatriske sykehus - "skikkethet" snarere enn "behov" er avgjørende for ressursinnsatsen;
- * det er store forskjeller i liggetider ved norske sykehus for de samme lidelser (åreknuter, brokk, hemorider, lårhalsbrudd) som bunner i forskjellig praksis ved sykehusene;
- * trygdesystemet er formelt sett kjønnsnøytralt, men er i

stor grad tilpasset de yrkesaktive og virker derfor diskriminerende overfor kvinner fordi prinsippene er tilpasset et samfunn der den ene ektefelle forsørger den andre

- * de som har høy utdanning og inntekt er de som mest bruker den offentlige forbrukerservice;
- * rettshjelpsbehovet øker når man går ned i den sosiale lagdeling;
- * når det gjelder skatteutjevningssmidler, tjener de svake kommuner på sentralisering.

En slik opplisting av funn som er gjengitt i den annoterte bibliografien kunne fortsette. Og det kunne være en oppgave å presentere resultater i denne kortformen. Det finnes et amerikansk eksempel på en slik funn-samling fra 1964 i Bernard Terelsons og Gary A. Steiners Human Behavior. An Inventory of Scientific Findings (New York: Harcourt). Det kunne gi et konsist grunnlag både for å vurdere kunnskapsstatus på et felt og for å prioritere hvor ny innsats burde settes inn. Samtidig ville en slik oversikt også kunne være velegnet som formidling, der leseren ikke er så opptatt av hvordan resultatene er fremkommet som av hva de går ut på. Men det bør understrekes at slike oversikter over de empiriske forhold på et felt ovenikjøpet vil være særdeles nyttige for de forskere som ønsker å lage overgripende teoretiske sammenfatninger eller synteser på et felt.

Mens det første inntrykk av litteraturen er et av bredde, er det andre et av ujevnhet. Mens deknningen på enkelte områder er relativt fyldig, er den på andre praktisk talt fraværende. Det er i seg selv et interessant faktum hva et samfunn velger ikke å vite om seg selv, og reflektere over hva dette kan skyldes.

For eksempel viste Rødseth i 1973 at de totale fordelingsvirkninger av skattefradrag, unndragelse, overveltning og konsumenttilpasning med foreliggende opplysninger ikke kunne beregnes, og i 1980 kunne han konkludere med at det ikke er sikkert at den samlede virkning av vårt skatte-

system er progressivt. En hovedkonklusjon fra en undersøkelse av Statens innkjøp (NOU 19: 1972) er at vi vet lite om de fordelingsmessige virkninger av den. Men man kunne også konkludere at innkjøpsorganene var plassert i samme område som tyngden av brukere de skulle betjene, og at innkjøpsbeslutninger av betydelig mer enn halvparten av Statens kjøpekraft treffes i Oslo. Det var også en klar tendens til at innkjøpene var mer konsentrert enn handel og industri der innkjøpene ble foretatt generelt.

Gjennomgangen av litteraturen viser at det er en rekke slike felter som er dårlig dekket. Å foreta en fullgod behovsanalyse ligger utenfor rekkevidde av både mandat og muligheter for vårt arbeid. Det er i seg selv en omfattende forskningspolitisk oppgave å gjøre. Men vi mener allikevel at det er viktig å bidra til en slik vurdering, og vi vil derfor peke på "terra incognita" ved et utvalg av områder som det både ut fra en politisk og en forskningsmessig vurdering ville være verd å ta opp:

- * Distriktsskatteloven: Her burde både virkningene for avsetterne gruppert på ulike måter, for vedkommendes skattekommune og for investeringskommunene vurderes. Det ville også være av interesse å se nærmere på hvor fordelaktige investeringene har vært ut fra en bedriftsøkonomisk betraktning.
- * Bedriftsbeskatningen: Med unntak av investeringsavgiften, er dette et hvitt felt, men siden de fordelingsmessige virkningene er så store, ikke bare for bedrifter, men også for kommuner og regioner, burde man få en mer inngående analyse. Den geografiske differansierte arbeidsgiveravgift har f.eks. virket noen tid, men hvordan den har virket, vet vi lite om.
- * Rentepolitikken, gjerne sett i sammenheng med skattesystemet og inflasjonsutviklingen. De som sitter med data og kapasitet til å gjennomføre gode analyser, f. eks. SSB, gjør det ikke i nevneverdig grad. Men vi vet fra mer journalistiske presentasjoner fra Norge og under-

søkelser fra Sverige at det skjer en betydelig formuesfordeling via inflasjon og skatt, der investorer i realverdier kommer meget gunstig ut i forhold til finanssparere, og der det er svært store tall det dreier seg om.

- * Støtten til primærnæringene: Hvilken inntektsfordeling genereres innen fiske og landbruk? Igjen et felt der den offentlige politikken har et direkte nedslag, men der vi vet svært lite om dens faktiske virkninger.
- * Subsidiert av bedrifter: hvordan slår dette ut etter bedriftsstørrelse? Og hvilke virkninger har det for bedrifter innen samme bransje som ikke mottar støtte? Har de motivasjonsvirkninger både for arbeidstakere og når det gjelder omstilling, produktutvikling og produktivitetutvikling?
- * Offentlige budsjetter: Hverken på statlig eller kommunalt nivå er fordelingsvirkningene av ulike poster vurdert i nevneverdig grad.
- * Arveavgiftene: Vi har hatt en arveavgift siden 1792, men både arveavgiftens størrelse og de avgiftspliktige arvingers krets er stadig utvidet, men det er også avgiftsfrihet for visse midler. Med et større innslag av "massearv", er dette et viktig felt.
- * Kulturpolitikk: Hvilke fordelingsvirkninger har subsidiene for ulike grupper av kulturarbeidere og konsumenter? I hvilken grad er politikken et uttrykk for paternalistiske preferanser?
- * Rettspolitikk; hva er fordelingsvirkningene av ulik kapasitet til å håndheve ulike lovregler (f.eks. tyveri i forhold til underslag), hvilke ulikheter finner man mellom "kohorter" av lover når det gjelder straffebestemmelser, etc.
- * Arbeidsmiljøloven: en gjentatt tese fra den teoretisk orienterte litteratur er at lik lønn for unge arbeidstakere fører til utestengning fra arbeidsmarkedet og for

eldre kan føre til utsjaltning. Det er få empiriske studier av dette. Tilsvarende når det gjelder permisjonsmuligheter for småbarnsforeldre, eller når det gjelder bedriftenes reaksjoner på at de må betale sykepenger og derfor vegrer seg mot å ta inn arbeidstakere med høyere sannsynlighet for sykefravær, eller virkningen av oppsigelsesvern, osv.

- * Statsbankene: Tidligere kunne subsidiedelen ved lån fra statsbankene komme opp mot 40%. Rente- og nedbetalingsvilkår er imidlertid endret, men vi vet lite om virkningene. Vi vet også lite om hvor lånene fra statsbankene går.
- * Handelspolitikken: på en rekke felter har den viktige fordelingsvirkninger - for eksempel vil reglene for import av matvarer ikke bare påvirke bøndernes stilling, men også barnefamiliene (spiser store lavinntektsfamilier mindre grønnsaker når de norske er på markedet om sommeren, men er relativt mye dyrere?)
- * Når det gjelder målformuleringer: hvilke virkninger har det når to rettferdighetsprinsipper kommer i konflikt, som når muligheten til å skaffe seg ekstrapoeng til lukkede studier fører til større skjevhet i forhold til sosial bakgrunn?
- * Generell finanspolitikk: hvem bærer byrdene ved raske omstillinger, av arbeidsledighet, osv?

- Denne listen kan lett forlenges. Poenget er at det på ulike saksfelter bør foretas en mer systematisk gjennomgang med oppstilling av muligheter, slik at det kan treffes valg om igangsetting av forsknings- og utredningsprosjekter. Disse bør prioriteres i forhold til den operasjonelle kunnskap de kan gi, men også i forhold til mål som utvikling av generelle analysemodeller og metodisk verktøy.

I tillegg til disse generelle påpekninger, er det mulig å gi en god del mer spesifikke kommentarer med forslag til tiltak som kan vurderes av RSFP. Den enkleste måte å orga-

nisere disse kommentarene på, er å følge oppbygningen av selve bibliografien som følger bakenfor.

Bibliografier

Det er utgitt flere bibliografier som delvis omhandler fordelingsvirkninger. Noen av dem er annoterte, men gjerne avgrenset til et spesielt felt (f.eks. barn eller olje). Som vi har vært inne på foran, gir slike bibliografier muligheter både for forskere og administratorer til raskt å skaffe seg et overblikk. Det er imidlertid et problem at de ikke oppdateres på rutinemessig grunnlag. Tre forslag kan fremmes i denne sammenheng. For det første at bibliografiene ledsages av en "bidragsblankett", slik at brukerne også kan bli bidragsytere. For det andre burde en så ta sikte på å utgi enten ajourførte utgaver eller supplementer til de tidligere med regelmessige mellomrom. For det tredje kunne man - gjerne i regi av forskningsrådene - legge bibliografiene inn på EDB, slik at den tekniske og trykningsmessige del av prosessen blir enklere, og en kunne få ut ajourførte opplysninger før trykning.

Metode, teori

Et inntrykk fra litteraturgjennomgangen er at teori- og metodeutviklingen skjer noe springende - kanskje fordi norske forskere i stor grad trekker veksler på utenlandske metodeverker som i liten grad er oversatt.

Metoder som egner seg til raske undersøkelser av fordelingsvirkninger later til å være best utviklet innen økonomi: her foreligger det ganske mange som kan danne modeller for andre. Med hensyn til kvantifisering av virkninger, har mange av de statsvitenskapelige studier av implementering kommet kort, om man med det mener forsøk på tallfesting av størrelsene i prosesser som starter med et vedtak, går via aktørenes tilpasning til nye betingelser som danner utgangspunkt for nye vedtak, osv. Paradoksalt nok får endel av studiene preg av etterpåklokskap samtidig som det uttrykkes noe i retning av at hele prosessen kunne vært forutsett.

Forvaltningsforskerne later heller ikke til å være kommet særlig langt når det gjelder å forutsi virkningene av ulike typer lover eller organisatoriske ordninger. Sammenliknet med f.eks. økonomenes modellverktøy gir de derfor lite operativ kunnskap. Interessen vil ofte være rettet mot å gjøre et teoretisk poeng enn å formulere et praktisk premiss.

Svakheten ved økonomiske analyser er ofte at de bare måler størrelser som vanligvis verdsettes i penger. Det finnes ikke - til tross for arbeidet med å utvikle sosiale indikatorer det siste tiåret - gode metoder til å overføre disse til nytte, trivsel eller levekår. Dette er et av hovedproblemene ved studier av fordelingsvirkningene av offentlige tiltak. Et annet er at det ikke tas hensyn til at gratis eller billigere offentlige goder fører til høyere konsum av det. Bare unntaksvis kan man måle "konsumentoverskuddet", som man ofte er interessert i å måle fordelingen av.

Studier på individnivå

Skatter, etc.

Denne delen av den offentlige politikken er relativt godt dekket, selv om det er en svakhet at mange av analysene er statiske og partielle. De tar ikke hensyn til aktørenes tilpasninger hverken på kort eller lang sikt. For eksempel kunne det være nyttig med en analyse som ga anledning til å bygge skatteendringer inn i de makroøkonomiske planleggingsmodellene for norsk økonomi, for på dette grunnlag å kunne si noe om virkningen på kort eller lang sikt. Problemet med en slik analyse vil være at overveltningsforutsetningene blir svært sentrale, og at disse for en stor del er overlatt brukernes skjønn.

Blant de omtrent forskningsfrie områdene er bedriftsbeskatningen og arveavgifter. Derimot er det både kommet og det er underveis forskning om "svarte" inntekter.

Analysen av frynsegoder preges av manglende data. Man vet noe om hvem som får gratis kaffe på jobben, men mindre om subsidieringsgraden av kantiner. Enda mindre vet man om hvem får billige lån eller garantier for lån og hvor store beløp det dreier seg om. Siden dette har så store velferdsvirkninger, ikke minst når det gjelder boligfinansiering, burde det prioriteres.

Selv om det er lakuner i kunnskapen, er dekningsgraden når det gjelder skattepliktige inntekter relativt god og prosedyrer for å måle fordelingsvirkninger er relativt bra utviklet.

Sosialpolitikk

Når det gjelder trygd, har vi funnet relativt få arbeidere som egner seg for innlemmelse i bibliografien, i den forstand at de direkte tar opp fordelingsvirkninger. Særlig ville det være viktig med mer totaliserende analyser av folketrygden, der man også kom inn på de rettferdighetsproblemer som opptrer ved fordeling på tvers av generasjoner.

Tilgangen på data om trygdesystemet er stor, men mange blir lite benyttet. En mulig forklaring på dette kan være hensynet til personvern. Likevel kan en overraskes over analyser som ikke er utført tidligere. For eksempel er det først i år utført en analyse ved kopling av datakilder som er nokså unike for Norge, nemlig inntekts-, skatte- og trygdedata for enkeltpersoner.

Vi hadde også ventet å finne flere egnede arbeidere om sosialpolitikk. En utbredt forutsetning blant forskerne på dette feltet later til å være at sosialpolitikken innebærer en overføring av ressurser fra selvhjulpne til hjelpetrequende. Selv om dette er hovedtendensen, kan nok også det motsatte skje. Et eksempel kunne være det enkelte psykiatere har hevdet om at ressurssvake klienter med nevroser ikke gis behandling, men blir satt på trygd. Et annet er det som er kalt "det omvendte omsorgsprinsipp":

at det satses mest på de pasienter som det er lettest å gjøre noe for, mens den "resultatløse omsorgen" får lavere prioritet. Omfanget av slike prosesser ville det være nyttig å få kartlagt. Fra den senere tid er det også påpekt at reglene for finansiering av sykepleie på fylkesnivå inviterer til spill mellom fylkene som medfører vesentlige geografiske forskjeller i helsetjenesten. Også dette ville det være nyttig å få bedre empiri for. Samspillet mellom finansieringsprinsipper, administrasjonsinndelinger og politikktutforming, burde gjøre dette til et vesentlig studiefelt både av politiske og av forskningsmessige grunner.

Bearbeiding og analyse av den statistikk som SSB for diagnosefordelinger, liggetider osv. ville ha stor interesse.

I denne forbindelse bør det også nevnes at det i regi av Levekårsundersøkelsen ikke ble avgitt noen egen rapport om befolkningens helsetilstand, til tross for at det ble samlet inn viktige opplysninger om dette. Også fordi det på andre måter er innsamlet omfattende opplysninger om helsetjenester, bør det overveies fra RSFPs side å ta initiativ til en egen "Helserapport".

Lov og rett

På dette feltet finnes en nokså omfattende litteratur med teoretiske betraktninger, mens det er ujevnt dekket av empiriske studier.

Det er godt dokumentert behov for rettshjelp for svake grupper: rettshjelpbehovet øker når man beveger seg nedover i den sosiale lagdelingen, mens tilbudet minker. For etniske minoriteter som innvandrergupper eller sigøynere ser man det samme.

Når det gjelder spørsmålet om likhet for loven, er dette feltet dårligere dekket av inngående empiriske undersøkelser. Det samme gjelder spørsmålet om lovutforming,

dvs. om de lover som særlig berører midlere eller øvre sosiale lag har et annet preg enn de som hyppigere berører de lavere.

Forvaltning

De teoretiske analysene har et nokså ensartet preg, og flere av dem er derfor ikke tatt med. Hovedtesen som går igjen er at ressursssvake og uorganiserte grupper ikke oppnår like mye fra forvaltningen når de har samme behov som sterkere grupper. Lars Gulbrandsens "Fordelignsvirkninger av offentlige tiltak som statsvitenskapelig problem" (som er plassert i metodekapitlet) er klargjørende for disse problemstillingene.

Det er også et slående trekk at forvaltningsforskningen viser liten dristighet i formulering av forslag til reformer - her er det en påtakelig avstand til f.eks. økonomenes stil. Det ville klart være å foretrekke om forfatterne i større grad konkretiserte sine forslag og beskrev forventede virkninger av alternative løsninger. Når dette ikke gjøres, kommer det kanskje av at forvaltningsforskerne ofte opererer på lang praktisk avstand fra forvaltningen.

Det ville også være vel verd å trekke pedagoger og journalister sterkere inn ved regelutformingen. Et hyppig dokumentert funn er jo at mange ikke forstår hvilke rettigheter de har, eller hvordan de skal gå fram for å oppnå dem. Det samme gjelder organiseringen av kontaktpunktene mellom publikum og forvaltning, der en kunne trekke større vekslers på den erfaring som er høstet fra miljøer der servicemottakerne har større grad av kontroll over serviceyterne.

Det er ellers slående at få direkte formulerer de dilemmaer man kan stå overfor. F.eks. at man enten kan utforme regler som gir formelt sett full rettferdighet, men som i praksis ikke gjør det fordi reglene blir for kompliserte; eller man kan utforme regler med tilnærmet

automatikk, men der det kan oppstå rettferdighetsproblemer på grunn av utilstrekkelig detaljering av tildelingskriterier. Eller: endel av den saksbehandling som negativt karakteriseres som "byråkrati-problemer", er i realiteten "demokratiproblemer" - altså resultat av større folkevalgt innvirkning for eksempel i bygningsråd, osv.

Kreditt, bolig

Hvordan kreditttilgang og bolig-finansiering slår ut sosialt, er et av de mest omdiskuterte tema i den offentlige debatt. I forhold til dette later forskningen om den offentlige politikken fordelingsvirkninger på dette området til å være relativt beskjeden.

Spesielt slående er fraværet av forskning om fordelingsvirkningene av Husbankens virksomhet. Dette desto mer som opplysninger om virksomheten nå er tilgjengelig i maskinlesbar form. Fra ulike hold er det den senere tid foreslått at målsettingen om antall boliger per år bør erstattes med en målsetting om hvem som bør få sin boligbygging subsidiert. Det skulle derfor ha betydelig interesse å kartlegge de faktiske fordelingsvirkninger - noe som bør ses i sammenheng med kreditttilgang og virkningen av rentefradrag for ulike sosiale lag.

Forskningen om fordelingsvirkningene av de andre statsbankene er like mager. I Norges Banks Skriftserie nr. 7, 1979, hevdes det at lånene i Husbanken, Landbruksbanken og Fiskarbanken er subsidiert med 40% av lånebeløpet, men vi vet lite om virkningene av politikkomlegginger i dag. Den samlede virkningen av ulike støtteordninger for industrien vet vi også lite om.

Det foreligger noe materiale om husholdningenes og forbrukernes kredittbruk. De viser ikke bare sosiale forskjeller i tilgangen på kreditt, men også i bruken av ulike typer av kreditt. F.eks. er avbetaling en svært dyr kredittform, men det er lavinntektsgrupper som bruker den oftest. Slike undersøkelser peker ikke bare på be-

hovet for bedre forbrukeropplysning, men også på mer omfattende undersøkelser av virkningene av eksisterende ordninger, og simuleringer av alternative systemer.

Andre offentlige utgifter

En vesentlig del av de offentlige utgifter er begrunnet ut fra et eller annet effektivitetskriterium - f.eks. offentlig finansiering av veier. Men de har selvsagt også vesentlige fordelingsvirkninger.

Det er derfor påtakelig at de fleste analyser av fordelingsvirkningene av offentlige utgifter er partielle, og at mange sentrale og store poster er forskningsmessig udekket. Dels kan dette skyldes at det byr på store teoretiske og datamessige problemer å gjennomføre slike studier. Men selv mer fragmentariske analyser mangler. Og den faglige offentlige debatten kan virke tilslørende ved å fokusere på de mindre postene. For eksempel kan marginale skattelettelser skape større debatt enn tildelingen av barnehageplasser eller husbanklån. Og virkningen av koplingen mellom inflasjon, kredittordninger og fradragregler kan slå langt sterkere ut enn flere års skattelettelser (jfr. Gulbrandsen. "Fordelingsvirkninger av offentlige tiltak som statsvitsenskapelig problem", op.cit.).

Et felt som er relativt godt dekket, er utdannings-systemet. De sentrale funn fra de senere år er at utdanning spiller en stor rolle for fordelingen av ulike goder (inntekt, arbeidsplassforhold, status, helse osv), at den spiller større rolle med økende alder (at f.eks virkningen av utdanning for den inntekt man oppnår øker med alderen), og at den heller har tiltatt enn avtatt i betydning. Med visse unntak ser det også ut til at videreutdanning forsterker forskjeller i utgangspunkt: de som har utdanning, tar mer utdanning.

Det ville være en sentral oppgave å ajourføre flere av de undersøkelser som ble gjennomført i 70-årene, f.eks i Levekårsundersøkelsens regi, spesielt hvis det kunne

gjøres på grunnlag av livshistoriedata. Det er forøvrig en vesentlig svakhet ved det livshistoriemateriale som ble innsamlet i begynnelsen av 70-årene at det begrenset seg til menn. Det skjedde også så store sosiale endringer det siste tiåret, ikke minst i kvinners yrkesdeltakelse, at dette alene burde tilsi oppdaterte undersøkelser.

Men det er også en annen grunn: Gruppen av foreldre med høyere utdanning begynner etterhvert å bli så stor at en større del av de som tar høyere utdanning kan rekrutteres fra denne gruppen. I så fall kan sosiale ulikheter gjøre seg gjeldende på nye måter. Data fra enkelte høyere utdanningsinstitusjoner (f.eks. NTH) tyder på slike tendenser. Det ville derfor ha stor politisk og forskningsmessig interesse å undersøke dette systematisk.

Et annet felt som det ville være viktig å få nærmere undersøkt, er fordelingsvirkningene av forskjeller mellom de som står for undervisningen. Flere rapporter hevder at dette ikke betyr så mye, men dels strider dette mot de personlige erfaringer som de fleste har gjort, og dels er det betydelige heftelser ved mange av disse undersøkelsene. Nok et forhold som aktualiserer dette feltet, er at læreryrket er falt tilbake på status- og inntektsskalaen, noe som kan påvirke rekrutteringen til det.

Terje Assums undersøkelser av forbrukerservice antyder at informasjonsprogrammer fra NRK er den eneste form for forbrukerservice som blir like mye benyttet av alle lag. Det later også til at man i Sverige mer bevisst benytter fjernsynet for borgeropplysning. Dette peker på muligheten av et forskningsopplegg basert på forsøksprogrammer i samarbeid med NRK. Sagt på en annen måte, det kunne gi viktig informasjon om etermediene har større utjevnende effekt, og særlig hvordan dette kan endres når det norske mediamonopolet blir brutt. Ønsker man å gå inn på dette, er tiden knapp.

Region, kommune, næring

Flere av undersøkelsene på dette feltet er dels fra en forskningsmessig, men særlig fra en politisk synsvinkel for partielle og snevre i sitt perspektiv. Mange kunne lære av Håvard Teigens studier, som er forsøk på totalanalyser med måling av de samlede regionale virkninger av statens tiltak. Et hovedresultat er at det ikke føres en regionalpolitikk i betydning av nettooverføringer fra sentrum til periferi.

Det er også dokumentert vesentlige regionale variasjoner i levekår, men også kryssfordelinger, i den forstand at lave skårer på en variabel kan kompenseres av høye verdier på en annen, f.eks. ved at en oppnår bedre bolig for lavere inntekt utenfor de sentrale strøk.

For samfunnsplanlegging er det også et vesentlig poeng at de offentlige overføringene er mange og uoversiktelige, og at dette i tillegg gjør det vanskeligere å bruke dem for rettighetshaverne og hemmer en effektiv utnyttelse av samfunnets ressurser. Slike påpekninger, f.eks. av Håvard Teigen, er interessante også fordi de kopler sammen allokeringspolitik og fordelingspolitikk med de administrative ordninger som er bygget opp og behovet for å endre dem. Dermed brytes også en snevert organisasjonsteoretisk perspektiv på forvaltningsforskningen og policyrelevansen av studiene økes betraktelig.

Lokaliseringsstudier

Det finnes en rekke analyser av virkningene av kraftutbygging og større industrietableringer, uten at alle er tatt med i bibliografien.

Blant de svakheter som fremtrer på feltet er for det første at mange av studiene later til å være skåret over samme lest. De fleste begrenser seg til større transporttiltak, større anleggsprosjekter og storindustri. Få ser på andre virkninger enn de som gjør seg gjeldende på arbeidsmarkedet og i den kommunale økonomi. I mange av

analysene er det heller ikke konkrete tallfestinger av virkningene. Langtidseffektene er også dårlig dekket.

Alle disse poengene peker på flere interessante forskningsmuligheter. Her skal vi bare peke på etpar.

Det later ikke til å være foretatt analyser av etableringer av mindre statlige serviceinstitusjoner. Spesielt siden det er hevdet at disse, sammen med overføringer til undervisnings- og sosialsektoren, er viktig for stabiliseringen av bosetningen, ville slike studier ha betydelig politisk interesse.

For det andre gir antallet av "baseline studies" også muligheter for å gå tilbake til de samme områder for å kartlegge langtidsvirkninger. De kunne få preg av "community studies" som ville gi viktig empirisk og teoretisk tilfang til studiet av sosial endring, der en også kunne trekke veksler på det materiale som ligger i NSDs kommunedatabank og oppslag som i Jon Wagtskjods arbeid om økonomisk modernisering.

Kommunaløkonomi

Feltet er ganske godt dekket, særlig ved studier av de kommunaløkonomiske virkninger av statlige overføringer og virkninger av lokaliseringer. Her bør særlig Jan-Tore Pedersens analyse av inntektssystemet for kommunene fremheves. Den har også et analyseopplegg som gir direkte praktiske nyttevirkinger, selv om teorien bak analysen kunne vært skarpere formulert og gjerne formalisert.

Mange av analysene vil imidlertid snart bli uaktuelle i og med innføringen av det nye inntektssystemet for kommunene. Et tema som peker seg ut for analyse, er hvordan dette nye systemet vil slå ut når det gjelder virkninger av lokaliseringer.

Distriktpolitikk

I og med at de distriktpolitiske virkemidlene er spesielt innrettet mot omfordeling, er rutineene for stu-

dier av dem ganske godt utarbeidet. Men dette gjelder ikke de deler av politikken som har klare regionalpolitiske virkninger uten at dette er formålet for dem. For eksempel burde man nok ha mer rutinemessige analyser av de regionale virkningene av statlige arbeidsplasser og av næringspolitikken mer alment. Informasjon for dette er i stor grad tilgjengelig uten å bli brukt. Særlig ville det være viktig å få en samlet vurdering av de distriktpolitiske virkemidlene, og av ulike offentlige ordninger som har distriktpolitiske virkninger uten at dette er deres eksplisitte formål.

Det foreligger nokså mange undersøkelser av virkemiddelbruken til Distriktenes Utbyggingsfond, uten at alle er tatt med i bibliografien. De fleste følger samme opplegg ved å studere fordelingen over små og store kommuner, og ved å spørre bedriftene om hvilken betydning de tillegger støtten fra DUF. Bruk av mer avanserte økonomiske metoder er det vanskelig å finne gode eksempler på. Et viktig unntak er Jon Erik Sørli's studie av DUFs virksomhet i Telemark. Metodene er enkle, men funnene interessante, f.eks. ved å vise at små industriforetak i mindre grad oppnår støtte fra DUF, både fordi lederne er dårligere informert og i mindre utstrekning søker støtte, og at når de gjør det både får hyppigere avslag og lavere finansieringsandel.

Det foreligger data for hver enkelt av DUFs bevilgninger, som løpende burde vært fordelt på næring, kommune-type, bedriftsstørrelse, etc. Som tidligere nevnt foreligger det ikke data om bruk av midler avsatt etter distriktsskatteloven, noe som klart ville ha stor politisk interesse, men også forskningsmessig. Et første forslag her kunne være at administrasjonen fikk melding fra hver enkelt "avsetter" om hvordan midlene brukes. Ved en slik registrering, kunne effektene av virkemidlet gjøres til gjenstand for løpende analyse. En av RSFPs oppgaver burde være å foreslå informasjonsrutiner som kunne avsette seg i pionerstudier som det deretter var mulig å rutinisere på mer administrativ basis.

Næringspolitikk, handelspolitikk, arbeidsmarked

Studier av fordelingsvirkningene av den offentlige næringspolitikken later til å være relativt få. Særlig ville det ha interesse å innarbeide overføringene til næringene i en oversikt over distriktpolitiske virkemidler. En slik oversikt kunne brukes i den løpende vurdering av bevilgningene til distriktene, mens dagens ordninger i stor grad er sektor-orientert. I allfall for enklere formål skulle også data være tilgjengelige.

Fordelingsvirkningene av handelspolitikken er dårlig dekket - noe som ikke minst på bakgrunn av EF-striden er overraskende. En analyse av handelshindringenes virkninger for forbrukerprisene, og hvilke virkninger endringer i disse prisene har for ulike gruppers leviekostnader, skulle være mulig å gjennomføre. Å evaluere de berørte næringers fordel av beskyttelsen, ville imidlertid være adskillig vanskeligere.

Både næringspolitikken og handelspolitikken har direkte nedslag for arbeidsmarkedet. Bare en oversikt over de støttetiltak som ulike land benytter overfor forskjellige bransjer - for eksempel verftsindustrien - ville ha stor politisk betydning.

En annen side av handelspolitikken som gjerne kunne ha vært bedre kartlagt, er hvordan ulike offentlige tiltak påvirker forbrukersvakhet. De senere år er det både lovmessig og administrativt skjedd viktige endringer (eksempelvis loven om produktkontroll fra 1976, eller tiltak som støtte til nærbutikker). Fordelingsvirkningene av dem kunne gjerne fått mer inngående behandling.

For arbeidsmarkedet foreligger det en rekke interessante studier, mange i skjæringsflaten mot utdannings sosiologi. Men det er også viktige områder der relativt lite er gjort. For eksempel vet vi lite om hvordan arbeidsformidlingen fungerer, hvordan den er tilpasset ulike gruppers spesielle behov (f.eks. kvinners ønske om deltidsarbeid), hvordan den fungerer i tider med unormalt høy arbeidsle-

dighet, osv. Et annet felt gjelder fordelingsvirkningene av henholdsvis generelle og selektive virkemidler når arbeidsmarkedene blir mer segmentert, eller den relative effekt av direkte og indirekte virkemidler. For eksempel kan ordninger som lærlingetilskudd fungere i visse segmenter, mens de kanskje ikke gjør det i segmenter med kapitalintensiv produksjon eller interne arbeidsmarkeder. Sagt på en annen måte: det er stort behov for å vite hvordan situasjonen faktisk er med hensyn til etterspørselselastisiteten for arbeidskraft på ulike delmarkeder, for i lys av det å kunne vurdere ulike virkemidlers effekt.

AVSLUTNING

Foran er det formulert en rekke forslag som det eksplisitt kan treffes avgjørelser i forhold til. Her skal vi til slutt gi noen sammenfattende synspunkter på forskning om fordelingsvirkninger.

For det første er det åpenbart behov for mer teoretisk arbeid på feltet. Dels vil det dreie seg om hvilke kriterier som kan utvikles for politiske valg når tiltak skiller seg fra hverandre både ved effektivitet og fordeling. En interessant mulighet er å kople slike avgjørelser til folks holdninger både til rettferdige tildelinger og ansporing til innsats. Man kan heller ikke formode at slike holdninger ligger fast, men at de endres dels som følge av mer omfattende verdiskift, men også som følge av erfaringer med hvordan de ordninger vi har faktisk virker - eller oppfatninger (som kan være feilaktige) av hvordan de virker. Den offentlige debatten om sykelønnsordningen er et eksempel. Ved vurderinger mellom tiltak som adskiller seg fra hverandre både når det gjelder effektivitet og når det gjelder fordeling, forutsettes det også at en både har gode metoder for omfordeling og at man vet hva de faktiske virkninger av ulike tiltak er. Begge deler kan være mangelfullt utviklet.

Men det er også andre typer av teoretiske arbeider som

kunne gjøres. Et viktig felt ville være å utvikle "theories of the middle range" - altså generaliseringer på høyere nivå enn det man vanligvis finner i konkrete studier. For eksempel later det til at mange offentlige ordninger som er ment enten å skape likhet eller å virke utjevne har den motsatte virkning så lenge de er basert på frivillighet og initiativ. De som har høy utdanning og kompetanse er det som er best informert og som har størst evne til å nyttiggjøre seg tilskudd og subsidier og muligheter. Spisst formulert: Offentlige tiltak som krever private tiltak virker skjevt. - Dette er bare ment som en illustrasjon på den form for teoretisk arbeid som består i å finne fellesnevnerne for kunnskapsbrøker som nå ligger spredt rundt i litteraturen, og som kunne gi mer almene handlingsanvisninger for offentlig politikk.

En praktisk konsekvens i forlengelse av dette, ville være å initiere mer omfattende prosjekter som eksempelvis Levekårsundersøkelsen. Mange av de rapporter som er gjennomgått for denne bibliografien, er dels partielle og har ofte preg av gjentakelser. De gir lite nytt i form av generalisert eller overgripende kunnskap. Og mange gir lite operativ kunnskap fordi det vises liten dristighet i å foreslå alternativer og vurdere mulige virkninger av dem sett i forhold til eksisterende ordninger. Det ville være interessant om RSFP i større grad anmodet forskerne om å stikke hodet fram, og i mindre grad være offer for en positivistisk skjeving ved å begrense seg til å beskrive hvordan det som er er.

Større prosjekter kan ikke bare gi koplingsgevinster og grunnlag for utbygging av felles databaser der flere forskere kan gjenkjenne likheten med egne funn i andres arbeider og dermed formulere mer almene innsikter. De kan også tjene som basisundersøkelser - altså som referansestudier for senere analyser. Det krever at likeartede opplysninger samles inn på flere tidspunkter, slik at endringsprosesser kan avdekkes. Det påhviler forskningsrådene et særskilt ansvar for dette, fordi de må ha en

særlig forpliktelse til å fremskaffe det empiriske underlag for studier av og teoriutvikling for sosial endring. For dette formål vil de hensyn som enkeltforskere må ta lett bli for kortsiktige - organisasjoner må da ta ansvar for overordnede interesser i forskersamfunnet som kan ligge utenfor den enkeltes rekkevidde. Etableringen av Norsk samfunnsvitenskapelig Datatjeneste er et godt eksempel fra de senere år. Men oppgaven er videre: det er ikke bare et spørsmål om hvordan innsamlete data oppbevares og gjøres tilgjengelig, men også et spørsmål om hvilke data som innsamles. Likelydende spørsmål stilt på flere tidspunkter, gjerne til et panel av respondenter (slik det er gjort i den svenske levkårsundersøkelsen eller i de norske valgundersøkelsene) gir grunnlag for analyser, for funn og for innsikter som ikke kan fremkomme på annen måte.

Men en stor del av de data som samfunnsforskere bruker innsamles for administrative forhold. Ikke minst når det gjelder fordelingsvirkninger av offentlige tiltak, ville det derfor være vesentlig å gjennomgå de prosedyrer som her følges for å fremskaffe relevant informasjon. Selv marginale endringer kan gi helt nye og radikalt forbedrede analysemuligheter. Foran er bruken av distriktsskatteloven brukt som eksempel, men det ville være velverd å foreta en systematisk gjennomgang både for ulike sektorer og for ulike administrative nivåer.

Særlig hvis en la opp til muligheter for bedre å kople forskjellige datakilder, kunne en legge grunnlag for studier som både ville være intellektuelt utfordrende, forskningsmessig nyvinnende og politisk anvendelig. For bare å gi ett eksempel: har utjevningen av adgangen til videregående utdanning skapt en ny type "strukturelle avvikere" ved at de som får liten utdanning blir et mindretall? I 1960 var de en nokså liten gruppe som fikk examen artium - de var avvikere i forhold til det store flertallet av ungdommen. Ikke å ha slik utdanning var hverken stigmatiserende eller diskriminerende. I 1980, tjue år senere, er det en stor gruppe av kullene som får videregående utdanning, og de som ikke gjør det blir derfor synliggjort på en

ny måte. Gir da utjevninggen av adgangen til vidaregående utdanning seg utslag i en annen type ulikhet, og som kan bli verre for de som rammes av den når de ikke inngår i et flertall. Eller om man formulerer det skarpere: fungerer et samfunn annerledes når det har artianere som positive avvikere enn når det har skoletapere som negative avvikere?

Kort sagt: om man vil prioritere hvordan offentlig virksomhet påvirker fordelingen av levekår, både der dette er tilsiktet og det er utilsiktet, og enten virkningene er direkte eller indirekte, står en overfor et felt som både er forskningsmessig utfordrende og politisk engasjerende.

Gundersen, Håkon og Else Øyen

1980

Trygd i Norge (Universitetsforlaget, Bergen).

Boka er en kommentert litteraturoversikt som omhandler "Lov om folketrygd".

Innledningskapitlet gjør opp status for forskningen på området.

Bibliografien er ordnet etter emne. Det gis en beskrivelse av 200 verker. Innholdet er avgrenset til forskningsrapporter, utredninger og avhandlinger. Boka inneholder også et forfatterregister og et emneordregister.

Lorentzen, Tore

1976

"Samfunnsvitenskapelige forsknings- og utredningsprosjekter om oljevirkosomheten". Arbeidsrapport nr. 7, Fondet for Markeds- og Distribusjonsforskning.

Rapporten gir en oversikt over avsluttede og pågående prosjekter omkring oljevirkosomheten. Innsamlingen av data omkring prosjektene er foretatt ved kontakt direkte til offentlige og halv-offentlige institusjoner. Prosjektene er ordnet etter hvilken institusjon som har utført dem.

Det gis opplysninger om problemstilling, metode, tidsplan, finansiering, publisering m.m. Bibliografien omfatter ca. 100 prosjekter.

Noodt, Marianne

1980

Oversikt over samfunnsvitenskapelig forskning om kvinner. Litteratur og prosjekter. NAVFs sekretariat for kvinneforskning.

Rapporten er en bibliografi. Den inkluderer pågående og avsluttede prosjekter. Det er også tatt med tidsskriftsartikler og den såkalte "grå" litteraturen. Bibliografien er ordnet tematisk og enkelte verker er derfor nevnt flere ganger pga. at de kan rubriseres under flere forskjellige overskrifter.

1981

"Oversikt over regional forskning i Norge."
NIBR-rapport 1981:15.

Rapporten er en annotert bibliografi. Det gis en kort beskrivelse av 211 prosjekter som har regionalpolitisk relevans. Prosjektene er pågående eller planlagte prosjekter. Innsamlingen er foretatt ved henvendelse til institusjoner som kan antas å forske på feltet.

Prosjektene er gruppert etter tema og institusjon. For hvert prosjekt gis det opplysninger om tema, problemstilling, institusjon, teori/metode, empiri, tidsplan, finansiering, rapporteringsform og tilgrensende prosjekter.

Bibliografien inneholder også del hvor status for forskningen på området framstilles ved en statistisk oversikt over prosjektene som er med i bibliografien.

1982

Barneforskning. (NAVF's utredningsinstitutt, Oslo.)

Dette er en annotert bibliografi som omfatter pågående og nylig avsluttede forsknings- og utredningsprosjekter. Innsamlingen ble foretatt ved henvendelse til de institusjoner som kunne tenkes å drive med slike arbeider.

Bibliografien er inndelt etter emneområde. Hvert prosjekt blir beskrevet. Det gis opplysninger om prosjektleder og om foreløpig og planlagt publisering.

Katalogen inneholder beskrivelse av 239 prosjekter. Dessuten inneholder den et register over prosjektenes medarbeidere med henvisning til hvilket prosjekt de er/var med på.

1981

Helse- og sosialpolitikk. (NAVF's Utredningsinstitutt, Oslo).

Boka gir en oversikt over all forskning om helse- og sosialpolitikk som var under arbeid ved årsskiftet 1979-80. Den omfatter forsknings-, utrednings- og forsøksprosjekter innenfor samfunnsvitenskap og sosialmedisin o.l.

Det gis opplysninger om prosjektenes innhold, prosjektleder, fagtilknytning, empiri, metode, tidsplan, publisering m.m. Prosjektbeskrivelsene er ordnet etter utøvende institusjon. Dessuten finnes det et register over forskerne som er med på prosjektene og et emneregister. Boka gir opplysninger om 349 prosjekter.

Innsamlingen av opplysningene er foretatt ved skriftlig henvendelse til alle institusjoner som kan antas å drive med forskning innenfor dette feltet.

Selgård, Erik

1981

"Litteratur om kommunal økonomi". NIBR-rapport 1981:14.

Rapporten er en annotert bibliografi. Referatene er stort sett ganske korte. På grunn av tidspress har forfatteren ikke kunnet skaffe alle titlene til veie og har derfor delvis måttet basere seg på referater tilsendt fra utgiverne eller forfatterne.

Bibliografien inneholder også litteratur om planlegging og budsjettering, sektoranalyser og forskning, teori og metode. Publikasjonene er ordnet etter emne. I tillegg finnes det et alfabetisk forfatterregister.

Pedersen, Jan-Tore og Einar Øverbø

1983

Konsekvenser av levekårsrelevante offentlige tiltak. (Universitetsforlaget, Oslo).

Boka er en bibliografi som inneholder henvisning til ca. 600 titler. Målet har vært å registrere litteratur utkommet i de skandinaviske land etter 1970. Registreringen er foretatt ved gjennomgang av diverse publikasjonslister og databaser for samfunnsvitenskapelig litteratur.

Vea, Erik

1982

"Samfunnsforskning om oljevirkosomheten" Arbeidsrapport nr. 50, Industriøkonomisk Institutt.

Rapporten er en prosjektoversikt utarbeidet for RFSPs forskningsprogram "Olje og samfunn". Den

inneholder en kort framstilling av de forskningsprosjekter som var i arbeid eller som var blitt avsluttet i perioden 1980-1982. Det gis opplysninger om emne, metode, data, fagområde, finansiering, publisering m.m. 90 prosjekter behandles.

Prosjektene er ordnet etter hvilken institusjon som utfører dem. Videre finnes det et emneordregister og et forfatterregister. Dessuten gis det en statistisk oversikt over prosjektene som er med i bibliografien.

Øyen, Else og Hildegunn Marie Førstund
1983

Stevnemøte med sosialomsorgen. En kommentert litteraturoversikt. (Oslo: Universitetsforlaget).

Boka er en annotert bibliografi som dekker forskning omkring "Lov om sosial omsorg". Den inneholder 350 referanser med kort redegjørelse for innholdet i hver av dem. Omkring en tredjedel av verkene er publisert. Boka dekker forskningsrapporter, artikler, offentlige utredninger og hovedfagsoppgaver. Mer polemiske artikler o.l. er utelatt. Loven ble innført i 1965 og målet har vært å få med all relevant litteratur skrevet etter innføringen. Bibliografien er ordnet i femten kapitler som presenterer forskningen innenfor hvert av disse femten emnene. I tillegg gis det i innledningskapitlet en kommentar til forskningen innenfor de forskjellige emner, dvs. det gjøres opp status og det pekes på tendenser, mangler osv.

Christiansen, Vidar

1980

"Forskning om fordelingsvirkninger av offentlige tiltak", Sosialøkonomen nr. 7.

Artikkelen tar opp teoretiske og praktiske problemer ved forskning på dette området. Forfatteren har konsentrert oppmerksomheten om utgifts-siden på offentlige budsjetter. Det drøftes hva som skal forstås med fordelingsvirkninger. Videre påpekes forskjellen mellom studier av nåværende fordeling og endringer i denne. Problemer med å fastslå husholdningenes nytte evt. nytteendring av offentlige tiltak diskuteres.

Artikkelen peker også på en del områder som spesielt interessante for forskningen. Dette gjelder sektorene samferdsel, utdanning, helse og kultur.

1979

Fordelingsvirkninger av offentlige tiltak. Forbruker- og Administrasjonsdepartementet, Inntektsavdelingen.

Notatet inneholder tre foredrag og en innledning.

Innledningen gir en generell presentasjon av problemstillingen. Det pekes på ulike typer av fordelingsvirkninger og hvilke typer av tiltak som gir de forskjellige fordelingsvirkningene (virkninger på den primære inntektsfordeling, på disponibel inntekt, på priser og på offentlige goder). Dessuten gjøres det opp status over hvordan kunnskapene om de forskjellige fordelingsvirkningene er i norsk planlegging.

Andre del er et foredrag av Vidar Christiansen med tittel: Fordelingsvirkninger av offentlige tiltak-aktuelle forskningsoppgaver. Dette fore-

draget er behandlet på s. 49 i denne bibliografien.

Tredje del er et foredrag av Petter Myklebust med tittel: Hvordan kan fordelingsvirkninger av offentlige tiltak belyses statistisk? Foredraget innledes med en diskusjon om leveårsrelevant inntekt. Deretter drøftes muligheten for å kunne fastslå fordelingsvirkningen av offentlig konsum. Forfatteren mener at man trenger to sett av data for å kunne måle disse virkningene. Ett sett må inneholde fordelingsnøkler for hver utgiftstype. F.eks. husholdningenes utgifter til bilhold kan tenkes å være tilnærmet proposjonalt med nytten av utgifter til nye veier. Det andre datasettet må representere et utsnitt av befolkningen og inneholde opplysninger som er relevante for å kunne koble settet sammen med fordelingsnøklerne. En nødvendig opplysning er altså utgifter til bilhold.

Foredraget inneholder også en kort drøfting av de forskjellige forutsetningene man må gjøre for å kunne lage slike fordelingsoversikter. Dessuten pekes det på hvordan disse metodene kan begrunnes i økonomisk teori.

Fjerde del er et foredrag av Ida Helliesen med tittel: Behandling av fordelingsvirkninger i programanalyse. Hun presiserer først hva en programanalyse er og hva den bør inneholde. Deretter eksemplifiseres fordelingsvirkninger i programanalyse ved en analyse av hensiktsmessigheten av å bygge bro fra Kvaløy til fastlandet. Videre vises de forskjellige fordelingsvirkningene av bompenger og fri ferdsel. Hun peker på de begrensninger man i dag står overfor når det gjelder å sammenlikne to prosjekter hvis fordelingsvirkninger og effektivitet er forskjellige.

Videre gir forfatteren synspunkter på hvilke områder hun mener det er viktig å ta hensyn til fordelingsvirkningene av offentlige tiltak. Dessuten gir hun anbefalinger om hvilke virkemidler som bør brukes i fordelingspolitikken. Hun mener at det er hensiktsmessig å bruke få, men kraftige virkemidler og at politikken på andre områder bestemmes overveiende av effektivitetshensyn.

Gulbrandsen, Lars

1982

"Fordelingsvirkninger av offentlige tiltak som statsvitenskapelig problem" INAS-notat 82:4.

Notatet tar opp til diskusjon den plass statsvitenskapen bør ha i forskning om fordelingsvirkninger av offentlige tiltak. Spesielt pekes det på hvordan fordelingsvirkningene kan strukturere politiske mønstre eller politisk adferd som tradisjonelt er blitt oppfattet som systemets input-side. Et eksempel som brukes er barnehagepolitikken. De som allerede er mottagere (har fått plass) krever mer, mens de som betaler forholder seg passive.

Notatet inneholder også en klassifisering av offentlige tiltak etter den rasjoneringsmetode som de fordeles etter: (a) både behovssjekk og ressursjekk, (b) bare ressursjekk, (c) bare behovssjekk og (d) automatikk. Det gis eksempler på de forskjellige typer tiltak og det hevdes at flere og flere tiltak i dag plasseres i gruppene (c) og (d), noe som gjør fordelingsvirkningene mer diffuse.

Gulbrandsen, Lars

1982

"Kollektiv eller individuell fordeling."
FAFO-rapport nr. 1.

Rapporten er et problemnotat som skisserer hovedlinjene i det aktuelle forskningsområdet og reiser problemstillinger for videre forskning. Spesielt peker forfatteren på at folks evne til å utnytte eksisterende ordninger er svært varierende. "Det er dyrt å være fattig" er et stikkord her.

Rapporten peker også på at lønnsoppgjørenes rolle i fordelingspolitikken er overvurdert. Evnen til å tilpasse seg på kredittmarkedet og boligmarkedet og til å dra nytte av offentlige goder som f.eks. billige barnehageplasser, har langt større betydning for realinntekten enn hvor stort det prosentvise tillegget ved lønnsoppgjøret blir.

Videre etterlyses mer forskning om betydningen av arv og av "frynsegoder".

Kjellberg, Francesco

1977

"Policies of redistribution and equalization. Toward a conceptual framework." Politico 28,
Institutt for Statsvitenskap (Oslo: UiO).

Artikkelen tar for seg problemet med å klassifisere fordelingsvirkningene av offentlig politikk. Det er ikke måleproblemer i empiriske analyser som drøftes, men snarere problemene med å lage en typologi for offentlig politikk.

Hovedproblemene som drøftes er:

- Hvordan foreta sammenligninger over tid og

mellom politikken innenfor ulike sektorer

- hva er de typiske trekk ved politikken på de enkelte områder?

Artikkelen drøfter ulike tilnæringsmåter innenfor statsvitenskapen og viser anvendbarheten for de problemene som defineres.

Nordhaug, Odd

1982

"Offentlig politikk og fordelingsvirkninger: Teoretiske tilnæringer." Sosiologi i dag 3/82.

Artikkelen tar for seg en rekke modeller innenfor sosiologi, statsvitenskap og organisasjonsteori. Modellene klassifiseres etter ulikheter i input, prosess og output. Det pekes på de forskjellige modellens styrke og svakhet etter kriterier som hvor ressurskrevende de er, hvor dyptpløyende de er (hvilket resultat studeres: Vedtak, førsteordenseffekter, virkning på politikk, annenordenseffekter etc.) og hvilke områder som er egnede studiemål.

Forfatteren peker på et behov for at de forskjellige fagområdenes innsikt i større grad blir samlet, slik at totalanalyser av politikken kan gjennomføres på enkelte områder.

Nordhaug, Odd

1982

"Programanalyse som fordelingspolitisk verktøy." Rapport nr. 4-82, NAVFs senter for samfunnsvitenskapelig forskerutdanning, (Bergen: UiB).

Forfatteren tar til orde for å bruke programanalyse som et middel til å få en løpende evaluering av offentlige tiltaks fordelingsvirkninger.

Han peker på de problemer myndighetene har med å få informasjon tilsvarende det næringslivet får gjennom markedet som fungerer som domstol.

Rapporten inneholder en vurdering av voksenopplæringen. Det vises at dette tiltakets fordelingsvirkninger neppe er i overensstemmelse med intensjonene. Derfor kan det være ønskelig å kunne få løpende informasjon om hvem som drar fordel av dette tiltaket. Denne informasjonen kan brukes til å justere virkemiddelbruken. Forfatteren tar også til orde for å innføre fordelingspolitisk regnskap tilsvarende det man er i ferd med å innføre for ressurser.

Ringen, Stein

1981

Hvor går velferdsstaten? (Oslo: Gyldendal)

Boken tar for seg teori og praksis i forsøkene på å bygge opp velferdssamfunn. Forfatteren behandler emner fra filosofi, statsvitenskap, sosiologi og økonomi. Han gir også tilbakeblikk på tidligere teoretikers argumenter.

I de to første kapitlene drøftes forskjellige likhetsidealer.

I det tredje kapitlet tar han opp den mulige motsetningen det er mellom fordelingspolitikk og økonomisk effektivitet. Forfatteren kritiserer økonomiske teoretikere for deres manglende bidrag til løsningen av fordelingsproblemen.

De to siste kapitlene drøfter mål og midler for utjevning av levekår.

Boken er skrevet i populærvitenskapelig form og inneholder en fyldig referanseliste.

Ringen, Stein

1981

Levekår og samfunnsplanlegging. Forbruker- og administrasjonsdepartementet.

Utredningen gir en oversikt over den historiske utvikling, dagens situasjon og anbefalinger for framtiden på områdene samfunnsplanlegging i teori og praksis, sosial rapportering og levekårspolitiske planleggingsmodeller. Det er arbeidet med levekårsundersøkelsen som har foranlediget denne utredningen. Utgangspunktet er den forandringen som har skjedd i de politiske målsetninger: "bedre levekår" istedenfor "økonomisk vekst".

I første kapitel settes levekårsbegrepet inn i en planleggingsteoretisk ramme.

I andre kapitel gjøres det opp status for hvor vi står når det gjelder sosial rapportering. Både norsk og utenlandsk litteratur blir nevnt.

I tredje kapitel gis det en oversikt over hvor langt man er kommet i retning av å innføre levekårsrettet samfunnsplanlegging. Spesielt behandles planleggingsmodeller.

Rødseth, Tor

1977

"Om fordelingsvirkninger av den offentlige sektor", Kapittel 8 i Inntektsfordelingen i Norge, Levekårsundersøkelsen: NOU 1977: 44.

Kapitlet tar opp tre problemer. For det første gis en generell oversikt over fordelingsvirkninger av ulike sider ved den offentlige sektor, der det skjelnes mellom primær fordelingspolitikk (ikke budsjettmessige beslutninger) og sekundær fordelingspolitikk (budsjettmessige beslutninger).

Fordelingspolitikk utenom budsjettene illustreres ved handelspolitikk, næringspolitikk og konkurranselovgivning, arbeidsmarkeds- og innvandringspolitikk, samt noen andre eksempler.

For det andre gis så en oversikt over hovedpostene i de offentlige budsjetter fra et fordelingssynspunkt (offentlige inntekter som skatter og avgifter, samt offentlige utgifter som stønader, subsidier og kjøp av varer og tjenester), der en bl.a. kommer inn på uregistrert inntekt utenom markeder, skatteunndragelse og fradragssystemet, samt moms, særavgifter etc. Fordelingsvirkningene av enkelte andre offentlige utgifter illustreres med veibudsjettet, helse-sektoren, det sivile rettsapparat og utdannings-systemet.

For det tredje gjøres det et forsøk på å gi en mer omfattende vurdering av offentlige budsjetter i Norge, med støtte i en oversikt over forsøk på slike analyser i enkelte andre land.

Selv om enkelte andre fordelingsvirkninger berøres, er hovedinteressen samlet rundt inntektsfordelingen, og særlig for personer.

Øyen, Else (red)

1976

Sosiologi og ulikhet. (Oslo: Universitetsforlaget).

Boka inneholder bidrag av en rekke forfattere. Den handler i liten grad om offentlige tiltak, men er mer et bidrag til teorier for hvordan ulikhet behandles i sosiologi. Blant emnene kan nevnes samspillet mellom sosiologi og samfunnet, samhandling og kommunikasjon, familien, arbeid og ulikhet, effektivitet og rettferdighet.

De kapitlene som i størst grad omhandler for-

delingsvirkninger av offentlige tiltak er Knud Knudsens bidrag om utdanning. Hans artikkel drøfter hvordan og hvorfor det oppstår ulikhet i utdanning, hvilken betydning utdanningen har for den enkelte og de prosesser som gjør at ulikhet i utdanning kan reprodusere seg selv.

I et annet kapitel drøfter Else Øyen begrepet velferd. Hun viser at begrepet har skiftet betydning over tid. Videre peker hun på en del av de konfliktene som oppstår i kampen om velferdsgoder og hvordan de ulike grupper skifter posisjoner i interessekonfliktene f.eks. ved profesjonalisering.

Arne Selvik skriver om regional ulikhet. Han drøfter årsaker til at slik ulikhet oppstår og viser hvordan en del av politiske tiltak for utjevning virker.

Alle artiklene er holdt i en muntlig form og inneholder empiri.

Aukrust, Odd og Borgevik, Hallvard
1969

"Inntektsfordelingsvirkninger av skattereformen av 1969", Artikler 33 fra SSB.

Artikkelen tar for seg fordelingsvirkninger av endringer i de direkte skatter, slik regjeringen foreslo i november 1969.

Endringene blir delvis analysert hver for seg og delvis i eksempler hvor endringene virker sammen.

En sentral fokusering i analysen er at bruttoinntekter og formuer ikke blir påvirket av skatteendringen.

Bakke, Egil

1982

"Søkelys på subsidiene - en kritisk vurdering av overføringsjungelen." Kort & Godt nr. 5, Nå Forlag.

Artikkelen omhandler overføringene mellom den offentlige og den private sektor. Forfatteren mener at overføringssystemet er blitt svært uoversiktelig og at "alle subsidierer alle". Videre mener han at kun inntektsbeskatningen og barne-trygden har klare fordelingsvirkninger og at mange av ordningene er skadelige for effektiviteten.

Forfatteren tar til orde for å avskaffe en del subsidier og avgifter.

Biørn, Erik og Erik Garaas

1976

"Inntekts- og forbruksbeskatningen fra et fordelingssynspunkt - en modell for empirisk analyse." Samfunnsøkonomiske Studier nr. 30, SSB.

Publikasjonen presenterer en modell som er et hjelpemiddel for å analysere fordelingsvirkninger av samtidige endringer i inntektsskatter, barne-trygd og avgifter og subsidier på forbruksvarer. Som indikator på fordelingsvirkninger er brukt det kompensasjonbeløp som en inntektstaker må få for å kunne kjøpe samme godekvanta før og etter skatteendringen. Det regnes ut kompensasjonsbeløp for forskjellige typer husholdninger.

De mest sentrale datakilder er Forbruksundersøkelsene og Inntekts- og Formuesundersøkelsene.

Blant forutsetningene for analysen kan nevnes:

- bruttoinntekter og produsentpriser er uendret etter skatteendringen (full overveltning)
- det er sett bort fra formuesvirkninger (all inntekt konsumeres i den perioden den opptjenes)
- det er kun en inntektstaker i hver husholdning
- husholdningene har ingen andre fradrag ved skatteligningen enn oppgjørs- og minstefradrag

Publikasjonen inneholder også en empirisk del som viser fordelingsvirkninger av hypotetiske skatteendringer.

I appendiks A gis det en analytisk framstilling av en flerperiodemodell som gir mulighet til å trekke inn sparing og formuesbeskatning.

Biørn, Erik
1975

"The distributive effects of indirect taxation",
Artikler nr. 77 fra SSB.

Artikkelen tar for seg fordelingsvirkninger av avgifter og subsidier på konsumvarer. Som mål på fordelingsvirkningene brukes det kompensasjonsbeløp som er nødvendig for at en husholdning skal kunne opprettholde samme nyttenivå etter en endring i indirekte skatter.

To forskjellige metoder for å beregne kompensasjonsbeløpet blir brukt:

- a) Kompensasjon etter en Caspeyres-indeks (ingen substitusjon)
- b) Kompensasjon som tar hensyn til substitusjonsvirkninger.

Blant de sentrale forutsetningene som brukes kan nevnes:

- a) Full prisoverveltning (uendrede produsentpriser)
- b) Total konsumutgift blir ikke påvirket av skatteendringen.

Artikkelen inneholder beregninger basert på forbruksundersøkelsen i 1967 brukt på skattesatsene i 1973.

Biørn, Erik

1971

"Fordelingsvirkninger av indirekte skatter og subsidier", Artikler 42 fra SSB.

Artikkelen inneholder den samme metodefrøftingen som Artikkel 77 (se foran) fra SSB, men framstillingen er holdt i en mer muntlig (mindre matematisk) form.

Christiansen, Vidar og Agnar Sandmo

1982

Avveining mellom direkte og indirekte beskatning. Publiseringsform ikke endelig bestemt.

I publikasjonen diskuteres fordeler og ulemper ved de to beskatningsformene med hensyn til samfunnsøkonomisk effektivitet, inntektsfordeling, skatteunndragelser og inflasjon.

Under fordelingsvirkninger behandles spesielt overveltning av skatter, progressivitet, sparing, forbruk i utlandet og formuesvirkninger.

Forfatterne betegner boken som en populærfremstilling. Det empiriske materialet består stort sett av enkle regneeksempler for å illustrere poenger og oversiktstabeller.

Christiansen, Vidar og Jansen, Eiliv S.

1979

"Implicit social preferences in the Norwegian system of indirect taxation". Artikler nr. 114, SSB.

Artikkelen omhandler estimering av en marginal velferdsfunksjon for Norge på grunnlag av inntektsfordelingen og indirekte beskatning. Funksjonen beskriver hvilke preferanser myndighetene har når det gjelder forskjellige gruppers kjøpekraft. Estimeringen er foretatt med data fra Forbruksundersøkelsen 1973.

Garaas, Erik

1977

"En modell for analyse av skatter ved forskjellige definisjoner av inntekt." Artikler nr. 94, SSB.

Artikkelen gir en oversikt over skattemodellen LOTTE. Modellens anvendelsesmuligheter illustreres ved å vise fordelingsvirkninger på husholdningstyper av det daværende skattesystemet. Dessuten blir det vist hvilke fordelingsvirkninger det ville få å endre skattereglene slik at definisjonen av skattbar inntekt endres.

Beregningene er gjennomført for inntekts- og formuesundersøkelsen 1973 og med de skattereglene som gjaldt da. Dessuten er det gjort framskrivninger av beregningene til 1976.

Artikkelen gir en oversikt over de viktigste reglene for personbeskatningen og viser en del av de fordelingsvirkninger som fradragssystemet har.

Garaas, Erik

1973

Måling av inntektsfordelingsvirkninger av skattlegging. Spesialoppgave, Sosialøkonomisk Institutt. (Oslo: UiO).

Oppgaven analyserer inntektsfordelingsvirkninger av direkte personbeskatning.

Det er anvendt primærdata fra inntekts- og formuesundersøkelsen 1970.

Oppgaven inneholder en drøfting av mål på inntektsfordeling, herunder mål på inntekt.

Analysen omfatter fordelingsvirkninger av den faktiske beskatningen i 1970 og virkningene hvis barnetrygden var blitt gjort skattepliktig og skattefri banksparing var blitt avskaffet.

Houg, Tora

1982

"Virkninger av offentlige transporttiltak: Velferd for hvem?" Stensil, Institutt for samfunnsforskning.

Notatet omhandler fordelingsvirkninger av prisendringer på offentlige transportmidler. Et hovedpoeng er at de som ikke disponerer biler er spesielt avhengige av kollektive transportmidler og kan i liten grad substituere seg bort fra disse hvis de blir dyrere. Bileiere bruker i absolutte mål mer også av kollektive transportmidler enn resten av befolkningen og får dermed større del av transportsubsidiene. Forfatteren mener at enkelte grupper rammes så hardt av økte takster at dagens subsidieordninger allikevel ikke uten videre kan sies å ha uheldige fordelingsvirkninger.

Høgsnes, Geir

1983

Retten til rentefradrag - har den en sosial slagside? Fordeling av rentefradrag etter sosial bakgrunn. Arbeidsrapport for Institutt for samfunnsforskning.

Rapporten er den del av et prosjekt som skal analysere folks kredittvaner i de nordiske land. Datamaterialet er hentet fra en intervjuundersøkelse ledet og gjennomført av Ola Vaagbø (se: Vaagbø (1977)).

Rapporten presenterer en analyse av sammenhengen mellom bruk av rentefradraget i selvangivelsen og en del bakgrunnsvariable (kjønn, alder, utdanning, yrke og inntekt). Diverse statistiske analysemetoder blir benyttet, bl.a. lineær regresjon og MCA-analyse.

Resultatene viser at adgangen til rentefradrag betyr størst fordel for menn, for personer i alderen 25-50 år, for personer med høy utdanning, for selvstendige næringsdrivende og for høyinntektsgrupper.

Høgsnes, Geir

1983

Rentefradrag og utjevningsspolitikk i Norge i 70-åra. Arbeidsnotat, Institutt for samfunnsforskning.

Notatet presenterer en analyse av data fra NOS Inntektsstatistikk og NOS Kredittstatistikk for årene 1970, 1976 og 1979. Ved enkle statistiske oversikter vises hvilken virkning retten til rentefradrag har på fordelingen av disponibel inntekt.

Blant konklusjonene kan nevnes at rentefra-

draget er skjevere fordelt enn skattbar inntekt (skjevhet målt ved Gini-koeffisienten). Rente-
fradraget utgjør en stigende andel av inntekt
opp gjennom 70-tallet. Spesielt har lønnsmot-
takerne økt sin bruk av rentefradraget.

Isachsen, Arne Jon

1982

Inntektsfordeling og inflasjon. Notat, endelig
publisering ikke kjent.

Dette er skrevet på grunnlag av første ut-
kast av notatet.

Notatet tar opp inntektsfordelingsvirkninger
av inflasjon ved ulike forutsetninger om skatte-
reglene. Inntektsdefinisjonen som blir brukt er
"det man kan konsumere uten å redusere sin real-
formue". En slik definisjon gjør at omforde-
lingen av realformuer pga. inflasjon blir å se
på som inntektsomfordeling. Det blir av be-
tydning at finansformue og realformue ikke be-
skattes likt.

Det blir delvis brukt data fra SSB i regne-
eksempler som viser de ulike omfordelingsvirk-
ningene man får mellom offentlig og privat sektor
og mellom høy- og lavinntektsgrupper. Det hevdes
at formuesomfordelingen som skjer ved infla-
sjon og våre skatteregler kan være av langt
større betydning for folks økonomiske stilling
enn det som fordeles ved lønnsoppgjørene.

Kåfjord, Sondre

1975

"Inntektsskattene, fradragene og inntektsfordelingen." Arbeidsnotat nr. 78. Levekårsundersøkelsen.

Notatet analyserer fradragene i skatteligningen for personlige skatteyttere. Data er hentet fra skatteligningen for 1970.

Forfatteren har brukt regresjonsanalyse for å finne sammenhengen mellom fradragene og bruttoinntekt, sosioøkonomisk gruppe, formue og alder.

Resultatene viser at fradragene øker forskjellene i inntekt etter skatt. Fradragene øker også med formuens størrelse.

Mork, Knut Anton

1972

"En modell til måling av fordelingsvirkninger av offentlige subsidier." Arbeidsnotat nr. 3. Levekårsundersøkelsen.

Notatet gir en teoretisk framstilling av virkningene av subsidiering av forbruksvarer. Det drøftes hvilke endringer man kan ta hensyn til når fordelingsvirkningene skal estimeres. Videre vises det at man i de fleste tilfeller bør subsidiere varer med lav inntektselastisitet hvis det er fordelingshensyn som er bestemmende for subsidieringen.

Mork, Knut Anton

1974

"Income tax evasion: Some empirical evidence." Arbeidsnotat nr. 42, Levekårsundersøkelsen.

Notatet bruker data fra yrkeshistorieundersøkelsen og skattedata til å finne estimater for

skatteunndragelser. Analysen bygger på en forutsetning om at den inntekten som hver enkelt oppga ved yrkeshistorieundersøkelsen er den riktige inntekten. Denne inntekten blir sammenliknet med "skattbar inntekt pluss særfradrag" og "pensjonsgivende inntekt" ved skatteligningen.

Resultatene tyder på at skatteunndragelser som prosent av oppgitt inntekt ved intervju, stiger med inntekten. Det blir presentert tre teorier som kan forklare dette resultatet:

- Allingham og Sandmo gir en forklaring ved et tilfelle med proposjonal inntektsskatt og inntektstakere med risiko-aversjon.
- Srinivasan gir en forklaring som bygger på progressivt skattesystem og risiko-nøytrale inntektstakere.
- Mork selv antyder muligheten av at det er mindre sjanse for å bli oppdaget når man har kapitalinntekter og ikke bare lønnsinntekt. Dette vil også gi høyere skatteunndragelser ved høye inntekter ettersom det er høyinntektsgrupper som har mest kapitalinntekt.

1973

Skattlegging av boliger. NOU 1973:3.

Utredningen gir en vurdering av reglene for inntekts- og formuesbeskatning av bolig- og fritidseiendommer. Reglene vurderes etter rettferdighetskriterier og etter hensyn til ressursallokering og administrativ effektivitet.

Kommiteen konkluderer med at dagens regler gir en for lav beskatning av boliger. Dessuten virker systemet diskriminerende mellom ulike regioner idet taktstnivå og skattesatser er forskjellige i de ulike kommuner.

Kommiteen foreslår at det innføres et felles takstnivå (80% av omsetningsverdi) over hele landet. Videre anbefales et progressivt skattesystem for både boliger og fritidseiendommer. Dette systemet kan til en viss grad erstatte en begrensning i adgangen til rentefradrag.

I utredningen tas det også til orde for å innføre prosentligning av tomannsboliger og for å bringe beskatningen av andelsleiligheter og boliger i boligselskap over på linje med beskatningen av selveierboliger.

1977

Investeringsavgift. NOU 1977:38.

Utvalget var satt til å vurdere en omlegging, eventuelt en avvikling av investeringsavgiften. Mandatet gjør at utvalget ikke kunne ta opp hele bedriftsbeskatningen til samlet vurdering.

Utredningen peker på en beholdningsavgift som det mest nærliggende alternativ til investeringsavgiften. Forskjellene på de to alternativene er bl.a. at en beholdningsavgift er nøytral overfor kapitalens levetid, mens investeringsavgiften diskriminerer mot kortsiktige investeringer. Videre fører investeringsavgiften til en diskriminering av ekspanderende bedrifter og hindrer derfor omstillinger. Alle former for kapitalavgifter virker mest belastende for kapitalintensiv produksjon.

1981

Skattlegging av naturalytelser. NOU 1981:48.

I utredningen vurderes skattlegging av naturalytelser i arbeidsforhold.

Utredningen gir en oversikt over hvilke typer som er de mest vanlige og antyder noe om hvor store verdier det kan dreie seg om. Enkelte ytelser som f.eks. gratis transport, gratis telefon, personalrabatter og særlig gunstige lån, kan utgjøre betydelige verdier. Utredningen behandler ikke bruk av bil tilhørende arbeidsgiver, bruk av fri eller delvis fri bolig, ytelser til idrettsfolk og diverse ytelser til sjøfolk.

Utvalget foreslår enkelte mindre endringer i beskatningsreglene. Enkelte ytelser som etter vanlig skatterett burde vært beskattet, innrømmes skattefrihet pga. problemer med verdsetting og kontroll samt at skattefrihet anses for hevdvunnen.

Qvigstad, Jan Fredrik og Tore Thonstad

1977

"A study of consumption costs of protection."
Memorandum 8/8 1977, Sosialøkonomisk Institutt,
(Oslo: UiO).

Publikasjonen gir eksempler på utregning av forbrukernes tap ved tollbeskyttelse av innenlandsk næringsliv. Det er ikke tatt utgangspunkt i aktuelle tollsatser.

Første del gir eksempler på kostnadene for hele landet. Dette krever bl.a. en forutsetning om en velferdsfunksjon. Forfatterne mener å kunne si at de samlede tap på konsumsiden blir små.

Andre del gir eksempler på beregninger av

fordelingsvirkningene for ulike forbruksgrupper. Fordelingsvirkningene kan tilsynelatende bli svært omfattende. De er svært avhengige av hvordan tollinntektene fordeles.

Rødseth, Tor

1974

"De enslige og skatten." Arbeidsnotat nr. 24, Levekårsundersøkelsen.

Notatet gir en analyse av fordelingsvirkningene av vårt skattesystem med spesiell vekt på virkningene for ulike husholdningstyper.

Innledningsvis gis det en drøfting av forskjellige syn på hvordan ubetalt hjemmearbeid og det å få barn bør behandles innen skattesystemet. Drøftingen er knyttet til nytteprinsippet og evneprinsippet som grunnlag for skattesystemet.

Den empiriske delen er basert på tall fra en rekke av SSB's undersøkelser. Både den direkte og den indirekte beskatningen blir analysert.

Den direkte beskatningen virker utjevne mellom ulike husholdningstyper, dvs. store husholdninger betaler mindre skatt enn små husholdninger på samme inntektsnivå. I sammenlikningen av husholdningstyper blir familiene omregnet til forbruksenheter.

Den indirekte beskatningen er tillaærmet "flat" hvis man antar full skatteoverveltning. Forfatteren mener at overveltningen trolig er lavere for luksusgoder. Hvis dette er tilfelle er den indirekte beskatningen regressiv.

Avslutningsvis drøftes de mange modifikasjoner som må tas i tolkningen av resultatene på grunn av de forenklete forutsetninger analysen bygger på.

Rødseth, Tor
1973

"Fordelingsvirkninger av beskatningen." Arbeids-
notat nr. 25, Levekårsundersøkelsen.

Notatet behandler en del problemer i forbindelse med å beregne fordelingsvirkninger av inntektsskatter og forbruksbeskatning.

Blant de problemer som tas opp er skatteunndragelser, fradragssystemet, skatteoverveltning og konsumenttilpasning. Det pekes på at de totale fordelingsvirkninger ikke kan beregnes med det datamaterialet som finnes idag.

De forskjellige størrelsene settes inn i en matematisk modell som er spesielt egnet for å se på evt. progresjon i skattesystemet. Forfatteren peker på at det ikke er opplagt at vårt skattesystem er progressivt så lenge alle de nevnte usikkerhetsmomentene ikke er kartlagt.

Rødseth, Tor
1983

"Skattepolitikk og inntektsutjamning." En prinsipputredning for Skattekommissjonen.

Notatet gir en generell oversikt over fordelingsvirkninger av offentlige tiltak. Det skillles mellom primær og sekundær inntektsfordeling (før og etter virkningene av offentlige budsjetter). Forfatteren peker på at den delen av politikken som er begrunnet med fordelingspolitiske målsetninger, utgjør bare en del av fordelingsvirkningene av den offentlige sektor. Som hovedinstrumentene i fordelingspolitikken regnes skatter, avgifter, subsidier og overføringer. Næringspolitikk, handelspolitikk og arbeids-

markedspolitikk nevnes som eksempler på andre offentlige tiltak som har store fordelingsvirkninger.

Det diskuteres også hva som bør være målet for fordelingspolitikken: fordeling av nettoinntekt, fordeling av livsinntekt, fordeling av formue, fordeling av levekår osv.

1977

"Det norske skattesystemet. Hefte II."
Samfunnsøkonomiske Studier nr. 31, SSB.

Publikasjonen gir en oversikt over reglene for indirekte skatter og de offentlige trygdeordninger.

I en appendiks presenteres de forskjellige modeller SSB har for å analysere virkningene av skatter, avgifter og trygder. Ved regneeksempler blir det vist en del av de anvendelsesmuligheter modellene har.

Slyngstadli, Odd-Jarle

1980

Forbrukertilskott og inntektspolitikk. Hovedoppgave, Institutt for statsvitenskap (Oslo: UiO).

Oppgaven tar for seg samspillet mellom inntektsoppgjørene og subsidiepolitikken i etterkrigstida.

Forfatteren viser hvordan partenes strategiske posisjoner har skiftet over tid og hvordan dette har påvirket vedtak om forbrukersubsidier slik at kabalen omkring inntektsoppgjørene har kunnet gå opp.

Steen, Anton

1977

"Policy-innhold, policy-nivå og policy-endring.
Endringer i prisreguleringspolitikken 1945-75."
Politico 28, Institutt for statsvitenskap (Oslo:Ui

Artikkelen analyserer utviklingen i prisreguleringspolitikken i Norge fra 1945 til 1975 og viser hvordan endringer i denne kan forklares ved å analysere de fordelingskonflikter som oppstår ved ulike utforminger av denne politikken.

Forfatteren baserer seg først og fremst på teorier av K.M. Dolbeare og T.J. Lowi. De forskjellige utformingene av politikken karakteriseres etter deres uttalte intensjoner, allokeringsmåte, om den innebærer strukturelle endringer i økonomien og etter fordelingsvirkninger. Teoriene brukes så til å forutsi hvilke fordelingskonflikter som vil oppstå og utfallet av disse. Konfliktenes resultat genererer en ny politikk.

Storøy, Inge Bjørn

1976

Inntektsfordelingsvirkninger av offentlig subsidier til rutegående persontransport. Notat, Transportøkonomisk institutt.

Notatet analyserer fordelingen av subsidiene på inntektsgrupper og på regioner av forskjellige transportmidler. Finansiering av subsidiene er trukket inn ved at disse betales ved en inntektsskatt som er proposjonal med total forbruksutgift. Data er hentet fra NOU 1975:21 og Forbruksundersøkelsen 1973.

Blant forutsetningene kan nevnes at subsidiene slår fullt ut i reduserte priser og at den redu-

serte prisen ikke gir endret forbruk av transporttjenester. Det henvises til Artikler 42, SSB for metodedrøfting.

Konklusjonene er bl.a. at subsidier til buss gir inntektsutjevning, mens subsidier til jernbane og særlig skip (herunder ferjer) øker inntektsforskjellene. Nordre handelsfelt mottar mest transportsubsidier (regnet i prosent av forbruksutgift), midtre handelsfelt minst.

Østmoe, Jens H.

1982

"Subsidieøkonomi. Prisevirkninger av forbrukersubsidier." Forskningsrapport nr. 39, Fondet for Markeds og Distribusjonsforskning.

Rapporten analyserer i hvilken grad forbrukersubsidier slår ut i lavere priser. De vareslagene som analyseres er frossenfisk, fersk fisk og fjørfekjøtt. Metoden går ut på å estimere varenes pris på grunnlag av utviklingen i kostnadene i produksjonen. Denne beregnede prisen sammenliknes så med den observerte markedsprisen hvor subsidiene inngår.

Data er hentet fra produsentene og fra SSB. Konklusjonen er at subsidiesatsen slår ut med mellom 38 og 57% i lavere pris.

Rapporten inneholder en omfattende drøfting av de teoretiske og praktiske problemer som slike undersøkelser medfører.

Åsen, Eli

1982

Transportsubsidier og personlig inntektsfordeling.
Notat, Transportøkonomisk Institutt.

Notatet analyserer fordelingsvirkninger av transportsubsidier. Telleenheten er husholdninger gruppert etter total forbruksutgift. Forbruksdata er hentet fra Forbruksundersøkelsen 1977-79. Det skilles mellom brutto og netto subsidier. Bruttosubsidiering er målt ved full prisoverveltning (Konsumenten får hele subsidiebeløpet). Nettosubsidiering er bruttosubsidiering minus skatteøkning (skatt proposjonal med total forbruksutgift).

Resultatene viser at bruttosubsidieringen øker inntektsforskjellene, mens nettosubsidiene stort sett virker inntektsutjevne.

Forsén, Lisa

1981

"Årsaker til liggetidsvariasjoner. En statistisk analyse av utvalgte kirurgiske diagnoser ved sykehusene i Møre og Romsdal." Rapport nr. 5, NAVF's gruppe for helsetjenesteforskning.

Rapporten søker å finne ut om det er egenskaper ved pasientene, ved sykehusene eller ved den aktuelle kommunes tilbud av visse goder (hjemmehjelp, husmorvikar etc.) som kan forklare variasjonene i liggetid for en pasient med en gitt diagnose.

De utvalgte diagnosene er åreknuter, brokk, hemoroider og lårhalsbrudd. Data er hentet fra de fire fylkessykehusene i Møre og Romsdal i årene 1975, 76 og 77. Det formuleres to modeller: en kontekstuell modell og en kovariansmodell. Modellene blir estimert ved regresjon.

Konklusjonen er at det er store forskjeller i liggetider og at disse forskjellene bunner i forskjeller i praksis ved sykehusene. Egenskaper ved pasientene og ved kommunene har liten betydning.

Førde, Olav Helge, Finn Henry Hansen, Anders Forsdahl og
Jan Vold

1983 "Egenandeler i primærhelsetjenesten." Tidsskrift
for Den norske lægeforening nr. 7.

Artikkelen presenterer en undersøkelse av fordelingsvirkninger av egenandeler i primærhelsetjenesten.

Undersøkelsen er foretatt ved intervjuing av pasienter ved utvalgte kontorer. De utvalgte kontorene er alle kontorer i Tromsø og tre kontorer i andre kommuner. Pasientene ble spurt om alder, utdanning, økonomisk status og antall legebesøk siste halvår. I tillegg registrerte vedkommende lege pasientens utgifter i forbindelse med besøket og konsultasjonskategori (Akutt tilbakevendende, kronisk eller forebyggende).

Blant resultatene kan nevnes at andelen som oppnådde redusert takst var lavere enn forfatterne hadde ventet. Bl.a. fikk 56% av dem med kroniske lidelser registrert sitt besøk som første eller annen gangs besøk og betalte derfor full takst. Forfatterne mener at det nåværende systemet rammer enkelte grupper urimelig hardt og anbefaler at flere grupper får særordninger slik som det i dag finnes for barn.

Gerhardsen, Tove Strand

1970

Garanterte minsteinntekt, et alternativ i sosialpolitikken. Spesialoppgave, Sosialøkonomisk Institutt (Oslo: UiO).

Oppgaven tar opp en rekke forskjellige virkninger av innføring av garanterte minsteinntekt. Innholdet omfatter også en drøfting av mål for velferd og av mulige presiseringer av reformen. Dessuten gis det en drøfting av virkninger på arbeidstilbudet og av mulige finansieringsordninger.

Halvorsen, Stig

1978

Fordeling av goder i et psykiatrisk sykehus. Hovedoppgave i offentlig administrasjon og organisasjonskunnskap (Bergen: UiB).

Forfatteren har undersøkt fordelingen av behandlingstilbud og materielle goder (møbler, klær, reiser etc.) på ulike pasientkategorier i et psykiatrisk sykehus. Data er hentet fra Rønvik Sykehus og ble samlet av forfatteren høsten 1976. Han har basert seg på intervjuer med personalet og egne observasjoner.

Oppgaven inneholder en del teori om fordelings-systemer og rettferdighetsprinsipper. Forklaringmodellen forfatteren velger er et administrativt fordelingsystem av typen "kompleks kø".

Resultatene viser at "skikkethet" teller mer enn "behov" for fordelingen av behandlingstilbud. Dette gjør at korttidspasienter får det beste behandlingstilbudet. "Behov" bestemte fordelingen av materielle goder. Dette ga en tilnærmet egalitær fordeling.

Hanssen, Jan-Inge

1981

Styrkingspolitikkenes virkninger. Sosialomsorgs-prosjektet, rapport nr. 2. Institutt for samfunnsvitenskap (Tromsø: UiTø).

Rapporten analyserer bruken av statlige midler til styrking av sosialomsorgen i kommunene. Analysen omfatter 44 kommuner for årene 1977 og 1978. Data er innhentet hos Sosialdepartementet, hos konsulenten for sosial omsorg i Nordland og hos kommunale tjenestemenn i en del andre fylker.

Hovedproblemstillingen i rapporten er hvorvidt midlene blir brukt i henhold til intensjonene. Spesielt vurderes det om midlene er blitt brukt til å sanere gjeld. Konklusjonene er bl.a. at andelen av midlene som ble brukt i henhold til forutsetningene var 55% i 1977 og 76% i 1978. 30% av kommunene brukte hele beløpet til gjeldsanering i 1977. Salderingsgraden var høyest for små kommuner og kommuner med lavt sosialbudsjett.

Hatland, Aksel

1982

"Folketrygdens finansiering." INAS-notat 82:15.

Notatet handler først og fremst om hvilke prinsipper som ligger til grunn for folketrygden. Det gis en historisk oversikt over folketrygden og dens forløpere. Dessuten vises det hvordan politikerne i stor grad har inntatt en svært pragmatisk holdning til folketrygden slik at ingen av de to hovedprinsipper, forsikringsprinsippet og skatteprinsippet, blir ivaretatt i rendyrket form. Dette preger også den opp-

delingen av utgifter som belastes h.h.v. folketrygden og øvrige offentlige budsjetter: oppdelingen kan synes usystematisk. Videre pekes det på at folketrygdfondet er fullstendig adskilt fra selve folketrygden. Forfatteren hevder også at folketrygdens underskudd oppstår ved at folketrygden belastes utgifter som egentlig ikke hører hjemme der.

Notatet stiller også spørsmål ved hvem det er som egentlig finansierer folketrygden. Uklarheten går her bl.a. på i hvilken grad skatteoverveltning finner sted.

Det pekes også på at folketrygdens ytelser fordeles slik at fordelingsprofilen blir uklar og at det er vanskelig å finne et konsistent fordelingspolitisk syn bak ordningen.

Hjelmtveit, Vidar

1976

Ugifte kvinner i Folketrygden. Hovedoppgave i sosiologi (Bergen: UiB).

Oppgaven gir en analyse av ordningen med utdanningsstønad til ugifte mødre. Det blir sett på hvem som benytter seg av ordningen og hvilken betydning det får for dem.

Data er hentet fra arkiver i Rikstrygdeverket og fra en intervjuundersøkelse av 69 personer som hadde mottatt utdanningsstønad.

Oppgaven inneholder dessuten en del teori om sosialpolitikk.

Blant konklusjonene kan nevnes at tiltaket når best fram til dem som var unge og hadde relativt høy utdanning da de ble ugift mor. Videre konkluderes med at bruk av tiltaket gir klart bedre evne til å skaffe seg inntektsgivende arbeid.

Nilsson, Finn

1982

"Egenandeler ved legebesøk. Helse- og sosialpolitikk eller finanspolitikk?" Tidsskrift for Den Norske Lægeforening nr. 23.

Artikkelen bygger på data registrert i en kommune i 1978. Data gir konsultasjoner og sykebesøk fordelt på pasientens alder.

Forfatteren peker på at sykdom og betalings- evne er negativt korrelert. Det kan derfor virke urettferdig med økte egenandeler ved bruk av helsetjenester.

Artikkelen viser ellers at det er de eldre som blir hardest rammet av økte egenandeler idet disse har klart størst behov for helsestell. Summen av egenandeler utgjør små beløp i gjennomsnitt pr. person innenfor hver aldersgruppe, men forfatteren mener at sykdom også fører med seg mange andre kostnader slik at man får en opphopning av ulemper.

1977

Finansiering av helseinstitusjoner. NOU 1977:22.

Utvalget gir anbefalinger om framtidige finansieringsordninger for helseinstitusjoner slik at man kan oppnå økt effektivitet og regional likhet innen denne sektoren.

Hovedinnholdet i utvalgets forslag er at det innføres et rammefinansieringssystem som gir fylkene overføringer fra staten etter kriterier som måler antatt behov for helseinstitusjoner. Utvalget mener at dette systemet i større grad enn tidligere kan føre til drift etter prinsippet om laveste effektive omsorgsnivå. Dessuten innebærer det en forenkling av finansierings-

ordningen. Utvalget anbefaler også at ordningen utvides til å gjelde andre sektorer i helsestellet.

Utvalgets forslag ville ha ført til en vesentlig omfordeling av tilskuddene fra staten i forhold til de daværende ordninger.

1978 Pensjonsutredningen. NOU 1978:12

Utvalget gir en vurdering av en rekke av de ytelser som gis over folketrygden og ser dette i sammenheng med folketrygdens finansiering, spesielle skatteregler for pensjonister og andre spesielle støtteordninger.

Det gis videre en sammenlikning av pensjonistenes og yrkesaktives inntekter og også en vurdering av inntektsfordelingen blant pensjonister.

I forbindelse med anbefalingen om opptrapping av minstepensjonene presenteres det beregninger for virkninger på yrkesaktives inntektsnivå.

Solheim, Liv

1982

"Trygdesystemet - fordeling eller forfordeling?"
Sosiologi i dag 3/82.

Artikkelen omhandler trygdeytelsenes fordeling på kjønn. Trygdesystemet er formelt sett kjønnsnøytralt, men det er i stor grad tilpasset de yrkesaktive. I artikkelen nevnes en del ulike prinsipper som trygdesystemet kan bygges på. Slik disse prinsipper defineres i dag virker de diskriminerende overfor kvinner fordi kvinner har lavere inntekt og fordi prinsippene er til-

passet et samfunn hvor den ene ektefellen forsørger den andre.

Forfatteren tar til orde for et trygdesystem som bygger på strengere likhetsprinsipper, bl.a. likebehandling av inntektsgivende og ikke inntektsgivende arbeid.

1983

Egenandeler i helse- og sosialsektoren.

Høringsnotat, Sosialdepartementet.

Notatet vurderer systemet for betalingen av egenandeler ut fra hensyn til kostnadsfordeling, administrativ håndterlighet og ressursallokering. Utvalget anbefaler at dagens ordning erstattes av en ordning med et tak for betaling. Dvs. at ingen skal betale urimelig mye i egenandeler i året. Taket vil være en felles sum for en rekke forskjellige egenandeler. I dag er det slik at man har tak for besøk hos en og samme lege for en og samme lidelse. Dessuten finnes det graderte satser og kompensasjonsordninger. Utvalget mener at under dagens ordning vil enkelte bli belastet urimelig hardt.

Utvalget har ikke gjennomført egne undersøkelser av bruken av disse tjenestene, men baserer seg på tidligere undersøkelser av andre.

1972

Rapport om enkelte sider av folketrygdens utforming og virkninger.

Fra en arbeidsgruppe nedsatt av Sosialdepartementet (Oslo).

Rapporten tar for seg en rekke enkeltproblemer i utformingen av folketrygden. Gruppen har vært spesielt opptatt av om reglene er rett-

ferdige, dvs. om de enten gir ytelser som er kompensasjon for inntektsbortfall eller kompensasjon for økt utgiftsbehov. Konklusjonene er at reglene i mange tilfeller har en uheldig fordelingsvirkning. I de fleste spørsmål gir gruppen et eller flere forslag til forbedringer.

Rapporten behandler også sivilistatus som tildelingskriterium, terskelproblemer og forholdet mellom sosialhjelp og trygd. Dessuten diskuteres problemer med trygdemisbruk og uønsket personlig tilpasning for å oppnå ytelser (f.eks. endring av sivilstatus).

Tvede, Olav
1981

"Sosialpolitikken og dens utforming: reaksjonsformer og tilgjengelighetsproblemer." Skrifter nr. 4, Sosiologisk Institutt (Bergen: UiB).

Publikasjonen presenterer teorier for sosialpolitikk og knytter dette til de aktuelle forhold i Norge.

Første del gir en kort innføring av to modeller for sosialpolitikk: residualmodellen og den institusjonelle modell. Forfatteren mener at det norske systemet bygger på den siste.

Resten av publikasjonen tar opp brukernes reaksjonsformer overfor ulike typer sosialpolitiske tiltak, tilgjengelighetsproblemer og fordelingsvirkninger av sosialpolitikken. Alle punkter gis en teoretisk behandling og empiri er stort sett utelatt.

Wærness, Kari

1982

Kvinneperspektiv på sosialpolitikken. I serien "Kvinnerens levkår og livsløp". (Oslo: Universitetsforlaget).

Boka handler først og fremst om virkningen av sosialpolitikken. Det sees spesielt på spørsmålet om sosialpolitikken er utformet med forankring i det tradisjonelle rollemønsteret med kvinner som utøvere av ubetalt omsorgsarbeid og mannen som forsørger innenfor ekteskapet.

Det presenteres i liten grad nytt empirisk materiale, det er stort sett tidligere undersøkelser som blir satt inn i en ny sammenheng.

Hovedtemaer i boka er kvinnes plass i trygdesystemet og offentlige ytelsers samspill med ubetalt omsorgsarbeid i hjemmet. Det vises bl.a. at trygdesystemet ofte slår ugunstig ut for de som ikke er yrkesaktive. Dessuten behandles legitimeringsprosesser i striden om omfanget av offentlige ytelser. Videre drøftes konsekvensene av profesjonalisering av omsorgsarbeidet.

Wærness, Kari og Lise Widding Isaksen

1982

"Noen penger er bedre enn ingen penger. Momenter til en debatt om omsorgslønn." Sosiologi i dag 3/82.

Artikkelen gir først en kort historisk oversikt over kampen for omsorgslønn.

Forfatterne tar til orde for omsorgslønn først og fremst ut fra rettferdighetsprinsipper. De mener at det ubetalte omsorgsarbeidet som

utføres i hjemmet bør likestilles med annet samfunnsmessig arbeid. "Retten til egne penger" er et annet moment.

Forfatterne ønsker seg et system som gir samme omsorgslønn til alle som utfører omsorgsarbeid. De elementer av omsorgslønn som finnes i dag (permisjon ved fødsel, amming og barns sykdom) er utformet som kompensasjon for inntektsbortfall. Støtte til enslige mødre og til foreldre med funksjonshemmede barn ligger nærmere en egalitært fordelt omsorgslønn. Forfatterne vil ha nettop en slik egalitær fordeling av omsorgslønn.

Øyen, Else (red.)

1981

Garantert minsteinntekt i Norge. (Oslo: Universitetsforlaget).

Boken inneholder bidrag som sammenlagt gir en bred diskusjon om GMI bør innføres i Norge. Blant de 11 artiklene finnes bidrag av sosiologer, statsvitere og økonomer.

Det gis en kritikk av vårt nåværende fordelingsystem. Usikkerheten omkring virkningene av innføring av GMI gis stor plass. Erfaringer med tilsvarende ordninger i utlandet refereres. Videre diskuteres om det er politisk mulig å få ordningen innført.

Boken presenterer ikke nye forskningsbidrag, men tidligere undersøkelser refereres og settes i sammenheng med spørsmålet om innføring av GMI.

Øyen, Else

1978

"Rasjonering av trygdegoder. Ressurssvake grupper og trygdebyråkrati." Tidsskrift for Samfunnsforskning nr. 2.

Artikkelen tar for seg konsekvensene av at trygdesystemet stadig utvides til å omfatte flere grupper. Spesielt kommer nå mer ressurssterke grupper inn under regelverket. Forfatteren argumenterer for at dette fører til at systemet dermed tilpasses disse gruppene's behov på bekostning av svakere gruppene's behov. Det økende trygdebyråkratiet gjør det vanskeligere for svake grupper å gjøre seg kjent med sine rettigheter og å kreve disse. Forfatteren mener også at det underforbruket av sosiale ytelser som oppstår er et resultat av en bevisst politikk. Trygdesystemet er med på å opprettholde forskjeller, men fungerer samtidig som et alibi for rettferdighet og solidaritet.

Aubert, Vilhelm

1976

Rettens sosiale funksjon. (Oslo:

Boka handler om rettssystemets plass i samfunnsbygging. Den gir en drøfting av rettssystemets muligheter og begrensninger ved å vise dets virkemåte. Boka er en lærebok i sosiologi, men problemstillinger fra feltene filosofi, jus og historie blir også drøftet.

Fordelingsvirkninger kommer inn først og fremst ved drøfting av lovenes virkemåte. Det gis oversikter over kunnskaper på området ved presentasjon av de undersøkelser som er foretatt. Boka inneholder også en fyldig liste over referanser.

Dahl, Tove Stang

1976

"Ekteskapet, den moderne husmannskontrakten. Noen kvinnerettslige problemstillinger." I Støren, Thordis og Tone Schou Wetlesen: Kvinnekunnskap (Oslo: Gyldendal).

Artikkelen tar for seg rettsregler for ekteskapet og knytter disse til kvinners faktiske livssituasjon. Bl.a. sammenliknes lønnskontrakten og ekteskapskontrakten som ulike kilder til livsopphold. Forfatteren mener at sammenlikningen gir som resultat at ekteskapskontrakten gir like gode vilkår som en gammeldags husmannskontrakt. Hun mener at i virkeligheten er kvinners bo- og arbeidsplikt og manglende muligheter til og beskyttelse mot oppsigelse i mange tilfeller like lite gunstig som en husmannskontrakt. En tredje kilde til livsopphold er offentlig forsørgelse. Det pekes på at de som ikke deltar i den lønnede produksjonen stiller svakt i forhold til vårt trygdesystem. Bl.a. gjelder dette manglende rett til sykepenger og opptjening av pensjonspeng. Artikkelen viser også på at kvinner med barn ofte må ty til sosialkontorene for å kunne finansiere sin utdanning fordi vanlig utdanningsfinansiering ikke gir rettigheter som kan kompensere for den økonomiske belastningen det er å ha forsørgelsesbyrde.

Eidesen, Eskeland, Mathiesen (red)

1975

Retts hjelp og samfunnsstruktur. (Oslo: Pax).

Boka er en samling av artikler som tar for seg vårt retts hjelpssystem.

I innledningskapitlet skriver Ståle Eskeland bl.a. om hva rettshjelp er og hvilke ordninger som finnes for tildeling av rettshjelp, særlig fri rettshjelp, i Norge.

Erling A. Albrechtsen skriver om den klient-finansierte rettshjelpen. Spesielt tar han for seg hvilke konsekvenser det får for ulike gruppers bruk av rettshjelp at den stort sett blir betalt av brukerne. Til underbygging av sine resonnementer bruker han resultatene fra en utvalgsundersøkelse som kartla folks bruk av advokathjelp. Konklusjonene i artikkelen er bl. a. at finansieringsformen gjør at lavinntektsgrupper får et lavere forbruk av advokattjenester enn deres behov tilsier. Videre peker han på at andre forhold, f.eks. kunnskapsnivå og advokatstandens klassesilhørighet, kan forsterke denne tendensen. Som middel mot disse tendensene foreslås økt tilbud av oppsøkende og fri rettshjelp.

Gunnar de Capua gir en beskrivelse av Juss-buss' virksomhet. Bl.a. presenteres det en oversikt over hvem som benytter seg av dette tilbudet, hvilke typer av saker som behandles og litt om utfallet av behandlingen. Materialet tyder på at hovedvekten av brukerne er folk med rundt middels inntekt og utdanning. Videre viser materialet at de gamle hadde flere uløste rettsproblemer enn andre.

En gruppe jurister fra "fremmedarbeidergruppa" i Juss-buss skriver om fremmedarbeidernes særlige problemer i forhold til det norske rettssystemet. Bl.a. vises det ved eksempler fra Juss-buss' arbeide at denne gruppen har en større avhengighet av arbeidsgiveren og myndighetene. Deres rettsproblemer er ofte alvorlige (f.eks. oppholdstillatelse og arbeidstillatelse) og de er

ofte dårlig informert om sine rettigheter og om muligheter for hjelp. Derfor er tilbud av typen Juss-buss ekstra nyttig for denne gruppen, men bedre ville det vært å ha et oppsøkende rettshjelpstilbud i betydningen en ordning som tar kontakt med mulige klienter. Videre mener forfatterne at rettssystemet ikke kan gi fremmedarbeiderne tilstrekkelig beskyttelse. En politisk bevisstgjøring og organisering er nødvendig.

Kristian Andenæs skriver om rettshjelp til norske sigøynere. Det gis en kort historisk framstilling av sigøynernes situasjon i Norge med vekt på deres rettslige stilling. Det vises spesielt hvordan kulturelle forskjeller gjør at enkelte lovendringer rammer sigøynere annerledes enn andre nordmenn. Juss-buss har gitt rettshjelp til denne gruppen og det gis en oversikt over en del av disse sakene. Videre drøftes det i hvilken grad rettssystemet kan løse spesielle gruppers problemer. Det konkluderes med at mulighetene er begrensede og at organisering og bevisstgjøring er nødvendig.

Rettshjelp blant herbergister blir behandlet av Steingrim Bull og Arild O. Eidesen. Det gis en beskrivelse av et Juss-buss-prosjekt for denne gruppen. Konklusjonene er bl.a. at gruppen lider av en ekstrem fattigdom og at det sosiale hjelpeapparatet som er til for å hjelpe dem også er fattig. Videre gis det en framstilling av de mange problemene som Juss-buss møtte. Disse problemene oppstod både i forhold til forskjellige offentlige myndigheter og i forhold til klientene selv ved at disse siste var lite innstilt på og flinke til å formulere sine rettshjelpsbehov. Det tas til orde for å rutinisere oppsøkende rettshjelp overfor denne gruppen.

Thomas Mathiesen har skrevet avslutningskapitlet. I oppsummeringen blir det bl.a. konkludert at rettshjelpsbehovet øker når man beveger seg nedover i den sosiale lagdelingen. Videre minker tilbudet av rettshjelp. Det pekes på lovverkets begrensninger som middel til å fremme svake gruppers interesser, men også mulighetene for at systemet kan fungere bedre enn det gjør i dag.

Førsund, Finn og Sigurd Tveitereid
1977

"Pris og inntektsfordelingsvirkninger av miljøinvesteringer i norsk bergverk og industri."

Artikler 93, SSB.

Artikkelen analyserer virkningene på priser og eierinntekter av utgifter til planlagte miljøinvesteringer. Data er hentet fra "miljøkostnader i eksisterende industri" fra Norges Industriforbund. Analysen er gjennomført for periodene 1974-77 og 1974-83. Det er virkningene av løpende faste og variable kostnader som analyseres. Det er ikke regnet med mulige subsidiering fra myndighetene i form av direkte tilskudd eller billig kreditt. For perioden 1974-83 er de samlede kostnader beregnet til 1053 mill. kr.

Analysen er gjennomført ved å føre investeringskostnadene inn i MODIS IV. Sentralt for analysen blir de forutsetningene som brukes om kostnadsoverveltning. Med de forutsetningene om overveltning som vanligvis brukes i modellen, gir miljøinvesteringene en økning i konsumprisindeksen på 0,1% for perioden 1974-83. Eierinntektene blir redusert med 919 mill. kr., dvs. med 13%.

Johnsen, Jon T.

1981

Retttshjelp i utkantstrøk. Avsilingsmekanismer. Delrapport III. Institutt for rettssosiologi (Oslo: UiO).

Rapporten analyserer omfanget og sammensetningen av det udekkede retttshjelpsbehovet. Et sentralt begrep er retttshjelpskalkyler, dvs. en kostnad/nytte-analyse av det å søke retttshjelp. Det enkelte individ må ta stilling til forventede kostnader og nytte. Materialet rapporten bygger på viser at svært mange ikke er i stand til å foreta realistiske kalkyler, delvis pga. manglende informasjon.

Rapporten analyserer avsilingseffekter, dvs. mekanismene som gjør at folk som kunne tjene på å søke retttshjelp ikke søker hjelp. Ved enkle statistiske metoder anvendt på diverse undersøkelser i Nord-Norge forsøker forfatteren å identifisere enkelte trekk ved disse effektene.

Johnsen, Jon T.

1978

Retttshjelp i utkantstrøk. Udekkede retttshjelpsbehov i to nord-norske lokalsamfunn. Delrapport II. Institutt for rettssosiologi (Oslo:UiO).

Rapporten presenterer en undersøkelse av retttshjelpsbehovene i Sørfjord og Sandøy. Data utgjøres av intervjuundersøkelser hos 93% (108) av husholdningene og av mindre omfattende undersøkelser av Midré/Solberg og Boe. Hovedundersøkelsen er fra 1974.

Undersøkelsen registrerte hvilke retttshjelpsbehov (detaljert) husholdningene hadde og knyttet dette sammen med sosioøkonomiske bakgrunnsvariable.

Data viser at husholdningene hadde gjennomsnittelig 1,3 saker de trengte rettshjelp til. Rettsområdene arv, familie og fast eiendom utgjorde saker av en verdi på mellom 10 og 30% av husholdningenes årsinntekt (gjennomsnitt). Behovet var høyest for grupper med lav inntekt, lav utdanning og høy alder.

Nielsen, Gustav

1981

Fordelingsvirkninger av restriksjoner på bruk av bil i Oslo. Notat, Transportøkonomisk institutt.

Notatet tar for seg fordelingsvirkningene av restriksjoner på parkering i indre sone og virkningene av avgift på kjøring inn i sonen. Det er ikke gjort forsøk på å estimere styrken i virkningene, bare hvem som taper og hvem som tjener på slike tiltak.

Utredningen bygger på generell offentlig statistikk og SARTO-undersøkelsen fra 1977. SARTO-undersøkelsen består av en del med registrering av 21 000 personers reiser i løpet av en dag og en del som omfatter 3 000 hjemmeintervjuer om reisevaner i Oslo og Akershus.

De som vil tjene på restriksjonene er de som bor i indre by, de som bruker andre transportmidler enn bil og de som arbeider i området. Ulempene bæres av bilistene. De sosioøkonomiske kjennetegn som dominerer hos dem som taper, er: Menn (særlig i alderen 30-50 år) høy inntekt, bedre boligstandard og bomiljø. De som tjener er først og fremst kvinner og gamle, lavinntektsgrupper, husstander uten bil og innvandrere. Restriksjoner på parkering vil ikke ramme høyinntektsgrupper i samme grad som andre, idet disse oftere har tilgang til private parkeringsplasser

1981

Fast eiendom. NOU 1981:5

Utvalgets oppgave var å vurdere reglene for offentlig prisregulering, ekspropriasjonsstatning m.m.

Utredningen inneholder en oversikt over gjeldende regler og en vurdering av hvordan disse har virket. Utvalget deler seg i tre hovedretninger når det gjelder anbefalinger. Forslagene svinger fra syn som tenderer mot fri markedsprisfastsettelse til totalregulering av omsetning av fast eiendom.

Satre, Harald

1974

"Decision-process and impacts." Memorandum nr. 9, Maktutredningen.

Denne publikasjonen er en forkortet framstilling av "Prosesser og konsekvenser", avhandling, Institutt for sosiologi, UiB, av samme forfatter.

Forfatteren tar for seg fordelingsvirkningene av forskjellige opptaksregler til medisinerstudiet. Bl.a. presenteres det resultater av en simuleringsmodell som gir studentenes fordeling på hjemsted og sosial bakgrunn ved ulike utforminger av opptaksreglene.

Data er hentet fra alle søknader til det medisinske studium i perioden 1960-70. Blant de opplysninger som finnes i disse skjemaene er søkerens hjemstedskommune og foreldrenes yrke. Det er også benyttet kvalitative data i form av referater o.l. fra beslutningsprosessen i de organer som bestemmer opptaksreglene.

De som blir opptatt på studiet er svært skjevt

fordelt på regioner og sosioøkonomiske grupper. Spesielt er Oslo-området og akademikerbarn overrepresentert. Ved å prøve seg fram med hypotetiske opptaksregler som f.eks. gir tilleggs poeng større vekt eller innfører kvotering etter regioner og sosioøkonomisk bagrunn får man fram ulike fordelinger av studentene. Det blir ikke tatt hensyn til at søkermassen ville endre seg hvis opptaksreglene ble endret.

Blant de konklusjoner forfatteren trekker er at den skjeve fordelingen først og fremst skyldes den skjeve fordelingen på sosioøkonomiske grupper, men at dette trekker med seg en skjev geografisk fordeling ved at gruppene er ulikt fordelt på de ulike landsdeler.

Assum, Terje

1974

"Hvem har nytte av forbrukerservice?" Artikler 64, SSB.

Artikkelen presenterer resultatene av en utvalgsundersøkelse om folks bruk av forskjellige former for forbrukerservice. Undersøkelsen ble gjennomført i 1969. 1877 husholdninger ble intervjuet.

Resultatene viser at det er de med høy inntekt og utdanning som i størst grad benytter seg av forbrukerservice. Dette gjelder både private og offentlige tilbud. Undersøkelsen registrerte bl.a. lesning av Forbrukerrapporten og bruk av Forbrukerombudet som klageinstans. De offentlige tiltak som ble jevnt brukt av alle, uansett utdanning og inntekt, var forbrukerinformasjonsprogrammer fra NRK.

Forfatteren understreker at forbrukerorganenes viktigste funksjon kanskje er den preventive virkning. Han konkluderer videre med at den viktigste årsaken til at antall saker hos forbrukerorganene har økt kraftig de siste 10 år er at det er blitt opprettet forbrukerkontorer i nye distrikter.

Benum, Kirsten, Trine Anstorp og Odrun Flatabø
1979

Hvorfor søker de ikke hjelp? Avhandling.
Psykologisk Institutt (Oslo: UiO).

Avhandlingen analyserer hvorfor personer med psykiske problemer ikke søker hjelp i helse- og sosialvesenet.

Data er hentet fra personintervjuer av 40 personer som ble trukket ut fra et større utvalg i Odd Steffen Dalgards undersøkelse av psykiatrisk sykkelighet i Oslo. Analysen er basert på Fritz Heiders attribusjonsmodell.

Avhandlingen inneholder inngående teori- og metodedrøfting. Bl.a. skisseres et analyseopplegg som trekker behandlingssystemet mer eksplisitt inn.

Blant konklusjonene er at middelaldrende kvinner uten utdanning i liten grad søker profesjonell hjelp for sine psykiske problemer.

Bleiklie, Ivar
1978

"Et teoretisk bidrag til studiet av samhandlingen mellom forvaltning og brukere av offentlige ytelser." Tidsskrift for samfunnsforskning nr. 4.

Artikkelen presenterer en tilgjengelighets-teori utviklet av Schaffer m.fl. Teorien søker å forklare i hvilken grad de som har krav på offentlige ytelser virkelig oppnår å få disse.

Egenskaper både ved forvaltningssystemet og ved søker trekkes inn. Tilgjengelighetsstrukturen karakteriseres ved tre elementer: (a) en terskel, (b) en kø og (c) en skranke. Disse elementene konstitueres ved (a) et sett adgangs-

regler, (b) et sett prioriteringsregler og (c) ett sett regler for samhandling.

Idealsystemet karakteriseres ved regler som er allment kjente, utvetydige og stabile over tid. Ingen unntak gjøres. Det er intet rom for skjønn.

Bleiklie, Ivar, Finn Holmer Hoven, Knut Dahl Jacobsen og Thor Øivind Jensen

Forskning for svakstiltes forhold til forvaltningen. Arbeidsrapport nr. 1 fra prosjektet "Forvaltningen og svaktstilte brukere." Institutt for offentlig administrasjon og organisasjonskunnskap (Bergen: UiB).

Rapporten har tre hoveddeler. Første del inneholder en oversikt over tidligere forskning på området og synspunkter på hvordan videre forskning bør gjennomføres. Oversikten over tidligere forskning er utformet i generelle beskrivelser uten å henvide direkte til enkelte prosjekter. Konklusjonene er bl.a. at man er kommet lengst i kartlegging av skjevfordelinger. Derimot er det store mangler i forståelsen av hva som generer disse uønskede fordelingene og hvordan systemene kan forbedres. Videre tas det til orde for bedre koordinering av forskningen spesielt med hensyn til å oppnå større grad av tverrfaglighet. Det fremmes også forslag om konkrete prosjekter som kan fungere aksjonsfremmende.

Annen del er et foredrag av Finn Holmer Hoven med tittel: Forskning om vanskeligstiltes forhold til det offentlige velferdsbyråkratiet. Forfatteren gir først en del eksempler på slik forskning. Deretter gis en innføring i noen av de teoriene som finnes på området. Til slutt

erkjenner han den manglende påvirkningskraft denne forskningen har hatt overfor myndighetene; Forskningsresultater som er påvist en rekke ganger blir ikke tatt hensyn til ved utformingen av nye lover.

Tredje del inneholder et foredrag av Thor Øivind Jensen med tittel: Forskning for svakstilte grupper. I foredraget refereres en del konklusjoner fra tidligere forskningsprosjekter og det gis anbefalinger om hvor ressursene bør settes inn i fremtiden for å få bedre forståelse for mekanismene som genererer skjevfordelingene.

1982

Publikums krav til forvaltningen. Forbruker- og administrasjonsdepartementet (Oslo: Universitetsforlaget).

Boka presenterer 16 foredrag holdt på en konferanse om dette emnet.

Statsråd Astrid Gjertsen sier i sin innledning en del om regjeringens hovedsynspunkter på reformer innen forvaltningen. Videre gir hun sine synspunkter på hvilket udekket forskningsbehov det er på området. Hun nevner spesielt forskning som trekker publikum mer aktivt inn i arbeidet.

Tor Saglie presenterer først og fremst en undersøkelse som har kartlagt publikums meninger om og erfaringer med forvaltningen. Han mener at forvaltningen kommer bedre ut enn det man kunne forvente fra den offentlige debatt. Videre ble det i undersøkelsen ikke registrert vesentlige forskjeller i de ulike sosiale gruppers holdninger eller erfaringer.

Finn Holmer Hoven gir et resymé av resultatene

i "Byråkratierfaringer og klientadferd" (behandlet på s. i bibliografien). På bakgrunn av disse resultatene fremmer han en del reformforslag: Garantert minsteinntekt, økt standardisering av ytelsene, automatisk fordeling etter faste kriterier, desentralisering av sivilombudsmannsinstitusjonen, oppsøkende rettshjelp og økt opplæring i forvaltningskunnskap.

Inger Louise Valle drøfter en del prinsipielle spørsmål i sitt foredrag. Hun peker på spesielle problemer som f.eks. manglende løpende kontroll av forvaltningen liknende den næringslivet har gjennom markedet. Videre nevnes profesjonalisering og sektortankegang. Hun legger stor vekt på forenkling og løpende evaluering og samordning via et sentralt organ, f.eks. Rasjonalisiseringsdirektoratet.

Deretter følger tre foredrag av personer som arbeider i forvaltningen og to foredrag av folk i kontrollinstansene. Videre finnes det tre foredrag av folk i det private næringsliv. Disse snakker om hva den offentlige forvaltning kan lære av dem og om innsamling av forbrukernes meninger om de tjenester som forvaltningen yter.

Thor Øivind Jensen gir et foredrag som for det meste er dekket av "Forskning for svakstiltes forhold til forvaltningen" (Se: Bleiklie).

Edvard Dæhlin trekker inn en del kritiske kommentarer til forskningen og viser til nye veier. Dessuten gir han synspunkter på hvordan forskningsresultatene kan utnyttes bl.a. ved kompetanseoppbygging.

Kjersti Graver drøfter ulike metoder til å bedre brukernes stilling. Dette inkluderer både generell effektivisering av forvaltningen, den rettslige siden og opplysningsvirksomhet.

Lars Oftedal Broch har i sin oppsummering tre hovedpunkter:

- Hvordan få fram publikums krav?
- Hvordan motivere de ansatte?
- Hvordan kan forvaltningens organisasjon bedres?

Gundersen, Tom Bjørge

1979

Den sosialpolitiske betydningen av barnehageutbyggingen. Hovedoppgave. Sosiologisk Institutt (Bergen).

Undersøkelsen analyserer rekrutteringen til barnehager. Primært er det fordelingen på sosioøkonomiske grupper som studeres og hvordan de ulike ledd i prosessen fram til tildeling av barnehageplass påvirker denne fordelingen.

Data er hovedsaklig hentet fra søknadsskjemaer for 656 barn som ble tildelt plass i 23 barnehager i Bergen i 1978.

Resultatene tyder på at lavstatusgrupper ikke er ivrige nok til å søke barnehageplass, selv når de har behov for slik plass. Blant søkerne er det en tendens til at lavstatusgrupper blir forfordelt.

Hoven, Finn Holmer

1981

Byråkratierfaring og klientatferd. Publikasjon nr. 10, forskningsprogrammet "Forvaltningen og svaktstilte brukere." Institutt for offentlig administrasjon og organisasjonskunnskap (Bergen: UiB).

Rapporten presenterer en undersøkelse gjennomført i Kristiansand. 90 husstander ble inngående

intervjuet om sitt forhold til forvaltningen. Forfatteren har først og fremst kartlagt holdninger til forvaltningen.

Blant konklusjonene kan nevnes at det er de ressurssvake som har minst kunnskap om forvaltningen og at disse har størst motvilje mot å oppsøke offentlige kontorer. Samtidig har denne gruppen minst negative holdninger til byråkratiet. Resultatene tyder også på at gruppen i større grad enn andre er del av et sosialt nettverk som kan hjelpe dem der hvor det offentlige ikke når fram. Et unntak blant de ressurssvake er enslige mødre. Disse følte seg isolert, samtidig som de har en rekke andre levekårsproblemer.

Det er betydelige forskjeller på holdningene til forskjellige etater. Befolkningen hadde relativt gode erfaringer med trygdeetaten, mens sosialkontoret, arbeidsformidlingen og boligetaten kommer dårlig ut.

Forfatteren tar til orde for reformer i forvaltningen, spesielt i retning av standardisering av ytelsene og økt gratis rettshjelp.

Jacobsen, Knut Dahl, Thor Ø. Jensen og Turid Aarseth
1982

"Fordelingspolitikkenes forvaltning." Sosiologi i dag 3/82.

Artikkelen tar for seg virkninger av regler som gir formell likhet, men faktisk skjevfordeling. Forfatterne kritiserer samfunnsvitere for å konsentrere oppmerksomheten for mye om reglene i seg selv og ikke virkningene av disse.

Artikkelen refererer til en rekke undersøkelser som viser eksempler på at ressurssterke grupper blir forfordelt i forvaltningssystemet. Hoved-

konklusjonen er at sterke grupper får fordeler fordi de er flinkere til å innse at de kan få hjelp av det offentlige, de kjenner reglene bedre, de er flinkere til å formulere sin anmodning om hjelp og forvaltningen yter dem bedre service. Eksemplene er hentet fra undersøkelser om støtte til næringslivet og fra helsevesenet.

Jensen, Thor Øyvind

1982

Forskning om forvaltningen fra et brukerperspektiv. Publikasjon nr. 7, Forskningsprogrammet forvaltningen og svaktstilte brukere.

Notatet gjør opp status for forvaltningsforskningen i Norge. Det pekes på svakheter både ved selve forskningen og ved den manglende bruk av forskningen når lover og regler skal utformes. Spesielt mener forfatteren at det er mangel på kontakt mellom forskere og politikere.

Notatet tar opp en rekke forskjellige emner, det pekes på tendenser og sentrale funn og eventuelle manglende bruk av resultatene påpekes. Notatet inneholder en relativt fyldig litteraturliste.

Solvang, Bernt Krohn

1982

De enslige og boligmarkedet - diskriminering?
Agder Distriktshøyskole november 1982.

Notatet tar for seg ensliges boforhold og refererer til enkelte undersøkelser som har registrert kommuners og boligbyggelags tildelingspraksis for å finne evt. diskriminering av enslige, spesielt i forhold til ektepar uten barn.

Undersøkelser har vist at nest etter familier med mange barn, er det de enslige som oftest bor trangt.

Det blir vist til en undersøkelse som Ole Gulbrandsen har foretatt i 52 kommuner. Han undersøkte om kommunene behandlet enslige og ektepar uten barn forskjellig ved tildeling av kommunal bolig. I 31% av kommunene ble det svart at ektepar uten barn gikk foran enslige ved tildeling av bolig.

Stø, Eivind
1983

"Forbrukermisnøye og klageatferd blant norske forbrukere." Forskningsrapport nr. 41, Fondet for Markeds- og Distribusjonsforskning.

Rapporten kartlegger hele klageprosessen i den utstrekning data strekker til. Den kartlegger misnøye (definert ved konkrete mangler ved varen), hvem som klager, hvem det klages til og forbrukerens vurdering av utfallet.

Data er hentet fra Forbrukerrådets årsmeldinger og fra en utvalgsundersøkelse gjennomført av NOI.

Blant konklusjonene kan nevnes at forbrukermisnøye øker med husholdningens økonomiske ressurser. Klagefrekvensen blant de misfornøyde er uavhengig av økonomiske ressurser. Av de 829 klagesakene som ble registrert i utvalget ble 7 brakt inn for forbrukerorganene. Høyinntektsgrupper klager oftest på kapitalvarer. Blant sakene som ble behandlet av forbrukerorganene var kapitalvarer overrepresentert. Nesten alle klager ble i første omgang rettet til butikken. 99% av sakene ble avgjort mellom forbruker, selger og produsent. 1% av sakene ble brakt videre.

Gulbrandsen, Lars

1982

"Devaluering i OBOS." INAS-notat 82:14.

Notatet tar for seg konsekvensene av en del boligpolitiske vedtak i 1982. Vedtakene som behandles er endringer i husleiereguleringsloven (juni 82) og borettsloven (høsten 82). Husleiereguleringene for frittstående borettslag og aksjeleiligheter ble opphevet. Takstene for andre leiligheter i borettslag ble justert opp til et nivå nær den uregulerte del av markedet. Dessuten ble det vedtatt oppløsningsrett for frittstående borettslag.

Vedtakene førte til en omfordeling av boligkapitalen mellom grupper av befolkningen. De som tapte mest var trolig de som hadde lang ansiennitet, men ikke bolig i boligbyggerlag. Ansiennitet ble lite eller ingenting verdt. Det er denne "devaluering" notatets tittel henspeiler på. Men også andre deler av boligkapitalen ble omfordelt. De som allerede satt med borettsleiligheter økte sin formue. Videre falt trolig etterspørselen etter boliger i enkelte deler av det uregulerte markedet og de som hadde planlagt å selge i dette markedet tapte dermed penger.

Tøssebro, Jan

1981

Offentlig forvaltning: Ulikbehandler og mektig byråkrati?" Institutt for sosiologi og samfunns-kunnskap (Tromsø: UiT).

Rapporten tar for seg hva som er bestemmende for folks oppfatninger om forvaltningen.

Data er hentet fra en intervjuundersøkelse foretatt av SSB. Disse er brukt i en regresjonsanalyse som har oppfatninger om forvaltningen som avhengig variabel og erfaringer med forvaltningen og politiske sympatier som uavhengige variable.

Hovedkonklusjonen er at det ikke er erfaringene med forvaltningen som er det avgjørende for folks holdninger. Viktigere er de generelle politiske sympatier. Dvs. at de som mener at det er store ulikheter mellom folks levestandard i Norge også mener at forvaltningen behandler folk forskjellig.

Gulbrandsen, Lars og Ulf Torgersen

1975

Unge familier og boligproblemer i Oslo. Institutt for statsvitenskap (Oslo: UiO).

Rapporten presenterer en undersøkelse av unge familiers boligsituasjon. Det er lagt spesiell vekt på å undersøke virkninger av offentlige prisreguleringer.

Data er hentet fra en intervjuundersøkelse foretatt i Oslo i 1972. Den omfattet 1 000 unge ektepar, 500 av dem giftet seg i 1967 og like mange i 1972. Frafallet var på ca. 10%. Dessuten ble det samtidig gjennomført tilsvarende undersøkelser i Ålesund og Kristiansand, men disse data er ikke analysert like nøye i denne rapporten. Undersøkelsen la vekt på å registrere sosial bakgrunn og forventninger og kunnskaper om boligmarkedet.

Konklusjonen angående virkninger av prisreguleringer er at disse trolig vanskeliggjør situasjonen for dem med lav inntekt og utdanning. Grunnen til dette er at disse gruppene hadde dårlige kunnskaper om markedet og dermed også om hva som skulle til for å skaffe seg en bolig på den regulerte del av markedet.

Gulbrandsen, Lars og Ulf Torgersen

1982

"Forskning om boligpolitikk: En kort presentasjon av et langvarig forskningsprosjekt." INAS-notat 82-10.

Notatet gir en oversikt over en rekke forskningsprosjekter som de to, delvis sammen med andre, er eller har vært involvert i. Generelt kan det sies om prosjektene omhandler forskjellige sosio-økonomiske gruppers evne og mulighet til å oppnå en gunstig tilpasning på boligmarkedet. Blant de offentlige tiltak som blir berørt, kan nevnes boligkooperasjonens regler, prisreguleringer, boligbeskatning og husbankens virksomhet.

1983

Årsstatistikk 1982. Den Norske Stats Husbank.

Husbanken begynte i 1982 å registrere lånesaker på EDB. Årsstatistikken 1982 inneholder ikke analyser, bare oversikter. Statistikken gir ikke tall for avslåtte søknader. De innvilgede søknadene er registrert med en rekke kjennetegn: lånets størrelse, låntakerens alder, bostedskom-

mune, hustype, antall beboere, byggherre, finansieringsplan etc. Tallene presenteres ved gjennomsnittstall og hyppighetstabeller.

1979

"Struktur- og styringsproblemer på kredittmarkedet." Norges Banks Skriftserie nr. 7.

Utredningen handler i liten grad om fordelingsvirkninger. Et unntak er beregningen av subsidieelementet i statsbankenes utlån. Med utgangspunkt i beregningen av statens renteutgifter på nye innlån og statsbankenes rente- og nedbetalingsbetingelser, blir subsidiesatsen beregnet til 40% av lånebeløpet. Det er ikke tatt hensyn til skattereglene.

1980

Rentepolitikk. NOU 1980:4.

Utredningen gir en oversikt over rentepolitikken i Norge etter krigen og foreslår retningslinjer for framtiden.

Fordelingsvirkningen av rentepolitikken behandles hovedsaklig i kap. IV.2 og i vedlegg 4.

Kap IV.2: "Rentens betydning for inntekts- og formuesfordelingen" tar opp både fordelingen mellom husholdninger og mellom den offentlige og private sektor. Utredningen konkluderer med at en renteøkning hovedsaklig vil bety en omfordeling av inntekt mellom aldersgrupper. Aldersgruppen 30-50 år vil tape mest, mens aldersgruppen over 65 år vil tjene på økningen. Utslagene blir, absolutt sett, større jo høyere husholdningens inntekt er. Videre vil en renteøkning føre til økte inntekter for det offentlige på bekostning av privat sektor. Analysen munner ut i en anbe-

faling om ikke å bruke renten som fordelingspolitisk virkemiddel bortsett fra i særtilfeller.

Vedlegg 4: "Betydningen av rentenivået for den personlige inntekts- og formuesfordelingen" tar opp en del av de samme problemstillinger som kap. IV.2. I tillegg behandles boligmarkedet mer detaljert.

Solvang, Bernt Krohn

1981

"Boligpolitikk. Økonomi, boligsosiologi og fordelingsproblemer." Skrifter 1981:2, Seksjon for offentlig administrasjon, Agder Distriktshøyskole.

Publikasjonen tar for seg en rekke forskjellige emner innen for boligpolitikk. Bl.a. vises det hvordan utviklingen i bruken av diverse virkemidler i boligpolitikken har vært de siste år.

De to første kapitlene tar for seg hvordan folk skaffer seg bolig, boligkøer og utviklingen i bygge- og tomtekostnader for ulike områder og boligtyper.

Det neste kapitlet tar for seg en rekke boligpolitiske virkemidler. Bl.a. behandles prisregulering, rentefradrag, husbanken, arealtilskott, og bostøtteordningen. Det presenteres en del tall som viser hvilket omfang de ulike virkemidlene har og hvilke ringvirkninger til andre boligmarkeder man får ved enkelte av virkemidlene.

Publikasjonen presenterer ikke data innsamlet spesielt for denne publikasjonen, men bruker tidligere undersøkelser og offentlige publikasjoner.

Vaagbø, Olav

1977

Kredittbruk og kredittkostnader i norske hus-
holdninger. Institutt for samfunnsforskning.

Rapporten gir en oversikt over en del av fordelingsvirkningene av vårt kredittsystem. Det gis en kort framstilling av synet på rente. Videre beskrives tilbudet og etterspørselen i det norske kredittmarkedet.

Notatet gir også en presentasjon av to utvalgsundersøkelser om folks kredittbruk. De to undersøkelsene er foretatt av hhv. SSB og Norges Markedsdata. Blant konklusjonene i disse undersøkelsene kan nevnes at kjøp på avbetaling er en svært dyr kredittform. Videre vises det at det er lavinntektsgruppene som bruker denne kredittformen oftest.

Et avsnitt handler om inflasjonens fordelingsvirkninger i forbindelse med kredittmarkedet. Deretter gis en analyse av forbrukersvakhet og rasjonalitet ved kredittbeslutninger.

Forfatteren mener at vårt nåværende kredittsystem har uheldige fordelingsvirkninger og gir til slutt en skisse av et system som gir egalitær fordeling av kredittkostnader.

Christiansen, Vidar

1976

"Miljøpolitikken i velferdsmessig og fordelingspolitisk perspektiv." I Hermansen, Tormod og Ingjald Ørbeck Sørheim: Velferdsstatens framtid og den demokratiske sosialisme (Oslo)

Forfatteren drøfter hvilke fordelingsvirkninger bedringer i miljøet vil medføre. Det gis også generell argumentasjon for miljøpolitikken og viser hvilke ofre man må godta for å gjennomføre en slik politikk.

Store deler av artikkelen tar for seg spørsmålet om miljøpolitikken er velegnet som et fordelingspolitisk virkemiddel. Han nevner at det er høyinntektsgrupper som idag utnytter miljøgoder i størst grad. Det er fordi de kan bevilge seg reiser, boliger i stille strøk, fiskerettigheter, hytter osv. Forfatteren drøfter så om bedringer i f.eks. byenes miljø ved anleggelse av parker, rensing av badevann osv. vil innebære en bedre fordelingspolitikk enn en økning av lavinntektsgruppens privatforbruk.

Hansgaard, Odd Erik og Dag Tresselt.

1983

Sosiale og geografiske fordelingsvirkninger av kommunal barnehagevirksomhet i Stavanger. Publiseres som rapport fra Rogalandforskning.

Publikasjonen var ennå ikke ferdig da dette ble skrevet og framstillingen bygger derfor på telefonsamtaler med forfatterne.

Formålet er å undersøke de økonomiske virkningene for brukerne og for kommunen. Dessuten kartlegges hvem brukerne er.

Data er samlet inn i de enkelte barnehagene. I tillegg er det brukt skattedata for vedkommende husholdninger.

I analysen av den økonomiske betydningen av barnehageplass er det forutsatt at plassen muliggjør den laveste inntekten i husholdningen. I undersøkelsen er den laveste inntekten i gjennomsnitt kun en tredjedel av den høyeste inntekten i husholdningen.

Den samfunnsøkonomiske betydningen er beregnet bl.a. under den forutsetning at den laveste inntekten gir uttrykk for hvor store produksjonsressurser som blir frigitt ved en barnehageplass. Under denne forutsetningen finner forfatterne at det ikke er samfunnsøkonomisk lønnsomt å bygge barnehager såfremt man ikke trekker inn trivselsfaktorer i analysen.

Hansgaard, Odd Erik

1977

Fordelingsvirkninger av kommunale utgifter. En teoretisk studie. Hovedoppgave i sosialøkonomi (Bergen: Universitetet i Bergen).

Første del er en oversikt over teorien på området. Andre del er en empirisk studie av fordelingsvirkninger av driftsbudsjettet i Stavanger kommune for 1973. Den empiriske delen svekkes av mangel på data. Bl.a. fant forfatteren det ikke mulig å ta stilling til fordelingsvirkningene av mer enn halvparten av budsjettet, Den offentlige statistikken som forfatteren har brukt, dekker ikke den andre halvparten.

Metoden går ut på å finne hvem som bruker kommunale og kommunalt subsidierte tjenester. Under antagelse om at nyttevirkingen er like stor som utgiften kommunen har på tjenesten, kan nyttevirkningene fordeles. Forfatteren har delt befolkningen inn i tre familietyper og fem inntektsgrupper.

Konklusjonen er bl.a. at "sosialhjelp" og "religion og kirke" virker utjevnende, mens "kultur" og "veger" er til størst fordel for høyinntektsgrupper. Nettovirkningen (bruttofordel minus skatt) av hele budsjettet er trolig utjevnende.

Hernes, Gudmund og Knudsen, Knut

1976

Utdanning og ulikhet. (NOU:46)

Denne rapporten fra Levekårsundersøkelsen tar utgangspunkt i at Norge det siste hundreåret har endret seg fra et utdanningsfattig til et utdanningsrikt samfunn. Gjennomsnittlig omfatter skolen barnas liv en større del av dagen, flere dager av året og flere år av livet.

Rapporten viser at den utdanning man får har klare fordelingsvirkninger når det gjelder det en får av andre goder i livet. Utdanningen betinger den inntekt man mottar, de forhold en arbeider under og den yrkesstatus man oppnår. Og utdanning spiller ikke bare en stor rolle når det gjelder fordelingen av ulike goder, men også jevnt over større rolle med økende alder og har heller tiltatt enn avtatt i betydning. Utdanning påvirker ikke bare ens evne til å tilpasse seg under de rådende forhold - den påvirker også ens evne til å endre de rådende forhold, og dermed virkningen av andre ressurser som en måtte ha. Både motivasjonen til å delta, tro på at ens innsats vil ha politisk virkning, og kunnskap om politiske forhold og rutiner øker med økende utdanning. Det samme gjør organisasjonsgraden og innehavelsen av sosiale posisjoner som gir politisk styrke.

Private ressurser tenderer til å hope seg opp på de samme elever, og både fra familie og lærere ble det rettet klarere forventninger om prestasjoner i ungdomsskolen til gutter enn til jenter. Private ressurser knyttet til familien forsterkes av de kollektive ressurser knyttet til naboskap og vennekrets.

Til tross for en stadig større innsats av of-

fentlige ressurser i skolesektoren, har en ikke klart å oppveie disse ulikhetene i elevens startgrunnlag og den skjeve ressursfordeling mellom miljøene. En kan spørre om den offentlige innsatsen ikke kommer for sent. Rekrutteringen til videregående utdanning ville hatt en jevnere sosial fordeling om den bare skjedde på grunnlag av intelligens eller evnenivå.

Voksenopplæring tenderer til å forsterke de forskjeller som eksisterer, med unntak av mengde for kjønn.

Hernes, Gudmund

1974

Om ulikhetens reproduksjon. I M.S. Mortensen (red): "I forskningens lys". NAVF

Artikkelen tar for seg de fordelinger av goder som skolesystemet genererer. De forskjellige skolesystemer beskrives ved fire likhetsprinsipper: formallikhet, ressurslikhet, kompetanselikhet og resultatlikhet.

Innføringen av folkeskolen betød at formallikhet ble innført. Alle hadde samme formelle rett til utdanning, men bl.a. ulikhet i inntekt førte til opprettholdelse av forskjeller.

Etter krigen ble skolesystemet bygget på prinsipper om ressurslikhet og kompetanselikhet. Ressurslikhet betød at man forsøkte å gi alle like økonomiske muligheter til utdanning. Kompetanselikhet kan beskrives ved at ressursene settes inn proposjonalt med den enkelte elevs kompetanse eller ferdighet. Men også dette systemet genererer ulikhet først og fremst fordi systemet ikke kompenserer for forskjeller i elevenes ressurser i form av intellektuelle evner, miljø osv.

Resultatlikhet har aldri vært noe bærende prinsipp i vårt skolesystem. Dette ville kreve at ressursinnsatsen måtte settes inn omvendt proporsjonalt med elevenes sosialt bestemte evner. Et eksempel på dette prinsippet anvendt i praksis er i helsevesenet.

Artikkelen inneholder også tanker om legitimeringsprosesser under de forskjellige systemer.

Hetland, Bjørn T

1981

"Virkninger av arbeidsmarkedstiltakene i Nordland." Arbeidsnotat NF-nr. 3-1/81, Nordlandsforskning.

Notatet er en forstudie til et prosjekt som er igangsatt ved Nordlandsforskning. Forstudien tar for seg de mulige presiseringer prosjektets tittel kan gis. Blant de spørsmål som kan tas opp er:

- hvem benytter seg av de ulike tiltakene?
- øker disses sjanser på arbeidsmarkedet etterpå?
- fører opprettelsen av særskilte stillinger til at det blir en tilsvarende reduksjon i etterspørselen i det ordinære arbeidsmarkedet?

Videre tas teoretiske og metodiske problemer opp til drøfting. Det gis også en oversikt over det tilgjengelige datamaterialet.

Høgsnes, Geir

1981

"Lønns- og inntektsutviklingen for utvalgte grupper arbeidstakere 1969-1979. Arbeidsrapport fra Institutt for samfunnsforskning.

Rapporten bygger på NOS Lønnsstatistikk for forskjellige grupper. Spesielt tar rapporten for seg lønnsutviklingen for sektorene privat og offentlig og gruppene akademikere og andre. Det konkluderes med at den offentlige sektor er blitt hengende etter i lønnsutviklingen. Dessuten har akademikere hatt en klart lavere (prosentvis) lønnsøkning enn andre grupper.

. Isaksen, Jan

1969

Inntekt og utdanning. Inntektsvirkninger av utdanning for hovedpersoner i norske husholdninger. Spesialoppgave, sosialøkonomisk institutt (Oslo: UiO).

Oppgaven er analyse av hvilke faktorer som er bestemmende for en persons inntekt, målt ved skattbar inntekt.

Data er hentet fra Boligundersøkelsen 1967, gjennomført av SSB. I undersøkelsen ble det registrert inntekt, kjønn, alder, utdanning osv. Forfatteren har analysert disse data ved lineær regresjon og gjennomført hypoteseprøving av koeffisientene.

Blant konklusjonene kan nevnes at i forhold til dem med bare folkeskole, ligger de med real/middelskole 36% høyere i inntekt, artium 37% og universitet/høyskole 84%. Dessuten tyder materialet på at de forskjellige utdannelsene fører til at

man når sin maksimumsinntekt på svært forskjellig alderstrinn. Ekstremverdiene er en med folkeskole som arbeider i service/transport med maksimum ved 35,3 år og en universitetsutdanning i administrasjon/vitenskap med 73,4 år.

Knudsen, Knud

1982

Utdanning og skolepolitikk. FAFO-rapport.

Notatet tar opp fordelingsvirkninger av vårt utdanningssystem. Spesielt er oppmerksomheten rettet mot etterutdanning og voksenopplæring.

Forfatteren peker på at utdanningssystemet ikke gir utjevning mellom sosiale grupper. De ressurssterke blir ytterligere styrket via utdanning. Spesielt voksenopplæring på fritiden er skjevt fordelt. De som har mye utdanning tar mer. Det samme er tilfelle for opplæring i arbeidslivet.

Forfatteren tar til orde for at det offentlige må engasjere seg mer innen etterutdanning og utdanning i arbeidslivet. Trolig utgjør utgiftene til etterutdanning like store beløp som utgiftene til annen utdanning. For at lavere sosiale lag i større grad skal få ta del i dette tilbudet bør myndighetene gi støtte til slik opplæring ut fra en målsetting om utjevning.

Michelsen, Arnold Michal

1974

"Fordelingsvirkninger av offentlige goder i Bergen kommune." Levekårsundersøkelsen, Arbeidsnotat nr. 55 (Bergen).

Notatet tar for seg den geografiske fordeling av en del offentlige goder. Dataene som er samlet inn vil senere bli bearbeidet og analysert slik at fordelingsvirkninger på sosio-økonomiske grupper kan studeres.

Dette notatet tar for seg institusjoner for barn og for eldre, friarealer, lekeplasser, idrettsanlegg, skoler og enkelte andre tilbud. Disse tilbudenes geografiske fordeling blir beskrevet og sammenliknet med det antatte behov innen samme bydel.

Mork, Knut Anton

1974

"Education and the distribution of lifetime income: Theory and some empirical results." Levekårsundersøkelsen, Arbeidsnotat nr. 46 (Bergen)

Notatet bygger delvis på to andre notater i samme serie: nr. 16 og nr. 19 av samme forfatter.

Problemstillingen går ut på å finne forklaringsfaktorer for en persons utdanningslengde og livsinntekt.

Det gis først en framstilling av en økonomisk teori for utdanningsvalg. Deretter formuleres det hypoteser på grunnlag av teorien. Disse hypotesene testes ved hjelp av data fra Yrkeshistorieundersøkelsen.

Testingen foretas ved å teste koeffisientene i

to regresjonslikninger som har hhv. utdanningslengde og livsinntekt som uavhengige variable. Som forklaringsfaktorer blir det brukt mål for sosial bakgrunn, bosted og antall år vedkommende har mottatt utdanningsstøtte fra myndighetene. Dessuten blir utdanningslengde brukt som forklaringsfaktor for livsinntekt.

Bortsett fra hypotesene om virkningen av offentlig støtte, slår testingen ut slik som forventet.

I et vedlegg blir det vist hvilken utvikling de forskjellige utdanningsgruppene har i sin livsinntekt

Mork, Knut Anton

1973

"Det sivile rettsapparatet sett fra et økonomisk fordelingssynspunkt." Levekårsundersøkel-
elsen, Arbeidsnotat nr. 20 (Bergen).

Notatet ser på hvilke fordelingsvirkninger det har at gebyrer i det sivile rettsapparatet ikke er lik grensekostnaden ved å produsere disse tjenestene.

Pga. mangel på data om hvem som bruker det sivile rettsapparatet, må forfatteren ty til rimelighetsbetraktninger basert på hvilke typer saker som behandles av de ulike instanser. Apparatet som helhet er nærmest selvfinansierende, men det er store forskjeller i kostnadsdekning mellom de ulike instanser.

Forfatteren kommer til at det sivile rettsapparatet har en viss utjevningseffekt, først og fremst fordi saker som ikke gjelder formuesspørsmål er tilnærmet gebyrfrie. Analysen tar ikke hensyn til at de ulike grupper har ulik evne til å påvirke reglene eller å vinne tvister i rettsapparatet.

Mork, Knut Anton

1974

"Fordelingsmessige aspekter ved tilbudet av kollektive goder - en generell modell og en empirisk anvendelse på veibudsjettet i Norge." Levekårsundersøkelsen, Arbeidsnotat nr. 47 (Bergen).

Notatet presenterer en modell til analyse av enkeltindividers nytte av en økning i et kollektivt gode. Videre diskuteres forskjellige forklaringer som oftest er nødvendig for å estimere virkningene.

Forfatteren presenterer også en empirisk analyse av veibudsjettet i Norge. Blant de forutsetningene som gjøres er at et individs nytte av veibudsjettet er proposjonalt med utgiftene til bilhold. Utifra forbruksundersøkelsens data kan dermed fordelingsvirkningene estimeres.

Videre presenteres enkelte eksempler på beregninger av netto nytte ved alternative finansieringsordninger for veibudsjettet.

Nordhaug, Odd

1981

Statens finansiering av voksenopplæring: Fordelingspolitiske virkninger. (Trondheim: Norsk voksenpedagogisk institutt).

Boken er en undersøkelse av om de fordelingspolitiske intensjoner i "Lov om voksenopplæring" blir oppfylt av de nåværende tilskudsordninger. Loven angir likestilling på individnivå som målsetting. I boken analyseres også fordelingen på de ulike utdanningsorganisasjonene og på regioner.

Data er hentet fra voksenopplæringsstatistikk

fra SSB, statistikk fra Samnemnda for studiearbeid, og fra Norsk voksenpedagogisk institutts prosjekt "Virkn timer av lov om voksenopplæring".

Blant konklusjonene kan nevnes at tilskuddsordningen ikke ser ut til å diskriminere organisasjoner av spesielle størrelseskategorier. Loven ser ikke ut til å ha ført til utjevning mellom regionene og forfatteren mener at det ikke er gjort spesielle forsøk på å oppfylle denne målsettingen. Den sosiale fordelingen av voksenopplæring er fremdeles svært skjev. Bortsett fra særordningen for svaktstilte grupper, er det ikke gjort systematiske forsøk på å rette opp skjevheten.

Forfatteren tar til orde for at nye tiltak utformes slik at den skjeve fordelingen på regioner og sosioøkonomiske grupper kan rettes opp.

1979

Utdanningsfinansiering. NOU 1979:34.

Utvalget vurderte den daværende studiefinansieringsordningen, dvs. lån og stipendier gitt av Statens lånekasse for utdanning.

Utvalget foreslår at målet for stønadsordningen skal være at stønaden skal

- a) bidra til å fjerne utdanningsmuligheter som skyldes geografiske forhold, alder, kjønn eller økonomisk og sosial status.
- b) bidra til at utdanningen kan skje under tilfredsstillende arbeidsforhold.
- c) bidra til å fjerne økonomiske hindringer for deltakelse i etterutdanning, videreutdanning og yrkesrettet voksenopplæring.

Utvalget mener at den daværende stønadsordningen vanskeliggjorde utdanningen for enkelte

grupper, bl.a. studenter med forsørgelsesbyrde, de over 30 år og utenlandske studenter. Det foreslås at disse gruppers situasjon bedres, men at dette skal skje innenfor de tidligere budsjett-rammer.

Utredningen inneholder historisk oversikt over utviklingen i stønadsordningen, hvem som mottar støtte, fordelingen på kjønn, foreldres yrkesstatus, hjemmekommune osv.

1981

Inntektsforhold for kunstnere. NOU 1981:28.

Utredningens viktigste datakilde er en utvalgsundersøkelse blant kunstnere. Denne ble foretatt etter anmodning fra utvalget og omfatter medlemmer av kunstnerorganisasjonene. Resultatene viser at inntektsfordelingen blant kunstnere er svært skjev både mellom faggruppene og innenfor disse gruppene.

Blant de opplysninger som ble registrert i utvalgsundersøkelsen var om vedkommende kunstner var søker eller mottaker av statlige stipender, men i utredningen er ikke fordelingsvirkningene av disse stipendene analysert.

Ringen, Stein

1982

"Inntekt og forbruk i Norge 1950-1980." Forbruker- og administrasjonsdepartementet, Inntektsavdelingen.

Notatet gir en beskrivelse av utviklingen i sysselsetting, økonomisk vekst, offentlig og privat forbruk og inntekt for perioden 1950-1980.

Videre analyseres inntektsfordelingen før og etter skatter, avgifter, subsidier og overføringer.

Det er tidligere undersøkelser som ligger til grunn for analysen. Dessuten inneholder notatet et regneeksempel som trekker inn fordelingsvirkningene av "indirekte overføringer" (forbruk av offentlige goder). I regneeksemplet er det antatt at en høy og en lavinntektsfamilie mottar like mye i indirekte overføringer. Konklusjonen er at fordelingsvirkningene av de nevnte tiltakene er en utjevningseffekt.

Aamodt, Per O.

1982

"Utdanning og sosial bakgrunn", Samfunnsøkonomiske studier nr. 51, SSB.

Publikasjonen gir en oversikt over sammenhengen mellom sosial bakgrunn og tilbøyeligheten til å ta høyere utdanning.

Analysen er basert på Folke- og boligtellinger i 1970, skattedata for 1970 og utdanningsstatistikk for perioden 1974-79.

Blant resultatene kan nevnes at forskjeller i farens utdanning reproduseres til barna både ved at

- a) høy sosial status gir bedre skoleprestasjoner hos barna
- b) høy sosial status øker tilbøyeligheten til å ta høyere utdanning selv om man justerer for forskjeller i skoleprestasjoner.

En annen tendens er at gutter i større grad enn piker velger høyere utdanning når skoleprestasjonene er gitt.

Asheim, Bjørn Terje

1978

"Regionale ulikheter i levekår." Levekårsundersøkelsen, NOU 1978:2.

Utredningen er først og fremst et teoretisk bidrag til forståelsen av emnet. Forfatteren tar sikte på å identifisere problemene, ikke å kvantifisere.

Hovedsaklig trekkes det veksler på fagene sosiologi og geografi. Blant de offentlige tiltak som berøres er distriktspolitikken og lokalisering av offentlig servicetilbud. Det vises at enkelte av de vanlige kriteriene for regional likhet kan tilsløre ulikheter. Dessuten kan effektivitetskriterier som ikke tar utgangspunkt i endring i levekår, føre til en feilaktig politikk. Forfatteren hevder at manglende forståelse av de strukturelle forhold som skaper og opprettholder ulikheter har ført til en regionalpolitikk som i liten grad har utjevnet ulikhetene.

1972

Statens innkjøp. NOU 1972:19.

Utredningen gir en vurdering av om statens innkjøpsordninger burde omlegges. Det blir gitt anbefalinger om en sentralisering av innkjøpspolitikken.

Blant de spørsmål som blir tatt opp, er muligheten for å bruke innkjøpene som et virkemiddel i distrikts- og næringspolitikken. Dette svarer utvalget et betinget ja til. Visse distrikts- og næringspolitiske hensyn må kunne trekkes inn i beslutningene om innkjøp, men det uttrykkes sterke motforestillinger bl.a. ved at dette virkemiddelet er vanskelig å dosere bruken

av og at det vil være en fare for at statens innkjøp kan bli brukt til å holde liv i bedrifter som ikke er liv laga.

Teigen, Håvard

1982

"Dei ustyrbare overflyttingsstraumane: Behovet for nye administrative ordninger." Bygdeprosjektet, delrapport nr. 1, Oppland Distrikthøgskole.

Rapporten har form av et problemnotat som behandler overføringsordningene mellom forskjellige sektorer.

Forfatterens hovedpoeng er at:

- overføringene er uoversiktelige (lappverk-system)
- de hemmer en effektiv utnyttelse av samfunnets ressurser.

Det at regelverket er svært komplisert favoriserer som regel ressurssterke grupper fordi disse er flinkest til å utnytte ordningene. Fordelingsvirkningene blir svært kompliserte å holde orden på.

Forfatteren tar til orde for en mer sentralisert styring av overføringene og gjennomføring av det finansielle ansvarsprinsipp.

Teigen, Håvard

1982

"Fordelingskonsekvenser av økonomisk politikk: Bedriftsnedleggingar." Oppland Distriktshøyskole.

Rapporten tar for seg taperne ved nedleggelsen av Røros Kobberverk som ble nedlagt i 1977. Innholdet omfatter også en del teori om samfunnsøkonomisk lønnsomhet, omstillinger og utstøtingsmekanismer.

Data er innhentet ved intervjuing av de 66 arbeiderne som ble oppsagt. Registreringen omfatter opplysninger om nåværende yrkesstatus og inntektsforhold. Data ble innhentet vel ett år etter nedleggelsen.

Resultatene viser at det er de eldre og de ufaglærte arbeiderne som har størst problemer med å finne nytt arbeid. Ca. 30% hadde ikke funnet nytt arbeid. 7 av arbeiderne var blitt trygdet. 37% av dem som hadde fått ny jobb hadde gått ned i lønn, mens 66% hadde gått ned i levestandard (mange hadde fått økte bo- og reiseutgifter).

Teigen, Håvard

1982

"Det norske overføringssystemet. Omfordelingspolitikk eller økonomisk sirkulasjon?" Bygdeprosjektet, Delrapport VII, Oppland Distriktshøyskole.

Rapportens første del tar for seg følgende overføringsordninger: overføringer fra Distriktenes Utbyggingsfond, gradert arbeidsgiveravgift, distriktsskatteloven, regional transportstøtte, tollrefusjon til skipsbyggingsindustrien, TEKOSTØTTE o.l. og støtte til primærnæringene. Fordelingene blir studert innenfor et utvalg på 20

kommuner. Undersøkelsen er for det meste basert på data fra offentlig statistikk.

Kommunene er gruppert etter om arbeidsmarkedet er preget av et lokalt, lokalt/regionalt eller regionalt/nasjonalt sysselsettingssystem. Hensikten er å fordele kommunene etter arbeidskraftens alternativkostnad. Inndelingen faller stort sett sammen med inndeling etter gradert arbeidsgiveravgift.

Konklusjonen er at disse overføringene i liten grad subsidierer typiske distriktskommuner.

I annen del gir rapporten en mer summarisk vurdering av fordelingsvirkningene av overføringene til kommunene og overføringer via statlig sysselsetting. Konklusjonen er at alle de nevnte overføringene i sum kun gir en svak tendens til overføring fra sentrum til periferi.

1976

"Stat og lokalsamfunn." En rapport fra Finansdepartementets seminar på Vangen 2. og 3. oktober 1975. NIBR Arbeidsrapport 1/76.

Rapporten inneholder en rekke korte foredrag og momenter fra påfølgende diskusjoner. Fordelingsvirkninger blir først og fremst behandlet i avsnittet "Statlig sektorpolitikk og lokalsamfunn". Her finnes foredrag om industri- og kraftutbygging, skolesektoren, boligsektoren, rettsvesenet, sosialsektoren og distriktsutbygging.

Andre avsnitt behandler bl.a. en historisk oversikt, sosiale nettverk, forholdet mellom statlige tiltak og lokale avgjørelsesprosesser og samfunnsforskernes plass i bildet.

Haddeland, Øyvind

1974

"En del kommunaløkonomiske virkninger av vannkraftutbygging." Publ. nr. 221-1974, Norske Elektrisitetsverkers forening.

Rapporten analyserer virkningene på de kommunale inntekter, sysselsetting og folketall. Analysen omfatter 7 utbyggingskommuner. Studien er gjennomført ved å sammenlikne utviklingen i utbyggingskommunene med utviklingen i kommuner som har tilnærmet samme størrelse og næringsstruktur.

Data er hentet fra kommuneregnskaper og offentlig statistikk.

I studien av kommunenes inntekter er følgende størrelser analysert: Total kommunal inntekt, skatteutjæmningsmidler, tilskudd til lærerlønninger, fylkesskatt og konsesjonsavgifter. Konklusjonen er at den negative utviklingen i overføringer fra stat og fylke ikke er like stor som økningen i de andre postene, slik at kommunenes inntekter pr. innb. øker som følge av utbyggingen.

Alle kommunene fikk dessuten en økning i sysselsetting og folketall, men styrken i økningen varierte mye mellom kommunene. Forfatteren mener at dette delvis kan forklares ved forskjeller i beliggenhet og ressursgrunnlag som ikke gjør alle kommunene like attraktive for næringslivet.

Hernes, Gudmund

1978

"Per-Capita-ideologi og koplingsgevinster", i Gudmund Hernes (red.) Forhandlingsøkonomi og blandingsadministrasjon (Oslo: Universitetsforlaget), pp. 113-121.

Hovedpoenget i denne artikkelen er å peke på skjulte fellesideologier som gir premisser for offentlige beslutninger om fordelinger. Enkelte av dem blir delt av nesten alle i et samfunn, og er derfor vanskelig å oppdage.

En av disse kan kalles "per-capita-ideologien". Den går i korthet ut på at når det offentlige skal opprette en institusjon eller fordele et fellesgode som ikke kan komme alle til del, så skal det fordeles slik at flest mulig får nytte godt av det. Brøken "antall brukere/investering" skal gjøres så stor som mulig. F.eks. utbygges TV først i Oslo-området. En videre hensikt med dette kan være kostnadsreduksjon. Ved TV-utbygging i Oslo-området først, vil det bli et større antall som raskt kommer med og betaler TV-lisens, og dermed øker det offentliges inntekter. Dette kan derfor også lette finansieringen slik at spredningen av godet skjer raskere. Eller målet kan være å redusere underskudd: Jo færre potensielle brukere, desto større potensielt underskudd.

Denne tendensen forsterkes ytterligere av de koplings-gevinster som kan høstes ved å legge flere innretninger til samme sted. Et Rikshospital bør legges dit man utdanner de fleste leger. Virksomheter som krever høy gjensidig informasjonsformidling, bygging av tillit og derfor hyppig personlig kontakt, må ligge tett ved hverandre. Kort sagt, per-capita-ideologien forsterkes av de koplingsgevinster som konsentra-

sjonen av funksjoner medfører, og det gjør det rasjonelt i neste runde å legge flere institusjoner der det finnes andre fra før.

Dette fører også til at private institusjoner og organisasjoner legger sine hovedkvarter til de sentrale steder. Dermed får vi en spiralvirkning over tid.

Johansen, Terje

1982

"Sosioøkonomiske konsekvenser av Kårstadutbyggingen." Arbeidsnotat nr. 1, Rogalandsforskning.

Notatet er et prosjektopplegg til en undersøkelse som Rogalandsforskning, Norsk Institutt for By og Regionsforskning og Industriøkonomisk Institutt sammen skal utføre. Prosjektet vil muligens pågå utover den tid da gassterminalen er planlagt å være ferdig (1986).

Hovedemner og arbeidsfordeling:

- arbeidsmarked og næringsliv ved IØI og RF
- sosiale forhold ved RF og NIBR
- kommunaløkonomiske forhold ved RF og Asplan.

Foreløpig er det ikke publisert noen resultater fra prosjektet.

Kanstad, Torbjørn og Ola Kindseth

1983

"Senterstruktur og bosettingsmønster." Rapport nr. 3, Nordlandsforskning.

Rapporten er sluttrapport fra en undersøkelse som bl.a. har kartlagt tilgjengeligheten til servicetilbud i Nordland. Det er utgitt en rapport for hvert handelsfelt i fylket.

Rapporten inneholder også en gjennomgang av utviklingen av de demografiske forhold. Dessuten beskrives utviklingen i kommunikasjonsforholdene. Det presenteres også prognoser om utviklingen i disse forholdene.

Rapporten konkluderer med at kommunikasjonene i fylket er blitt vesentlig bedret de siste ti år. Dette har også bedret tilgjengeligheten til servicetilbudene. Tilgjengeligheten er blitt kartlagt på en ganske detaljert måte. Det vises bl.a. at innbyggerne har best tilbud av alle servicefunksjoner.

Data er hentet fra SSB og ved egen kartlegging av servicetilbudenes plassering. Som mål på tilgjengelighet er brukt at reiseavstanden ikke skal overstige 90 minutter.

Kanstad, Torbjørn og Ola Kindseth

1982

"Tettstedsanalyse i Nordland, Metode og prinsipper." Arbeidsnotat nr. 01-1/82, Nordlandsforskning.

Prosjektet skal være en analyse av tilbudet av konsumentservice og tilgjengelighet (kommunikasjonsforhold) til service. Undersøkelsen skal være en totaltelling. dvs. alle personer og alle de viktigste private og offentlige ser-

vicetilbud i Nordland skal registreres.

Persondata hentes fra folketellingene i 1970 og 1980. Data om servicetilbudene finnes i Norges Handelskalender og lister fra offentlig administrasjon. Dessuten skal Rutebok for Norge brukes til å beregne reiselengder.

1980

Muligheter og konsekvenser ved petroleumsfunn nord for 62. breddegrad. NOU 1980:25.

Utvalget har sett på de samlede virkninger for Nord-Norge om det blir startet utvinning av olje eller gass i landsdelen. Spesiell vekt har utvalget lagt på mulighetene som åpner seg for forskjellige typer produksjon basert på petroleum. Dessuten gis det en nøye drøfting av virkninger for arbeidsmarkedet og annen økonomisk utvikling i landsdelen. Utvalget understreker usikkerheten i resonnementene pga. teknologiske og økonomiske endringer som ikke kan forutses.

Pga. usikkerheten gir utvalget få anbefalinger. Det legges vekt på at det bør tilstrebes en desentralisert industriutbygging med grunnlag i petroleum. Utvalget mener at dette kan vise seg økonomisk umulig, men at teknologiske endringer kan føre til at dette kan la seg gjennomføre. Det pekes på faren for økte sentraliseringstendenser innenfor landsdelen. Etter spørnelsen etter arbeidskraft vil først og fremst øke for utdannet arbeidskraft. Utvalget mener at det er liten fare for at man kan få oljeutslipp som gir skade på livet i havet i et slikt omfang at det vil innebære en fare for fisket på lang sikt.

1981

Nord-Norgebanen. NOU 1981:17.

Utredningen tar for seg spørsmålet om jernbanen bør forlenges fra Fauske til Harstad og Tromsø.

Utredningen vurderer nytten for innbyggerne i området og betydningen for forsvaret og næringslivet. På grunnlag av beregninger fra diverse forskningsinstitutter gis det visse antagelser om hvor stor økning i sysselsettingen en eventuell baneforlengelse kan føre til. Dessuten diskuteres hvilken betydning en økning i oljevirksomheten kan få for vurderingen.

Utvalget er ikke blitt bedt om å gi råd om hvorvidt banen bør forlenges.

Olsen, Torbjørn

1977

Vekstsenter-omland. Konsekvenser av noen distriktpolitiske tiltak i Førde-regionen. Hovedoppgave i sosiologi (Bergen: Universitetet i Bergen).

Undersøkelsen analyserer effektene av DUF's tiltak i Førde-regionen med spesiell vekt på effekter for nabokommunene Gaular, Naustdal og Jølster.

Metoden går ut på å sammenlikne situasjonen i regionen før og etter at Førde ble gjort til vekstsenter. Hovedvekten er lagt på bosetting, sysselsetting, flytting og pendling. Data er hentet fra SSB og DUF.

Hovedkonklusjonen er at Førde har hatt en betydelig vekst i sysselsetting i perioden (1966-1975). Innflytningen har vært sterk, særlig fra

nabokommunene. Pendlingen inn til Førde har økt kraftig. DUF's tiltak kan sies å ha gitt utjevning på regionsnivå, men økte forskjeller på kommunenivå.

Refsdal, Olav

1983

"Sosiale verknader av kraftutbygging." Skrifter 1983:1, Sogn og Fjordane Distriktshøyskole.

Rapporten er en sammenliknende studie av 30 kommuner med kraftutbygging i perioden 1950-1970 og 30 kommuner uten kraftutbygging. Forfatteren har gjennomført en statistisk analyse som bygger på en forutsetning om at de forskjeller i utvikling i de to gruppene av kommuner som kan påvises i perioden, skyldes kraftutbyggingen. Referansekommunene er valgt ut slik at de har sterke likheter i struktur med de kommunene som har hatt utbygging i perioden.

Data er hentet fra NSD. Forfatteren har undersøkt utviklingen i en rekke sosioøkonomiske variable.

Generelt har utviklingen i utbyggingskommunene vært mer positiv enn i referansegruppen. De har hatt svakere nedgang i folketall, bedre kommunal og privat økonomisk situasjon og bedre utvikling i arbeidsmarkedet. Dessuten kan det ikke påvises forskjeller av betydning i variable som måler kriminalitet, alkoholpolitikk og organisasjonsaktivitet.

Selvik, Arne og Gudmund Hernes

1977

Dynamikk i borehullene. Om kraftutbygging og lokalsamfunn. (Bergen: Universitetsforlaget).

Boka inneholder bidrag også av Knut Hagan og Terje Lie. Den er en sammenfatning av et forskningsprosjekt om kraftutbygging og lokalsamfunn. Hovedvekten er lagt på å analysere og beskrive utviklingen i Aurland kommune.

Data er hentet fra en rekke forskjellige kilder, bl.a. egne intervjuundersøkelser.

Blant innholdet kan nevnes analyser av utviklingen på arbeidsmarkedet, kommunens økonomi, flytteadferd, holdningsendringer i befolkningen og utviklingen på ekteskapsmarkedet. Dessuten studeres samhandlingen mellom utbygningskommunen, utbyggeren og staten.

Konklusjonene er bl.a. at de varige positive virkningene som kommunalpolitikerne hadde håpet på, bare delvis ble realisert. Dette gjelder utviklingen både på arbeidsmarkedet og i den kommunale økonomi.

Selvik, Arne

1978

"Kraftutbygging og kommunal utvikling." Rapport nr. 2, Industriøkonomisk Institutt.

Rapporten analyserer hvilken innvirkning vannkraftutbyggingen i Indre Sogn og Hallingdal har hatt for utviklingen i kommunene.

Det blir brukt data fra diverse offentlige publikasjoner.

Rapporten konkluderer med at kraftutbyggingen har hatt liten varig virkning på sysselsetting

og næringsstruktur i de berørte kommunene. Utbyggingen har hatt en viss positiv innvirkning på kommunenes inntekter, men virkningene blir redusert ved at overføringene fra Staten minker når andre kommunale inntekter øker. Heller ikke i private inntekter kan det sies å ha oppstått varige positive virkninger.

Skjetne, Kjell-Torgeir

1976

Da veien kom til bygda. Hovedoppgave i sosiologi (Bergen: UiB).

Oppgaven handler om den endringsprosess som startes i og med beslutningen om å knytte et utkantsamfunn til veinettet. Den bygda som analyseres i oppgaven er Snøfjord i Finnmark.

Data er hentet fra offentlige dokumenter og først og fremst forfatterens egne observasjoner og intervjuer av befolkningen.

Blant resultatene av studien kan nevnes at veien var imøtesett med stor forventning hos befolkningen. Disse forventningene ble ikke helt oppfylt. Spesielt var det skuffelse over at bygda ikke hadde fått et mer variert tilbud av arbeidsplasser. Studien ble laget bare ca. 1 år etter at veien var bygget.

Strand, Sverre

1980

"Ringvirkninger av transporttiltak: Kortbanefly." Sluttrapport 2. Prosjektrapport, Transportøkonomisk Institutt.

Rapporten analyserer hvem som bruker kortbanefly. Data er hentet fra to intervjuundersøkelser; en fra flypassasjerer i Nord-Troms (1974)

og en landsomfattende (1976). Undersøkelsene viser at det først og fremst er høyinntektsgrupper som bruker kortbanefly. Videre synker tilbøyeligheten til å bruke flyene når reiseavstanden hjemmefra til flyplassen overstiger en halv time. 85% av all Widerø-trafikk skapes av folk som bor mindre enn én times reiseavstand fra flyplassen.

Strand, Sverre

1980

"Ringvirkninger av transporttiltak: Kortbaneflyplass." Sluttrapport 3. Prosjektrapport, Transportøkonomisk Institutt.

Forfatteren konsentrerer seg om virkningene for hurtigruta, for utbyggingskommunen, for nabokommunene og for enkeltmenneskene i de berørte kommunene.

Forfatteren har basert seg på en rekke forskjellige datakilder. Hovedmaterialet utgjøres av diverse intervjuundersøkelser av innflyttere, flypassasjerer og bedriftsledere. Dessuten har forfatteren selv observert utviklingen på kortbanestedene og brukt offentlig statistikk.

Hurtigruta har mistet opptil 50% av sin tidligere trafikk. Dette kan føre til dårligere tilbud på de aktuelle strekninger.

Lokalsamfunnene har opplevd økt innflytting, ekspansjon i næringslivet og positive virkninger for sosiale og kulturelle aktiviteter. Disse positive virkningene oppveier trolig de årlige driftsunderskudd på ca. 1 mill. kr. pr. flyplass.

Kortbaneflyplasser har trolig stort sett positive virkninger for nabokommunene.

Sundelin, Atle

1971

Et studium av riksvegtilknytningens samfunns-
messige virkninger i lokalsamfunnene Båtsfjord
og Berlevåg i Finnmark. Rapport, Transportøko-
nomisk institutt.

Rapporten tar for seg virkningene av at de to tettstedene ble tilknyttet riksvegnettet rundt 1960. Datakilder for rapporten er: NOS, fylkeskommunale og kommunale organer, bedriftsregnskaper, personintervjuer og bedriftsintervjuer.

I rapporten formuleres først en rekke hypoteser som deretter sammenliknes med tendenser i datamaterialet. Blant virkningene som belyses i rapporten, kan nevnes: Virkninger på sjøgående transport, bilhold, næringsaktivitet, sysselsetting, inntektsutvikling, flyttestrømmer, befolkningstall og reiseaktivitet.

Det viste seg vanskelig å trekke sikre konklusjoner fra datamaterialet. Dette gjelder bl.a. virkningene på sysselsetting, flyttestrømmer og inntektsutvikling.

Teigen, Håvard

1983

"Styringssystem og regional fordeling av offentlig sysselsetting." Oppland Distriktshøyskole.

Dette referatet er skrevet på grunnlag av et foreløpig utkast.

Rapporten tar opp spørsmålet om offentlig sysselsetting kan forklare regionale balanseproblemer. Dessuten gis det en drøfting av hvilke egenskaper ved styringssystemet som gjør at dis-

se fordelingene oppstår.

Rapporten bygger på data innsamlet i 20 kommuner. Kommunene er gruppert etter klassifiseringen utkant-, mellom- og sentrumskommuner.

Data viser at det er sentrumskommunene som får tildelt flest statlige arbeidsplasser (pr. innb.). Ved å regne overføringsverdien av hver av disse arbeidsplassene til kr. 80.000 vises det at den distriktsvennlige profilen i det øvrige overføringssystemet blir oppveid, slik at det ikke finner sted noen nettooverføringer mellom sentrum og periferi.

Det drøftes også i hvilken grad det tas distriktpolitiske hensyn når statlig virksomhet skal lokaliseres. Forfatteren mener at slike hensyn i liten grad er med i vurderingene og at det f.eks. er økt deprivatisering av omsorgsarbeid som har ført til den sterke veksten i statlig sysselsetting i helsesektoren i utkantkommuner.

Det gis også en skisse til et alternativt styringssystem som bedre kan ivareta distriktenes interesser når statlig virksomhet skal lokaliseres. Dette går bl.a. ut på at flere funksjoner overføres til kommunene og at beslutningsprosessen i statlig fordelingspolitikk sentraliseres.

Wagtskjold, Jon F.

1978

Økonomisk modernisering av kommunal aktivitet. Konsekvenser av beslutning om lokalisering av petroleumsindustri i Vestlandskommuner: Endringer i befolkningsstruktur og kommunal aktivitet. En simuleringsstudie. Hovedoppgave i sosiologi. (Bergen: Universitetet i Bergen).

Oppgaven presenterer en modell som beskriver endringene som skjer i en kommune som følge av en større industri-etablering el.l. Den viktigste eksogene variabel i modellen er det antall sysselsatte som er nødvendig i de forskjellige faser av etableringen. Modellen er dynamisk, slik at man kan studere tidsforskyvningen mellom endringene.

Data er hentet fra NSD.

Hovedkonklusjonen er at store kommuner (bykommuner er ikke med) er bedre i stand til å mestre ringvirkningene av en etablering enn de små og lite økonomisk moderniserte kommuner er.

Aalbu, Hallgeir

1982

"Statlig sysselsetting: Omfang og regional fordeling." NIBR-notat 1982:118.

Notatet inneholder utviklingstall for statlige arbeidsplasser med særlig vekt på å vise den regionale fordeling.

Tallene viser bl.a. at en tredjedel av de statsansatte arbeider i Oslo. Oslo og Akershus har 87% av sysselsettinga i de etater som har hele landet som virkeområde.

Notatet gir også en kort innføring i hva den skjeve fordelingen av statlig sysselsetting kan skyldes. Tilgjengeligheten er her hovedmomentet,

Forfatteren mener også at den videre utvikling i den regionale fordeling er avhengig av hvilke statlige sektorer som ekspanderer.

Herstad, Harry

1977

Tiltak og konsekvens. En analyse av skatteutjamningsordningen 1936-77. Hovedoppgave i offentlig administrasjon og organisasjonskunnskap (Bergen: UiB).

Oppgaven analyserer hvilke virkninger forandringer i reglene for skatteutjamningen har hatt for den faktiske fordelingen av midlene. Forfatteren har delt perioden 1936-77 i avsnitt som karakteriseres ved at reglene for tildeling og administrasjonsmåte har vært tilnærmet uendret.

Data er stort sett hentet fra de årlige stortingsmeldinger om trekk ved kommunenes økonomi. Oppgaven inneholder mye historikk om ordningen. Dessuten gis det en teoretisk drøfting av mulige forklaringsmodeller.

Forfatteren finner bl.a. at ressursvake kommuner tjener på en sentralisering av beslutningsprosessen.

Kyvik, Stein

1978

Utjamning av regional ulikhet. Hovedoppgave i offentlig administrasjon og organisasjonskunnskap (Bergen: UiB).

Oppgaven analyserer fordelingsvirkningene av skatteutjamningen for kommuner for perioden 1970-75. Både fordelingen innen fylkene og mellom fylkene blir analysert. Formålet er å

finne ut om ordningen virker etter intensjonene og hvilke egenskaper ved kommunene som er mest betydningsfulle for tildeling av midler.

Data om skatteutjamningen er hentet fra stortingsmeldinger. Dessuten er det innhentet data fra de enkelte fylkene, fra NSD og fra diverse offentlige publikasjoner. Fordelingsvirkningene er analysert ved hjelp av regresjonsanalyse med tildeling av midler som anhengig variabel og en rekke uavhengige variable som beskriver kommunenes sosioøkonomiske status. Videre er fylkenes fordelingspraksis analysert. I denne analysen er det også trukket inn variable som sier noe om den politiske situasjon i de enkelte fylker.

Blant konklusjonene kan nevnes at ordningen har en klar utjamningseffekt og at den stort sett ser ut til å virke etter intensjonene. Det er variasjoner i de enkelte fylkers fordelingspraksis. Urbaniseringsgrad og fylkesmannens yrkesbakgrunn kan forklare en del av disse forskjellene, mens fylkesutvalgets politiske sammensetning ga liten forklaringskraft. Forfatteren konkluderer med at ordningen gir lokal frihet delvis på bekostning av nasjonal likhet.

Madslie, Anders og Chr. Granlien

1976

Nord-norske kommuners økonomi. Kommunal- og arbeidsdepartementet.

Rapporten vurderer inntektsgrunnlag, utgiftsnivå og utgiftsbehov i 7 kommuner i Nord-Norge. Analysen bygger på kommuneregnskapene for 1973. Det er lagt spesiell vekt på å vurdere om de statlige overføringsordningene virker etter intensjonene.

Rapporten peker på at Nord-Norge skiller seg ut fra landsgjennomsnittet ved å være tynnere befolket og ved å ha en yngre befolkning. Dessuten er en større del sysselsatt i primærnæringer.

Det vises at overføringsordningene virker inntektsutjevne. Ved hjelp av regnskapsanalyse og data om strukturtrekk ved kommunene, gis det en behovsanalyse. Hovedkonklusjonen er at dagens overføringsordninger neppe er tilstrekkelige til å sikre samme standard på tjenestetilbudet i alle kommunene.

1975

Innføring av direkte fylkesskatt og revisjon av skatteutjamningen. NOU 1975:6.

Utredningen inneholder "Hovedkomiteens" foreløpige forslag til reformer i primær- og fylkeskommunenes økonomi.

Utredningen gir en oversikt over tidlige og daværende regler for kommunenes økonomi.

I forslaget til reformer legges det vekt på det finansielle ansvarsprinsipp. Det foreslås at kommunenes inntekter i større grad skaffes gjennom direkte beskatning istedenfor gjennom innviklede overføringsordninger mellom primærkommuner, fylkeskommuner og stat. Utredningen gir to alternative inntektsutjevningsordninger. Begge har som hovedelement at fellesskatten deles ut på en slik måte at de kommunene med lavest inntekt bringes opp til en viss minsteinntekt.

1979

Nytt inntektssystem for fylkeskommunene.

NOU 1979:44.

Utredningen inneholder anbefalinger fra Hovedkomiteen for reformer i lokalforvaltningen.

Komiteen tar til orde for at de fleste overføringsordninger mellom primærkommuner, fylkeskommuner og stat avvikles. Disse ordningene skal erstattes av et skattefordelingsfond. Fondet skal finansieres ved fellesskatten. Formålet med reformen er å få gjennomført det finansielle ansvarsprinsipp og å gå til en administrativ forenkling. Fordeling av midlene skal hovedsakelig skje etter behov som måles ved en rekke sosioøkonomiske indikatorer.

1982

Nytt inntektssystem for kommunene. NOU 1982:15.

Utredningen gir anbefalinger om reformer i kommunenes inntektssystem. Det tas til orde for at de fleste overføringsordningene mellom primærkommuner, fylkeskommuner og stat avskaffes. Dette systemet bør erstattes av fordeling via et skattefordelingsfond. Tildelingen skal skje etter faste og ikke-manipulerbare kriterier som måler behov for inntekter. Ordningen med statstilskott til investeringsformål anbefales opprettholdt.

Utredningen gir en oversikt over ulike typer av kommunale inntekter. Forskjeller i utgifter og behov blir også behandlet. Videre presenteres det et nytt inntektssystem som gir en vesentlig omfordeling av overføringene i forhold til det gjeldende system.

Pedersen, Jan-Tore

1980

Kommunale inntekter i levekårsperspektiv. Avhandling. Institutt for sosiologi (Oslo: UiO).

Avhandlingen tar sikte på å kartlegge inntektsforskjellene mellom kommunene og å analysere hvilke faktorer som er avgjørende for tildeling av overføringer fra staten til den enkelte kommune.

Data er for 1976. De er hentet fra NSD, SSB, Arbeidsdirektoratet og fra fylkene.

De overføringene som er med i analysen er skatteutjanningsmidler, driftstilskudd og investeringstilskudd. De variable som antas å kunne forklare tildelingen av hvert enkelt tilskudd er skatteinntekt, behov (målt ved en rekke strukturvariable som beskriver kommunens demografiske, økonomiske og geografiske forhold) og den partipolitiske sammensetning av de bestemmende organer.

Resultatene viser at overføringene bare i liten grad kompensere for behovsforskjeller. De "politiske variable" ga ingen forklaringskraft.

Avhandlingen inneholder også forslag til et alternativt overføringssystem bygget på funnene i analysen.

Pedersen, Jan-Tore

1981

"Inntektsfordelingen mellom kommunene." INAS-rapport 81-3.

Rapporten analyserer inntektsforskjeller og behovsforskjeller i primærkommunene. Behovsforskjellene gir uttrykk for hvor store inntektsforskjellene må være for at standarden på

de kommunale tjenestene skal bli like god i alle kommunene.

Data er hentet fra samtlige kommuneregnskaper for 1976. Analysen bygger på en forutsetning om at preferansestrukturen er den samme i alle kommuner. Behovsforskjellene er beregnet ved en regresjonsanalyse. Variasjonen i utgiftsandeler til forskjellige formål antas å bli forklart ved forskjeller i inntekt pr. innbygger og en rekke demografiske og geografiske variable (f.eks. aldersstruktur, landsdel, næringsstruktur).

Rapporten konkluderer med at overføringene fra staten til kommunene stemmer dårlig overens med behovsforskjellene. I 1976 var inntektsforskjellen mellom rikeste og fattigste kommune kr. 8.300 pr.cap., mens rapporten ikke finner begrunnelse for forskjeller på mer enn kr. 1 000 for at standarden skal bli like god i alle kommuner.

Rapporten gir også en skisse til et nytt inntektssystem som bygger på behovsforskjeller og prinsippet om det finansielle ansvar.

Solberg, Jan
1981

Virkningene av statstilskott til fylkeskommunene 1972-1978. En teoretisk og empirisk studie.
Hovedoppgave i sosialøkonomi (Bergen: Universitetet i Bergen).

Oppgaven analyserer endringer i aktiviteten i kommunene som følge av statlige overføringer. Både inntekts- og prisvridningseffekter blir identifisert i den empiriske analysen. Det blir formulert en modell som estimeres ved regresjonsanalyse med data fra kommuneregnskapene (bearbeidet av NSD og SSB).

Forfatteren finner tildels betydelige prisvridningseffekter og konkluderer med at reglene ikke virker etter intensjonene.

Østre, Stein

1978

"Kommunal inntektsutjevning: Økonomisk analyse med eksempelstudie av 26 rogalandskommuner."

Rogalandsforskning, Rapport nr. S 7/81.

Rapporten analyserer hvordan skatteutjevningstilskuddet og den inntektsutjevningende delen av grunnskoletilskuddet påvirker inntektsfordelingen blant de 26 kommunene i Rogaland. Data er hentet fra kommuneregnskapene 1979.

Hovedkonklusjonen er at de inntektsutjevningende tiltakene alt i alt virker som et symmetrisk system, dvs. at kommunene betaler en konstant "marginalskatt" til staten. Skattesatsen er på 30%.

Berg, Paul Olav

1972

"Har distriktsskattereglene virket etter sin hensikt?" Plan og Arbeid nr. 5.

Artikkelen gir et referat av Lars Grundberg: "Beskatningen som medel i regionalpolitiken." Økonomiske Utredningsrapporter nr. 2, Sveriges Industriforbund.

Utredningen er en analyse av distriktsskattelovene i de nordiske land. Det pekes på mangelen på oppfølging av ordningen. Flere hundre millioner kroner ble gitt i skattelettelse via denne ordningen i perioden 1952-1970 uten at virkningene er blitt analysert.

Utredningen representerer en intervjuundersøkelse blant 37 bedrifter i Oslo-området som hadde avsatt midler etter distriktsskatteloven. Resultatene tyder på at de fleste ville ha investert i distriktene selv om skattelettelse ikke var blitt gitt.

Brevik, Per og Øistein Eriksen

1983

"Etableringslovens virkninger." Arbeidsrapport nr. 48, Industriøkonomisk Institutt.

Rapporten behandler Etableringslovens innhold og virkninger i perioden 1977-80.

Data utgjøres av ulike dokumenter om lovens innhold og av statistikkskjemaer for alle behandlede saker i perioden.

Data viser at det ble gitt etableringssamtykke i saker som utgjorde 79% av sysselsettingen og 84% av investeringene i de behandlede sakene. Avslag begrunnet i arealkvotering utgjorde 18% av planlagte arbeidsplasser. Disse etableringene er stort sett gjennomført på et senere tidspunkt.

Forfatterne mener at loven har fått ganske begrenset virkning bl.a. fordi perioden har vært preget av stagnasjon og tilbakegang i store deler av næringslivet. De positive sysselsettingsvirkningene for næringssvake områder er derfor blitt mindre enn antatt.

Five, Kaci Kullmann

1981

Erfaringer med etableringsloven. Hovedoppgave i Statsvitenskap (Oslo: UiO).

Oppgaven analyserer etableringsloven som styringsinstrument. Det gis en oversikt over de kjente virkningene av loven, egenskaper ved praktiseringen og kostnadene.

Data er hentet fra intervjuer av delansvarige i DUF, årsmeldinger fra DUF og fra en intervjuundersøkelse gjennomført på initiativ fra Atle Brynestad hos bedrifter som har fått avslag på søknad om etablering.

Blant konklusjonene kan nevnes at anslagsvis 2 200 arbeidsplasser er blitt nektet ønsket etableringssted som følge av loven. 200 arbeidsplasser er med stor sikkerhet blitt omlokalisert.

Forfatteren mener at kostnadene ved praktisering av loven og de relativt små resultater som er oppnådd gjør at loven ikke er hensiktsmessig som styringsinstrument. Loven er også slik utformet at den gir administrasjonen vide fullmakter, noe som fører til at folkevalgte organer har liten kontroll med praktiseringen.

Fredriksen, Sissel

1977

Om distriktpolitiske kvinneproblemer generelt og om offentlig norsk distriktpolitikk i særdeleshet: Bidrag til en analyse av distriktskvinnenes livssituasjon. Hovedoppgave i statsvitenskap (Oslo: UiO).

Oppgaven analyserer de forskjellene det finnes mellom kvinners livssituasjon i ulike regioner og om distriktpolitikken virker utjevnende på disse forskjellene.

Data er hentet fra diverse offentlige publikasjoner. Dessuten presenteres en analyse av kjønns sammensetningen av de arbeidsplasser som ble opprettet med støtte fra DUF i Finnmark i perioden 1970-74. De komponentene i livssituasjonen som blir lagt mest vekt på er lønnet og ulønnet arbeid og politisk deltaking. Oppgaven inneholder en del teori og drøftinger av de begrepene som blir brukt.

Hovedkonklusjonene er at utviklingen bort fra det paternalistiske samfunnssystem er kommet

kortere i utkantene enn i mer sentrale strøk. Mulighetene til å ta lønnet arbeid utgjør og forklarer en stor del av denne forskjellen. Distriktspolitikken har ikke utjevnet forskjellen idet den skaper for få kvinnearbeidsplasser og generelt er basert på den paternalistiske samfunnsorganiseringen.

Hansen, Terje

1981

"Norske skatteparadiser for de informerte."
Sosialøkonomen nr. 4.

Artikkelen inneholder et regneeksempel som viser at man ved å utnytte distriktsskatteloven kan få betalt hele investeringsbeløpet med skattelettelse.

Forfatteren mener at distriktsskatteloven ikke kan være hensiktsmessig utformet slik den er i dag, men at dette like mye kan være et spørsmål om marginalslettelse som om avsetningsregler.

Jahr, Kato

1972

Virkemidler i distriktspolitikken. Hovedoppgave i statsvitenskap (Oslo: UiO).

Oppgaven analyserer fordelingen av DUF-midler og skatteutjamningsmidler på fylkesnivå og kommunenivå. Hensikten er å undersøke om midlene fordeles etter behov (målt ved en rekke sosioøkonomiske variable). Dessuten blir den faktiske fordelingen sett i sammenheng med egenskaper ved organene som har fordelingsmyndighet.

Data er hentet fra diverse offentlige publika-

kasjoner. Alle fylker og kommunene i Troms og Sogn og Fjordane blir analysert. Undersøkelsen gjelder årene 1968-70. Det blir vesentlig brukt lineær regresjonsanalyse.

Konklusjonene er bl.a. at skatteutjæmningsmidlene ser ut til å bli fordelt etter behov både på fylkes- og kommunenivå. DUF-midlene blir fordelt etter behov på fylkesnivå, men fordelingen på kommunenivå (gjelder bare Troms og S&F) oppfyller ikke dette kriteriet. Forfatteren mener at DUF driver utjevningsspolitikk på fylkesnivå, men at det er hensynet til økonomisk vekst som styrer fordelingen innenfor det enkelte fylke.

Mjelde, Tore

1975

Behov, ressurser, aktivitet og fordeling. En studie av Distriktenes Utbyggingsfonds virksomhet i Hordaland. Hovedoppgave i offentlig administrasjon og organisasjonskunnskap (Bergen: UiB)

Oppgaven analyserer hvilke andre faktorer enn behov som er avgjørende for å få tilgang til DUF-midler. Tilmøttingsmåten er statsvitenskapelig. Data er hentet fra offentlig statistikk og en intervjuundersøkelse blant ordførere og kommunale tjenestemenn i Hordaland.

Hovedkonklusjonen er at det er de ressurssterke kommunene som er de mest aktive for å få tilgang til DUF-midler. Aktivitet og ressursstyrke fører til økt tilgang til DUF-midler.

Stølen, Jan A

1983

Distriktpolitikk i teori og praksis. Agder
Distrikthøyskole.

ADH er i gang med et større prosjekt som skal analysere DUFs virkemiddelbruk i Agder-fylkene. Sluttrapporten er ennå ikke ferdig. Undersøkelsen består i hovedsak av seminaroppgaver som studentene ved "Offentlig administrasjon" har levert. Oppgavene inneholder teoretiske og empiriske analyser. Empirien består av oversikter over virkemiddelbruken i de enkelte kommuner og intervjuundersøkelser hos de bedriftene som har fått støtte fra DUF. Intervjuundersøkelsene klarlegger bl.a. bedriftsledernes vurdering av virkningene av DUF-støtten. Dessuten registreres utvikling i produksjon, sysselsetting etc. Oppgavene inneholder også statistikk om næringsstruktur- og utvikling i de enkelte kommunene.

Sørliie, Jon Erik

1978

"Små industriforetaks tilgang på kapital fra Distriktenes Utbyggingsfond". Arbeidsrapport
Nr. 5, Industriøkonomisk Institutt.

Rapporten gjengir resultater og analyser av en undersøkelse foretatt i 60 bedrifter i Telemark i 1970-75. Resultatene tyder på at små industriforetak i mindre grad enn andre, oppnår støtte fra DUF. Blant årsakene til dette pekes på at lederne i små bedrifter er dårligere informert om DUF og at de derfor i mindre grad søker om støtte. Dessuten får små bedrifter

oftere avslag og oppnår en lavere finansieringsandel.

Undersøkelsen tyder videre på at DUF-midler har størst sysselsettingseffekt når de tildeles små foretak.

Aashaug, Jostein

1981

"Effekter av Distriktsskatteloven." Særtrykk 1981:5, Industriøkonomisk Institutt.

Særtrykket inneholder tre artikler:

- "Distriktsskatteloven og dens virkning for bedriften" fra Bedriftsøkonomen nr. 10, 1980
- "Hvordan har Distriktsskatteloven virket?" fra Norges Industri nr. 18/80.
- "Effekter av Distriktsskatteloven og dens virkninger for Oslo Kommune" fra Plan og Arbeid nr. 1-1981.

De to første artiklene tar for seg spørsmålet om hvor stor subsidiering av kapitalen man oppnår gjennom avsetninger etter DSL. Subsidieandelen varierer etter lokalisering, levetid, skattesats, lønnsomhet osv. I forfatterens regneeksempler varierer subsidieandelen mellom 18% og 66%. Subsidieringen øker med investeringsobjektets levetid og avtar med fondsmidlenes andel av investeringen.

Den tredje artikkelen er behandlet for seg selv i denne bibliografien.

Aashaug, Jostein M.

1981

"Effekter av distriktsskatteloven og dens virkning for Oslo." Plan og Arbeid nr. 1.

I hovedsak omhandler artikkelen de overføringer som skjer fra en avsetningskommune til en utbygningskommune. Oslo er blitt brukt som eksempel.

Poenget er at Oslo lider et tap når bedrifter lokalisert der avsetter midler etter distriktsskatteloven. Disse midlene blir senere investert i en DUF-kommune. Skattetapet for Oslo kommune er beregnet til 381,8 mill. kr. for perioden 1969-1978. På disse avsetningene led staten et beregnet skattetap på 227,3 mill. kr.

1982

Modellbruksberegninger. Budsjettnemnda for Jordbruket.

Publikasjonen inneholder beregninger for antatt inntekt, utgift, produksjon etc. for 23 hypotetiske bruksenheter.

Data er hovedsaklig regnskapsdata som er innsamlet og bearbeidet av Norges landbruksøkonomiske institutt. Dette er supplert med data fra SSBs statistikker.

Inntektsberegningene baseres på en rekke ulike forutsetninger om produktivitetsutvikling og bruk av ulike innsatsfaktorer. Modellene er konstruert slik at de gir et representativt bilde av produktionsstrukturen i jordbruket. Bak hver modell ligger det en analyse av regnskapsdata fra 10-25 jordbrukere.

I tabeller vises beregningsresultater for inntekter, kostnader ekskl. leie av arbeidskraft,

renteutgifter, vederlag til arbeid og kapital og antall årsverk for hvert modellbruk. Videre gis det mer detaljerte tall for hver modell. Subsidieandelen blir ikke beregnet.

Colbjørnsen, Tom

1983

"Når markedet slår tilbake." I boka Kollektivteori og sosiologi, redigert av Marit Hoel og Bjørn Hvinden (Oslo: Pax).

Undertittelen på artikkelen er "utilsiktede sysselsettingsvirkninger av kollektive arbeidstakerstrategier." Den tar for seg følgende kollektive beslutninger:

- standardisering av arbeidskontrakter og likebehandling av arbeidstakere
- lover og avtaler som skal skape større ansettelsestrygghet
- minstelønninger og solidarisk lønnspolitikk
- interne arbeidsmarkeder
- profesjonalisering og strategier for jobbkontroll.

Det er de tre første emnene som kan sies å være offentlige tiltak. Forfatteren mener at tiltak som prøver å omgå de uheldige virkninger som markedet genererer, ofte kan føre til at svake grupper blir utstøtt eller får redusert sin handlingsfrihet i arbeidsmarkedet. Eksempler på slike virkninger er at enkelte grupper ikke blir antatt å ha tilstrekkelig yteevne til å oppnå ansettelse med de gjeldende minstelønnssetser. Det pekes samtidig på den manglende dokumentasjon av slike fenomener i Norge.

Colbjørnsen, Tom

1983

Sysselsettingsproblemer - påtvunget eller selvvalgt ? (Oslo: Universitetsforlaget).

Rapporten er en del av forskningsprosjektet "Barrierer i arbeidsmarkedet: Sysselsettingsproblemer, styringssystemer og offentlig politikk."

Utgangspunktet er en diskusjon om enkelte befolkningsgruppers sysselsettingsvansker og løse tilknytning til arbeidsmarkedet er et resultat av disse gruppernes valg eller ulemper som er påtvunget dem av de mekanismer som hersker i arbeidslivet. Spesielt behandles segmenteringen av arbeidsmarkedet.

Rapporten tar opp de uønskede bivirkninger som enkelte særordninger kan gi. Et eksempel er at når småbarnsforeldre skal ha kortere arbeidstid, blir denne gruppen dyrere å ansette og kan dermed få problemer på arbeidsmarkedet.

Gildestad, Bjørn

1982

Regionalpolitisk støtte til inntransport. Prosjektrapport, Transportøkonomisk Institutt.

Rapporten tar for seg spørsmålet om transportstøtten bør utvides til også å omfatte inntransport (dvs. transport til den landsdelen som får transportstøtte). Det gis en oversikt over nåværende ordninger og hvem som nyter godt av dem.

Forfatteren anbefaler at det ikke innføres støtte til inntransport pga. mulighetene for uheldige bivirkninger.

Lorentzen, Tore

1979

"En analyse av bedrifter som søkte om og fikk tildelt eksportstøtte i 1978." Forskningsrapport nr. 23, Fondet for markeds- og distribusjonsforskning.

Rapporten består av to deler. Første del analyserer sammensetningen av de bedrifter som søkte og de som fikk tildelt eksportstøtte. Denne delen er en undersøkelse av alle bedrifter som søkte. Undersøkelsen viser en klar tendens til at det er de store bedriftene som i størst grad søker om støtte. Disse fikk også oftere sine søknader igjennom. Rapporten konkluderer med at det er nødvendig å ha et visst administrativt apparat i bedriften for å kunne formulere en søknad som har gode sjanser for å gå igjennom.

Andre del omfatter en intervjuundersøkelse i 40 bedrifter som ble tildelt støtte. Det er lagt vekt på å kartlegge effektene av eksportstøtten. Konklusjonen er at eksportstøtten er et betydelig incitament til økt innsats på eksportmarkedene. Støtten har trolig en effekt langt utover den finansielle betydning.

1977

Inntektsutjæmnende støttetiltak i fiskerinæringen.
NOU 1977:51.

Utvalgets mandat var å legge fram forslag til hvordan støttemidlene til fiskerinæringen kan nyttes for å få en jevnere inntektsfordeling i næringen.

Utvalget så på inntektsforskjeller mellom fartøygrupper, men ikke på fordelingen innen gruppene. Inntektsforskjellene ble målt med absolutte mål (spredningssum).

Konklusjonene ble at prisstøtte økte forskjel-

lene, redskapssubsidiene virket nærmest nøytralt mens agnstøtte virket utjevneende. Utvalget anbefalte en opptrapping av fangst-uavhengige støtte-tiltak og differensiert prissubsidiering (subsidiesats avhengig av fartøyets fangst).

1978

Levekår i landbruket. NOU 1978:15.

Utvalgets mandat gikk ut på å vurdere hvilke andre faktorer enn pengeinntekt som bør trekkes inn for å kunne sammenlikne levekårene i landbruk og industri. Videre ble det bedt om å vurdere de velferdsbetonte tiltak i landbruket.

Utredningen baserer seg på en rekke forskjellige datakilder, bl.a. ble det gjennomført en egen intervjuundersøkelse i forbindelse med utredningen.

Utvalget kommer ikke med anbefalinger om spesielle ordninger, bl.a. fordi det er svært vanskelig å gi objektive sammenlikninger av levekårene for to grupper med så store forskjeller.

I utredningen drøftes det bl.a. om de to gruppene står overfor like forbruksmuligheter ved likhet i inntekt før skatt og ved likhet etter skatt. Forskjeller i arbeidsbelastning drøftes. Videre diskuteres mulige avløserordninger for å gi bondebefolkningen samme mulighet til fritid og ferie som det industribefolkningen har.

1983

Petroleumsvirksomhetens framtid. NOU 1983:27.

Utredningen behandler hovedsaklig spørsmålet om hvilket tempo Norge bør legge seg på i utvinningen av olje og gass.

Et av de viktigste punktene i utredningen er de virkninger utvinningen har for andre næringer.

Utvalget tar til orde for at utvinningen og bruken av inntektene må løsrives fra hverandre. Utvalget mener at hensynet til næringer som leverer varer til oljeselskapene og til næringer som blir berørt hovedsaklig via endringer i arbeidsmarkedet, må veie tungt når beslutninger om utvinningstempo skal tas.

Tilsvarende mener utvalget at hensynet til det øvrige næringsliv bør være bestemmende når inntektene skal brukes. Det pekes på at virkningene for næringslivet er forskjellig etter hvilken sektor (f.eks. offentlig eller privat) som får økt forbruk pga. oljeinntektene.

Norum, Leopold

1979

"Regional prisdifferensiering i jordbruket."
Melding F 268-79, Norges Landbruksøkonomiske In-
stitutt.

Meldingen behandler regional prisdifferensiering som virkemiddel i landbrukspolitikken. Virkemiddelet blir vurdert etter mulighetene til å oppnå økt nasjonal selvforsyning, regional selvforsyning av melk, økt aktivitet i regioner med svakt næringsgrunnlag og utjevning av inntektsforskjellene.

I analysen blir det brukt en modell som simulerer produksjons- og etterspørselsendringer som følge av pris- og inntektsendringer. Modellen antas å gjelde på kort sikt.

De viktigste konklusjonene er at regional prisdifferensiering ikke er et tilstrekkelig virkemiddel til å oppnå alle målsettingene.

Rem, Eli

1981

Kvinner og arbeidsmarkedspolitik. Hovedoppgave
i offentlig administrasjon og organisasjonskunns-
skap (Bergen: Universitetet i Bergen).

Oppgaven behandler fire arbeidsmarkedstiltak som ble gjennomført bl.a. i Bergensregionen. Tiltakene var spesielt rettet mot å bedre kvinners stilling på arbeidsmarkedet. Tiltakene var: Likestillingstilskudd, orienterings- og motivasjonstiltak, yrkesorienterende programmer og enkeltarbeidsplasser i offentlig sektor.

Blant innholdet kan nevnes en framstilling av arbeidsmarkedsetatens oppbygning og utvikling og teorier for arbeidsmarkedet.

Data er hentet fra offentlige publikasjoner, registre over arbeidssøkere, intervjuer med ansatte i arbeidsmarkedsetaten og egne observasjoner av virksomheten i arbeidsformidlingen.

Virkningene av tiltakene blir vurdert og forsøkt forklart ved egenskaper ved tiltakenes virke- og administrasjonsmåte. Det blir også gitt en vurdering av hvem tiltakene når fram til.

Ringstad, Vidar

1981

"Two Papers on the Effects of Trade Liberalization."
Skrifter 62, Telemark Distriktshøgskole.

Rapporten tar for seg utviklingen i en del konkurranseutsatte næringer. Følgende næringer blir behandlet: Tekstil, klær, lær, sko, trevarer og møbler. Rapporten analyserer hvilke virkninger frihandelspolitikken har hatt for disse næringene.

Data er hentet fra en rekke publikasjoner fra SSB for årene 1949-1976.

Rapporten inneholder tall for markedsandeler, prisutvikling for norsk produksjon og import, kapitalavkastning, bedriftsantall og størrelser osv. Alt dette gir en beskrivelse av de strategier norske produsenter har fulgt for å møte konkurransen fra utlandet.

I analysen av hvilke sosioøkonomiske grupper som taper på den økte konkurransen på disse markedene, er konklusjonen at disse er lavtlønnede grupper som er "marginale" på arbeidsmarkedet.

Sjøholt, Peter m.fl.

1981

"Dagligvarebutikkèn i grenda. En analyse av utviklingen i Norge 1976-80 med vekt på virkningene av offentlige tiltak." Forskningsrapport nr.29, Fondet for markeds- og distribusjonsforskning.

Rapporten analyserer effektene av støtteordningene som ble innført 1/1-76. De omfatter investeringstilskudd, driftsstøtte og konsulenthjelp for dagligvareforretninger i tettsteder med mindre enn 500 innbyggere.

Data er hentet fra varehandelsstatistikken, Norges Markedsdata og fra to utvalgsundersøkelser, en hos 114 kjøpmenn i fylkene Aust-Agder, Buskerud, Hedmark, Hordaland og Troms og en hos tidligere bestyrere i de butikkene som var nedlagt i de samme områdene etter at støtteordningene ble innført.

Rapporten konkluderer med at ordningene har virket positivt på tilbudet i støtteområdene. Videre anbefales forlengelse av den foreløpige ordningen.

Thonstad, Tore

1981

"Sosiale tiltak med usosiale bivirkninger."
Norges Industri nr. 6.

Artikkelen reiser spørsmålet om enkelte tiltak som er innført for å hjelpe svake grupper i arbeidsmarkedet i virkeligheten har ført til en viss grad av utstøtning av de samme gruppene.

Det ene tiltaket er lønnsutjevning som blir be-
kostet av bedriften. Dette kan føre til at grup-
per som antas å være lavproduktive ikke får jobb
fordi arbeidsgiveren antar at personer fra disse
gruppene ikke produserer like mye som minstelønna
skulle tilsi.

Det andre tiltaket er visse sider av arbeids-
miljøloven. Denne loven styrker oppsigelsesvernet
og overfører en del av belastningen ved sykefravær
fra arbeidstakeren og det offentlige til bedriftene.
Videre gir den rett til svangerskapspermisjon
og fravær ved barns sykdom. Disse tiltakene
gjør at arbeidstakere som antas å ville gjøre
bruk av disse rettighetene, blir mindre attrak-
tive som arbeidskraft idet bedriftenes kostnader
ved å ansette dem vil kunne øke. Dette resonne-
mentet bygger bl.a. på teorier om "hiring-firing
costs" og tilpasning under usikkerhet og risiko-
aversjon.

Tiltakene kan også føre til at bedrifter som
sysselsetter disse gruppene får sin konkurranse-
evne forverret og derfor må innstille. Forfat-
teren mener at deler av den økningen man har hatt
i uførepensjonering de siste årene kan skyldes at
svake grupper er blitt skjøvet ut av arbeidsmar-
kedet og må søke trygd. Mulige mottiltak mot sli-
ke bivirkninger må føre belastningen ved tiltak
for disse gruppene tilbake til det offentlige.

Torvund, Grete

1982

"Importvirksomheten under kvoterestriksjoner."
Arbeidsrapport 25/82, Fondet for Markeds- og
Distribusjonsforskning.

Rapporten analyserer virkningene av innføringen av kvoter på import av TEKO-produkter fra Hong Kong. Kvotene ble innført i 1978. Undersøkelsen prøver å gi svar på om innføringen av kvoter førte til at lisensinnehaverne kunne innkassere en monopolprofitt.

Rapporten inneholder en del teori om handelshindringer. Data er hentet fra Handelsdepartementets lisensstatistikk.

Analysen viser at man ikke kan si at markeds-konsentrasjonen i importvirksomheten er blitt større som følge av kvotene. Kvotene blir ikke fullt utnyttet. Det kan ikke vises at lav utnyttelse er en følge av ønske om monopolgevinst. Det konkluderes med at en kvote på N enheter gir andre effekter og sterkere beskyttelse enn en toll som fører til at det importeres N enheter.

Vale, Bent

1981

"Støtten til norsk jordbruk." Notat PA/45, Plan-
leggingsavdelingen, Finansdepartementet.

Notatet beregner verdien av den samlede støtten til jordbruket. Følgende støtteordninger behandles:

- skjerming mot import
- direkte pristilskudd i hht. jordbruksavtalen
- diverse andre tilskudd i hht. avtalen
- billig kreditt via Landbruksbanken.

Verdien av skjerming mot import og pristilskudd beregnes ved å finne differansen mellom produsent-

pris i Norge og antatt pris på import. Denne differansen multipliseres med produksjonsvolumet.

Verdien av billig kreditt er beregnet til 40% av samlet utlån fra Landbruksbanken. Subsidielementet i utlånet er hentet fra "Struktur- og styringsproblemer på kredittmarkedet", Norges Banks skriftserie nr. 7, 1979.

Beregningene gir en samlet støtte på 7 404 mill. kr. for 1979. Støtte via skjerming og pristilskudd er 4 261 mill. kr., billig kreditt 236 mill. kr. og annen støtte over statsbudsjettet 2 907 mill. kr.

Notatet inneholder også beregninger av virkningene av alternative omfang av støtte.

